

โดยสรุปสถานภาพขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ดำเนินกิจกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชนนั้น พบว่าส่วนใหญ่เป็นองค์การขนาดเล็ก มีแหล่งเงินทุนไม่มั่นคงเท่าใดนัก ส่วนการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชนนั้นมีหลากหลาย แต่ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่กิจกรรมด้านการศึกษา การสาธารณสุข และศิลปกรรมวัฒนธรรม ส่วนรายละเอียดอื่นๆ นอกจากนี้ เช่น **หลักการหรือวิธีการในการดำเนินงาน** กิจกรรมที่ควรดำเนินการเพิ่มเติม ควรได้มีการศึกษาเพิ่มเติมในการวิจัย

2) วิวัฒนาการของกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์

2.1) วิวัฒนาการของกิจกรรมขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ในประเทศไทย :

องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ในประเทศไทยเริ่มต้นขึ้นในสมัยรัชการที่ 5 โดยสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินี ทรงสถาปนา “สภาอุณาโลมแดง” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือทหารที่ได้รับบาดเจ็บจากสงครามมีลักษณะเป็นการดำเนินการแบบการกุศล องค์การสภาอุณาโลมแดงนี้ภายหลังได้กลายมาเป็น “สภากาชาดไทย” นอกจากนั้นในระยะเวลาใกล้เคียงกันกรมพระสุทธาสินีนาฏ ได้ทรงบริจาคทรัพย์ส่วนพระองค์สร้างสถานสงเคราะห์เด็กกำพร้าอนาถาขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2433 โดยมุ่งให้สวัสดิการแก่เด็กไร้ที่พึ่งโดยเฉพาะ เป็นที่น่าสังเกตว่าองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ในรุ่นแรกๆ นั้นเป็นความคิดริเริ่มและการกระทำของบุคคลชั้นสูงในสังคมเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาชนชั้นปัญญาชนและชนชั้นกลางที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงก็ได้เริ่มก่อตั้งองค์การเอกชนเพื่อสาธารณประโยชน์ตามขึ้นมาเรื่อยๆ เพื่อแก้ปัญหาสังคมบ้าง และเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนบ้าง

หลักการดำเนินงานขององค์การเอกชนเพื่อสาธารณประโยชน์ในประเทศไทยในระยะแรกๆ มักจะยึดถือหลักธรรมของพุทธศาสนาเป็นที่ตั้ง โดยเฉพาะในเรื่องของความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยจะเริ่มจากสังคมใกล้เคียงตัวในหมู่ญาติมิตรไปก่อน เลยไปถึงเด็กเร่ร่อนไร้ญาติขาดมิตรต่างๆ

ต่อมาองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ก็เริ่มมีอุดมการณ์ในการทำงานผูกพันกับอุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมากขึ้น โดยจะเห็นได้ว่าองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ในประเทศไทยยุคเริ่มเข้าสู่ความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น (ช่วง พ.ศ. 2500-2516) โดยองค์การเอกชนเริ่มมุ่งที่จะยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนกลุ่มที่ด้อยโอกาสทั้งหลาย (The Disadvantaged Group) ให้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นใกล้เคียงกับกลุ่มชนที่มีโอกาสดีกว่า กลุ่มชนที่ด้อยโอกาสคือกลุ่มผู้ที่ยากจนและด้อยโอกาสในสังคมทั้งหลายโดยเฉพาะเด็ก เยาวชน และสตรี เป็นต้น องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ในช่วงนี้จึงมุ่งที่จะช่วยพัฒนาชนบทและพัฒนาสังคมด้วยเป็นส่วนหนึ่ง แต่โดยที่การทำงานขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ในบางครั้งก็เกิดไปขัดแย้งหรือก้ำก๋ายงานประเภทเดียวกันของหน่วยงานรัฐบาล ก่อให้เกิดความระแวงสงสัยระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐบาลและองค์การเอกชน ฝ่ายรัฐบาลจึงมักมอง

เอกชนไปในทางลบคือยุยงส่งเสริมราษฎรให้ต่อต้านงานพัฒนาของรัฐบาล และในขณะเดียวกันฝ่ายองค์การเอกชนก็มองว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่จริงจังในการพัฒนา และมักจะมีการเอาเปรียบหรือแสวงหาประโยชน์จากราษฎรผู้ยากจนอยู่มากเกินไป ความไม่เข้าใจกันระหว่างองค์การเอกชนและรัฐบาลย่อมไม่เป็นผลดีต่อการพัฒนาชนบทและการพัฒนาสังคมโดยรวม และส่วนหนึ่งก็เป็นผลให้ฝ่ายรัฐบาลลดงบประมาณช่วยเหลือองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ลงไป

ต่อมาจึงได้มีความพยายามที่จะแก้ปัญหาข้อขัดแย้งดังกล่าวโดยมีการจัดตั้ง “คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบท” (กป. อพข.) ขึ้นในสมัยที่ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี (ประมาณปี พ.ศ. 2528) เป็นการเปลี่ยนวิธีการทำงานขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่เคยทำแบบอิสระหรือต่างองค์กรก็ต่างทำโดยไม่มีการประสานกัน มาเป็นการทำงานแบบรวมพลัง มีการประสานงานและติดต่อกันมากขึ้น การทำงานจึงมีความเป็นเอกภาพ มีความเข้มแข็ง และมีอำนาจต่อรองกับฝ่ายรัฐบาล เพื่อขอรับงบประมาณสนับสนุนได้มากขึ้นด้วย

ปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่า องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ในประเทศไทยได้เป็นที่ยอมรับทั้งจากฝ่ายราษฎรและฝ่ายรัฐบาลมากขึ้น โดยเฉพาะองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ขนาดกลางและขนาดใหญ่ ส่วนองค์กรขนาดเล็กที่บริหารงานตามโครงการที่ได้รับเงินสนับสนุนมา ก็ยังดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดและพัฒนาต่อไป สำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะนั้น องค์การเอกชนขนาดเล็กก็ยังมุ่งงานด้านสงเคราะห์บำบัดรักษา หรือพัฒนาในวงแคบมากกว่างานพัฒนาพื้นฐานในระยะยาว ส่วนองค์กรขนาดใหญ่สามารถดำเนินกิจกรรมด้านพัฒนาได้ดีพอสมควร

2.2) วิวัฒนาการกิจกรรมขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ด้านพัฒนาเด็กและเยาวชนในประเทศไทย :

องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ด้านพัฒนาเด็กและเยาวชนในประเทศไทยได้เริ่มก่อตั้งในระยะแรกของการปรากฏตัวขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ดังกล่าวมาแล้ว แต่การดำเนินงานขององค์กรในระยะแรกนั้นยังมีลักษณะเป็นการแก้ไขปัญหา หรือให้การสงเคราะห์เมื่อเกิดมีปัญหามีภัยพิบัติ มิได้ดำเนินการให้ต่อเนื่องจริงจังเป็นรูปแบบทางการเอกชนองค์การในปัจจุบัน องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ด้านพัฒนาเด็กและเยาวชนปรากฏชัดจริงจังจนได้รับการยอมรับเมื่อมีการจดทะเบียนเป็นทางการในระยะแรกคือ ในปีพ.ศ. 2475 ได้แก่ สมาคมวาย เอ็ม ซี เอ กรุงเทพฯ ถัดมาในปีพ.ศ. 2482 จึงได้เกิดองค์การที่ให้บริการครอบคลุมกลุ่มเด็กผู้ด้อยโอกาส ได้แก่ โรงเรียนสอนคนตาบอด การเพิ่มขึ้นขององค์กรเด็กเหล่านี้หายไปในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 คือ ระหว่างปีพ.ศ. 2483-2489 แต่กลับเพิ่มมากขึ้นภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบ เป็นที่น่าสังเกตว่าการเพิ่มขึ้นขององค์กรเอกชนด้านพัฒนาเด็กและเยาวชนเพิ่มอย่างเด่นชัดต่อเนื่องในช่วงการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (รายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 6) โดยเฉพาะเมื่อประชาธิปไตยเบ่งบานภายหลังจาก

เคลื่อนไหวทางการเมืองของปัญญาชน โดยเฉพาะนิสิตนักศึกษา (2519-2526) และการรวมตัวของชนชั้นกลางที่มีเพิ่มมากขึ้นในสังคมไทย

ตารางที่ 6 การจดทะเบียนก่อตั้งองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ด้านพัฒนาเด็กและเยาวชน

ปี / ช่วงปี	จำนวนองค์กรที่จดทะเบียน
2475	1 (YMCA)
2482	1 (มูลนิธิสอนคนตาบอด)
2483 - 2489	- (ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2)
2490 - 2493	5 (หลังสงครามโลกครั้งที่ 2)
2494 - 2498	-
2499	1
2500 - 2503	1
2504 - 2506	12 (ช่วงเริ่มประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1)
2507	-
2508 - 2511	3
2512 - 2518	6 (เช่น มูลนิธิศุภนิมิต)
2519 - 2526	24 (หลังการเคลื่อนไหวทางการเมืองของปัญญาชน เช่น มูลนิธิมิตรมวลเด็ก)
2527 - 2530	6
2531 - 2537	5 (เช่น มูลนิธิสันทิตยสังคมศึกษาสงเคราะห์)

หมายเหตุ : สรุปเฉพาะองค์กรที่ระบุปีที่ก่อตั้งชัดเจน

ที่มา : ดัดแปลงจากสถิติพัฒนา นนทบุรีมะตุลย์, 2531 : 32

โดยสรุปกิจกรรม/วัตถุประสงค์ขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนในระยะแรก (ก่อนประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2475-2502) เน้นแก้ปัญหา/ตอบสนองปัญหาสังคม จนมาระยะกลาง (นับจากประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคม จนถึงระยะเริ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองของปัญญาชน 2503-2518) กิจกรรมเริ่มหลากหลายและมีลักษณะเป็นการปูพื้นฐานทรัพยากรมนุษย์รวมทั้งการป้องกันปัญหา และเริ่มเปลี่ยนแนววิธีดำเนินการจากสงเคราะห์มาเป็นแนวทางการพัฒนา โดยเฉพาะในระยะหลัง (เริ่มภายหลังจากเคลื่อนไหวทางการเมืองของปัญญาชนถึงปัจจุบัน 2519-2537) กิจกรรมเน้นการป้องกันและปูพื้นฐานทรัพยากรมนุษย์ด้วยวิธีการพัฒนาเชิงรุกรวมทั้งฟื้นฟูสภาพแวดล้อมทางสังคมของเด็กและเยาวชนมากขึ้น

3. บทบาทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ด้านพัฒนาเด็กและเยาวชน :

การแสดงบทบาท (Role) โดยทั่วไปมักกระทำสอดคล้องกับสถานภาพ (Status) ซึ่งส่วนใหญ่ศึกษาได้จากลักษณะของการปฏิบัติงาน ว่าสอดคล้องกับความคาดหวังขององค์การซึ่งสะท้อนผ่านวัตถุประสงค์/กิจกรรมองค์การ และความคาดหวังของสังคมซึ่งสะท้อนได้ชัดจากนโยบายเยาวชนแห่งชาติเพียงใด

โดยทั่วไปการแสดงบทบาทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ จำแนกได้ 3 แบบใหญ่ ๆ ได้แก่

1) บทบาทของหน่วยปฏิบัติหรือบทบาท “การทำ” คือนำความคิดไปปฏิบัติ ซึ่งมักปฏิบัติในลักษณะให้บริการ (Provide) และให้ความร่วมมือ (Collaborate) หรือเกื้อหนุนสนับสนุน (Support) ดังนั้นการแสดงบทบาทขององค์การเอกชนเหล่านี้อาจปฏิบัติเองทั้งหมด หรือทำบางส่วนและสนับสนุนบางส่วน ดังปรากฏรายละเอียดในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 จำนวนองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่รับผิดชอบในการปฏิบัติงานพัฒนาเด็กและเยาวชน

บทบาท/ความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติงานพัฒนาเป็นงานหลัก	58	51.33
ปฏิบัติงานพัฒนาเป็นงานรอง	20	17.70
ให้การสนับสนุนองค์การที่ปฏิบัติงาน	35	30.97

ที่มา : ทำเนียบงานพัฒนาเด็กและเยาวชนในประเทศไทย, 2537

กิจกรรมที่ปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ขององค์การเหล่านี้ จึงมีหลากหลายตามอุดมการณ์ของแต่ละองค์การ หลักการวิธีการดำเนินงาน งบประมาณและบุคลากร ตลอดจนปัจจัยเอื้ออำนวยอื่น ๆ เช่น กฎระเบียบของรัฐ ความร่วมมือประสานงานกันระหว่างองค์การเอกชนกับองค์การเอกชนอื่น และกับองค์การของรัฐหรือองค์การระหว่างประเทศ รวมทั้งการยอมรับของประชาชน/กลุ่มเป้าหมาย หากจัดแบ่งกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ที่องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ปฏิบัติโดยจำแนกตามกลุ่มบทบาท จะปรากฏรายละเอียดดังตารางที่ 8

2) บทบาท “การนำ” ซึ่งองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์แสดงในลักษณะของการกระทำบางอย่างที่อาจจะยังไม่ได้นำมาปฏิบัติจริงจังหรือยังไม่เคยนำมาปฏิบัติ เป็นการดำเนินงานในการสร้างโครงการเพื่อเรียนรู้ปัญหา เพื่อจะได้มีข้อมูลหรือได้ข้อสรุปเกี่ยวกับรูปแบบหรือวิธีดำเนินงาน ซึ่งอาจต้องวิจัยควบคู่ไปกับกิจกรรม เพื่อนำมาเผยแพร่แก่สังคม เพราะว่าองค์การเอกชนต้องมีบทบาทเป็นตัวของตัวเอง และเป็นพลังผลักดันสังคมไทย การแสดงบทบาทที่สำคัญ ได้แก่ บทบาทการริเริ่มสร้างสรรค์ (Innovate) ให้พลัง (Energize) และประสานพลัง (Synergize) รายละเอียดของกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ในการแสดงบทบาทการนำ ปรากฏในตารางที่ 8

3) บทบาท “กระตุ้นเตือน” คือเน้นแสดงการตรวจสอบการกระทำบางอย่างของรัฐหรือเสนอข้อคิดเห็นในฐานะที่เป็นกระบอกเสียงของประชาชน ดังนั้นบทบาทสำคัญคือการผลักดัน (Advocate) วิจารณ์ (Criticize) และกระตุ้น (Catalyze) รายละเอียดตารางที่ 8

ตารางที่ 8 แสดงบทบาทขององค์การโดยพิจารณาจากกิจกรรมตามวัตถุประสงค์องค์การ

บทบาทหลัก	บทบาทย่อย	กิจกรรมตามวัตถุประสงค์
บทบาทการทำ	ให้บริการ (Provide)	→ ด้านการศึกษา/ทุนการศึกษา (77, 68.14)
		→ สาธารณสุข/โภชนาการ/สุขภาพอนามัย (50, 44.25)
		→ ศิลธรรม/วัฒนธรรม (56, 49.57)
		→ พัฒนาอาชีพ/ฝึกทักษะอาชีพ (44, 38.94)
บทบาทการนำ	ให้ความร่วมมือ (Collaborate)	→ กีฬา/นันทนาการ (39, 34.51)
		→ พัฒนาชุมชนเมือง/ชนบท (39, 34.51)
		→ พัฒนาบุคลิกภาพ/ความเป็นผู้นำ (33, 29.20)
		→ ส่งเสริมบทบาทสถาบันครอบครัว (32, 28.32)
บทบาทการกระตุ้น/ตรวจสอบ	ริเริ่มสร้างสรรค์ (Innovate)	→ พัฒนาอาชีพ/ฝึกทักษะอาชีพ (44, 38.94)
		→ กีฬา/นันทนาการ (39, 34.51)
		→ พัฒนาบุคลิกภาพ/ความเป็นผู้นำ (33, 29.20)
		→ ส่งเสริมบทบาทสถาบันครอบครัว (32, 28.32)
บทบาทการกระตุ้น/ตรวจสอบ	ให้พลัง (Energize)	→ พัฒนาอาชีพ/ฝึกทักษะอาชีพ (44, 38.94)
		→ กีฬา/นันทนาการ (39, 34.51)
		→ พัฒนาบุคลิกภาพ/ความเป็นผู้นำ (33, 29.20)
		→ ส่งเสริมบทบาทสถาบันครอบครัว (32, 28.32)
บทบาทการกระตุ้น/ตรวจสอบ	ประสานพลัง (Synergize)	→ พัฒนาอาชีพ/ฝึกทักษะอาชีพ (44, 38.94)
		→ กีฬา/นันทนาการ (39, 34.51)
		→ พัฒนาบุคลิกภาพ/ความเป็นผู้นำ (33, 29.20)
		→ ส่งเสริมบทบาทสถาบันครอบครัว (32, 28.32)
บทบาทการกระตุ้น/ตรวจสอบ	ผลักดัน (Advocate)	→ พัฒนาอาชีพ/ฝึกทักษะอาชีพ (44, 38.94)
		→ กีฬา/นันทนาการ (39, 34.51)
		→ พัฒนาบุคลิกภาพ/ความเป็นผู้นำ (33, 29.20)
		→ ส่งเสริมบทบาทสถาบันครอบครัว (32, 28.32)
บทบาทการกระตุ้น/ตรวจสอบ	วิจารณ์ (Criticize)	→ พัฒนาอาชีพ/ฝึกทักษะอาชีพ (44, 38.94)
		→ กีฬา/นันทนาการ (39, 34.51)
		→ พัฒนาบุคลิกภาพ/ความเป็นผู้นำ (33, 29.20)
		→ ส่งเสริมบทบาทสถาบันครอบครัว (32, 28.32)
บทบาทการกระตุ้น/ตรวจสอบ	กระตุ้น (Catalyze)	→ พัฒนาอาชีพ/ฝึกทักษะอาชีพ (44, 38.94)
		→ กีฬา/นันทนาการ (39, 34.51)
		→ พัฒนาบุคลิกภาพ/ความเป็นผู้นำ (33, 29.20)
		→ ส่งเสริมบทบาทสถาบันครอบครัว (32, 28.32)

หากพิจารณาการแสดงผลบทรอบตามความคาดหวังของสังคมโดยพิจารณาจากการปฏิบัติหน้าที่ ตอบสนอง/สอดคล้องกับนโยบายเยาวชนแห่งชาติ พบว่าองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ด้านพัฒนา เด็กและเยาวชนกระทำหรือแสดงผลบทรอบได้ค่อนข้างต่ำคือ มีองค์การเอกชนต่ำกว่าครึ่งที่สามารถแสดงผลบทรอบเพื่อตอบสนองนโยบายในแต่ละข้อ คงมีเพียงนโยบาย 2 ข้อ (จาก 9 ข้อ) ที่องค์การเอกชนเกินกว่าครึ่งสามารถแสดงผลบทรอบได้ ได้แก่การทำให้เยาวชนได้รับการสงเคราะห์ ฟื้นฟู พัฒนา และพิทักษ์ สิทธิเด็กในสภาวะยากลำบาก (ร้อยละ 55.24) และให้เยาวชนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานและเฝ้าหาความรู้ (ร้อยละ 52.38) รายละเอียดในตารางที่ 9

โดยสรุปจะเห็นได้ว่าการแสดงผลบทรอบส่วนใหญ่ขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เป็น บทรอบ “การทำ” ทั้งที่กระทำเองและสนับสนุนหน่วยงานอื่น ส่วนบทรอบที่ทำได้น้อยและน่าจะเร่งทำ อย่างยิ่ง ได้แก่บทรอบ “การนำ” และบทรอบ “กระตุ้นเตือน/ตรวจสอบ” ทั้งนี้เนื่องจากมีความสอดคล้อง กับธรรมชาติขององค์การคือ เป็นองค์การที่มีขนาดไม่ใหญ่เกินไป มีความคล่องตัวค่อนข้างสูงและมีผู้ เชี่ยวชาญเฉพาะด้านอาสาสมัครมาร่วมปฏิบัติงาน บทรอบการนำ เช่น การศึกษาวิจัยค้นหารูปแบบ หรือวิธีดำเนินงานพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ทันสมัย หรือบทรอบการกระตุ้นเตือนในรูปการวิเคราะห์ วิจารณ์ ผลักดันนโยบายแผนงานและโครงการใหม่ๆ ซึ่งเหมาะกับการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม สามารถสร้างความเป็นมืออาชีพและสร้างระบบงานที่มีประสิทธิภาพ การเสริมสร้างขีดความสามารถ และบทรอบขององค์กรประชาชน การเสริมสร้างความร่วมมือและการประสานพลังระหว่างฝ่ายต่างๆ ใน สังคม ฯลฯ ซึ่งการแสดงผลบทรอบเหล่านี้ควรได้มีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในรายละเอียด เพื่อที่จะได้ข้อ เสนอแนะที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติอย่างได้ผล

ตารางที่ 9 การแสดงผลบทรอบที่ตอบสนองหรือสอดคล้องกับนโยบายเยาวชนแห่งชาติ, 2527

นโยบายเยาวชนแห่งชาติ (9 ข้อ)	จำนวนองค์การ	ร้อยละ (N=105)
1. ปลุกฝังให้เยาวชนตระหนักในความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ ยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็น ประมุข และมีความสำนึกนิยม ภาควินใจในความเป็นไทยร่วมกัน ตลอดจนรักษาและส่งเสริมค่านิยมและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ ประจำชาติ	36	34 .29
2. เร่งเร้าความปรารถนาอันบริสุทธิ์ใจของเยาวชนให้มีความสำนึก		

ในหน้าที่ มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาสังคมให้บังเกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม ลดความขัดแย้งในกลุ่มเยาวชน เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยสมานฉันท์เคารพในความคิดเห็น กับไม่ละเมิดในเกียรติและศักดิ์ศรีของผู้อื่น แก้ไขปัญหาด้วยสติปัญญาอย่างสันติ โดยยึดทางสายกลางและประสานประโยชน์	41	39.05
3. ส่งเสริมสุขภาพพลานามัยทั้งทางกาย จิตใจและสติปัญญา ในการป้องกันโรคติดต่อและไม่ติดต่อ อุบัติภัยและสารพิษ ปกป้องภัยจากภาวะทุพโภชนาการและลดอุบัติเหตุการโรคอันเกิดจากภาวะพันธุกรรมผิดปกติ เพื่อให้พร้อมที่จะพัฒนาความสามารถ ทักษะคิพพฤติกรรมและคุณธรรมของเยาวชนให้เป็นพลเมืองดีมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น	46	43.81
4. ปลุกฝังให้เยาวชนมีบุคลิกภาพดี มีจิตใจเข้มแข็ง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รักเหตุผล ยึดมั่นในระเบียบวินัยและความสามัคคี มีน้ำใจนักกีฬา อดทนเสียสละ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน รู้จักการทำงานร่วมกัน ขยันหมั่นเพียร ประหยัด สำนึกในสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบที่มีต่อสังคม มีความเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย	48	45.71
5. ส่งเสริมการดำเนินชีวิตประจำวันของเยาวชนให้อยู่ในศีลธรรม มีคุณธรรมและจริยธรรมขั้นพื้นฐานตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ มีความสุจริต ยุติธรรม ประพฤติตนตามควรแก่วัย เพื่อเป็นรากฐานแห่งความร่มเย็นเป็นสุขในสังคม	55	52.38
6. กระตุ้นให้เยาวชนเป็นผู้ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ เร่งรัดให้เยาวชนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นอย่างดี ช่างขึ้นและสรรค์สร้างศิลปะ ส่งเสริมการฝึกอบรมวิชาชีพ เพื่อประกอบสัมมาชีพตามสภาพของท้องถิ่นและความต้องการของตลาดแรงงาน รู้จักใช้และสงวนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรู้จักระบบเศรษฐกิจของตนเอง	30	28.57
7. สนับสนุนให้เยาวชนรู้จักคุ้มครองป้องกันตนเองจากอบายมุข และสิ่งแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมต่อชีวิตและที่เป็นภัยต่อสังคม พร้อมทั้งจะเผชิญปัญหาสังคมตลอดจนการเสริมสร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมและสถานพักผ่อนหย่อนใจอันเหมาะสม เป็นการลดปัญหาความตึงเครียดทางจิตใจ ตลอดจนส่งเสริมให้มีการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหา		

เยาวชนด้านต่างๆ	21	20
8. ให้การส่งเสริมและพัฒนาและพิทักษ์สิทธิเด็กในสภาวะยากลำบากทุกกลุ่ม ซึ่งมีทั้งเด็กที่ถูกละเมิดสิทธิเด็ก แรงงานเด็ก เด็กถูกปล่อยปละละเลย กำพร้า อนาคตไร้ที่พึ่ง เด็กประพฤติดนัยสมควร ติดยาเสพติด และเด็กพิการ ทูพพลภาพ ไร้หรือเสมือนไร้ความสามารถ ให้สามารถเป็นที่พึ่งของตนเองได้และเป็นพลเมืองดี ให้การอบรมส่งเสริมและเกื้อกูล ในสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต แก่เยาวชนที่ขาดแคลน คุ้มครองการใช้แรงงานเด็กและเยาวชนสตรี ทั้งในชุมชนเมือง ชนบท และชายแดน ให้บังเกิดผลอย่างจริงจัง	58	55.24
9. ส่งเสริมมิตรภาพและความเข้าใจอันดี ระหว่างเยาวชนในประเทศกับต่างประเทศ ตามนโยบายแห่งรัฐ เพื่อความมั่นคงและก้าวหน้าของภูมิภาค ตลอดจนสร้างสันติสุขของโลก	16	15.24

ที่มา : ทำเนียบหน่วยงานพัฒนาเด็กและเยาวชนในประเทศไทย, 2537

4? 3. ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในการทำงานขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ด้านพัฒนาเด็กและเยาวชน :

ปัญหาหรืออุปสรรคในการทำงานขององค์การใดๆ ก็ตาม หากพิจารณาในแง่ทฤษฎีแล้ว อาจสืบเนื่องมาจากสาเหตุหลักๆ 3 ประการคือ สาเหตุด้านข้อจำกัดของโครงสร้างองค์การ (Structural Constraint) คือ องค์การมีลักษณะที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการทำงานตามวัตถุประสงค์ สาเหตุทางด้านบุคลากร (Personnel) คือ บุคลากรขององค์การไม่เพียงพอในแง่ของปริมาณ และ/หรือในด้านคุณภาพ และสาเหตุทางด้านการเงินหรืองบประมาณ (Budget) ซึ่งอาจได้รับไม่เพียงพอหรือไม่สม่ำเสมอ ทำให้ไม่อาจดำเนินการตามวัตถุประสงค์ขององค์การได้

สำหรับองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน พบว่าปัญหาทางด้านโครงสร้างขององค์การมีไม่มากนัก ส่วนใหญ่แล้วองค์การเอกชนแบบนี้มีขนาดไม่ใหญ่โตเกินไป ตามความเป็นจริงแล้ว ส่วนใหญ่เป็นองค์การขนาดเล็กที่มีพนักงานไม่เกิน 25 คนด้วยซ้ำไป ฉะนั้นจึงมีความคล่องตัวสูง ข้อจำกัดทางด้านโครงสร้างขององค์การจึงมีอยู่น้อย เรียกได้ว่าไม่เป็นปัญหาในทางปฏิบัติแต่อย่างใดนัก

อย่างไรก็ดี ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญขององค์การเอกชนเหล่านี้ พบว่ามีอยู่ค่อนข้างมากในเรื่องของบุคลากร และงบประมาณสำหรับดำเนินการ

ในเรื่องของบุคลากรนั้น มีปัญหาทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ กล่าวคือ ในด้านปริมาณพบว่าองค์การเอกชนเหล่านี้ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 85) มีเจ้าหน้าที่ประจำที่ปฏิบัติงานน้อย (ไม่เกิน 25 คน) รวมทั้งมีงบจำกัด ส่วนใหญ่มีงบในวงไม่เกิน 2 แสนบาทเพื่อดำเนินการ การจ้างพนักงานเพิ่มหรือการเพิ่มเงินเดือนและสวัสดิการเพื่อเพิ่มขวัญและกำลังใจจึงมีต่ำ ส่งผลให้อัตราการเข้า-ออกเปลี่ยนงานในหมู่เจ้าหน้าที่มีสูง ส่งผลอย่างมากต่อความต่อเนื่องของงานพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่มีปัญหาพิเศษ เช่น เด็กประพฤติดนไม่สมควร/กระทำผิด เด็กเร่ร่อน เด็กครอบครัวไร้สุข เป็นต้น

ส่วนในด้านคุณภาพของบุคลากร พบว่าสาเหตุส่วนใหญ่ที่ทำให้ปฏิบัติงานไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรนั้น เนื่องจากขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานไม่ค่อยดี โดยเฉพาะกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่มีอุดมการณ์ไม่เข้มแข็งพอ มองเห็นว่ารายได้และสวัสดิการที่ได้นั้นค่อนข้างต่ำ เมื่อเทียบกับค่าครองชีพในปัจจุบัน ไม่มั่นใจในความมั่นคงและความก้าวหน้าในการทำงาน สาเหตุด้านคุณภาพที่สำคัญอีกประการคือ การขาดความรู้ความเข้าใจในเทคนิคการวิเคราะห์ปัญหา การวิจัยเพื่อค้นหารูปแบบและแนวทางปฏิบัติการจัดทำแผนโครงการและเทคนิคการจัดการที่ดี โดยเฉพาะเทคนิคการทำงานกับกลุ่มเป้าหมายและทีมงานหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับสังคมมีความคาดหวังเจ้าหน้าที่สูงเป็นการเพิ่มแรงกดดันให้กับเจ้าหน้าที่ การปฏิบัติงานในภาวะดังกล่าวย่อมไม่มีประสิทธิภาพ งานย่อมจะบรรลุผลได้ไม่เต็มที่ หรืออาจจะส่งผลเสียต่อเด็กและเยาวชน การพบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การระดมความคิด การอบรมสัมมนา และการจัดให้มีการให้คำปรึกษาแนะนำทางวิชาการน่าจะเป็นหนทางหนึ่งที่ช่วยผ่อนคลายปัญหา (รายละเอียดในตารางที่ 10) เป็นการสมควรที่จะศึกษาวิจัยถึงเนื้อหาความต้องการทางวิชาการเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงาน และรูปแบบการถ่ายทอดส่งเสริมความรู้ที่เหมาะสมให้กับเจ้าหน้าที่

ในด้านงบประมาณ พบว่าเป็นปัญหาต่อเนื่องมาโดยตลอด ทั้งนี้เพราะเงินที่นำมาใช้ในการดำเนินงานส่วนใหญ่ได้มาจากการบริจาค ทำให้งบประมาณไม่เพียงพอในการทำงานให้ครบถ้วนและต่อเนื่องครบวงจรอย่างแท้จริง งบขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีงบไม่เกิน 2 แสนบาท (รายละเอียดตารางที่ 5) ซึ่งนับว่าน้อยมากต่อการจัดการและการดำเนินงานให้บริการตามหลักการพัฒนากับกลุ่มเป้าหมายและครอบครัวตลอดจนสังคม/ชุมชนที่กลุ่มเป้าหมายต้องใช้ชีวิตอยู่เป็นประจำ นอกจากงบจะไม่เพียงพอแล้ว ยังประสบกับปัญหางบไม่แน่นอนเนื่องจากงบส่วนใหญ่มาจากการบริจาคทั้งภายในและต่างประเทศ ซึ่งงบที่บริจาคจากต่างประเทศยังขึ้นอยู่กับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองของประเทศผู้บริจาคและผู้รับบริจาค หนทางแก้ไขคือการเร่งหารูปแบบการจัดการใช้จ่ายที่มีประสิทธิภาพ การเร่งการมีส่วนร่วมจากครอบครัวและชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย การเร่งหารายได้ของตนเองซึ่งรัฐอาจต้องผ่อนปรนกฎระเบียบของการหารายได้และการจัดเก็บ

ภาชีรายได้ของสมาคม-มูลนิธิ ในกรณีที่ต้องมีการเหล่านี้ประกอบธุรกิจเพื่อนำรายได้มาใช้เพื่อสาธารณ-
กุศล

สืบเนื่องจากปัญหางบประมาณและบุคลากร รวมทั้งแนวคิดอุดมการณ์ที่แตกต่างกันได้ก่อให้เกิด
ปัญหาสำคัญอีก 2 ประการ คือ ปัญหาการประสานงาน (ทั้งภายในองค์กร ระหว่างองค์กรเอกชน
สาธารณประโยชน์ด้วยกัน ระหว่างองค์กรเอกชนกับรัฐ และกับองค์กรระหว่างประเทศ) และปัญหาการ
ยอมรับซึ่งกันและกัน

ในประเด็นการประสานงานในระหว่างบุคคลหรือองค์กรต่าง ๆ ที่กล่าวมา พบว่าปัญหาการ
ประสานจะพบต่อเนื่องโดยตลอด โดยเฉพาะปัญหาการประสานในระดับนโยบายในระดับปฏิบัติ และ
การประสานผลประโยชน์ กล่าวคือ

ในระดับนโยบาย องค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ได้มีโอกาสศึกษาหรือสัมภาษณ์ ให้ความ
เห็นว่า องค์กรเอกชนมีส่วนร่วมจัดทำนโยบายและแผนน้อย โดยเฉพาะองค์กรขนาดเล็กมักไม่มีโอกาส/
ไม่มีสิทธิเข้าร่วมจัดทำหรือแสดงความคิดเห็นเป็นทางการนัก ส่วนองค์กรเอกชนขนาดใหญ่ที่มีผู้เชี่ยวชาญ
(ซึ่งอาจมีแนวคิดแตกต่างจากองค์กรขนาดเล็ก) ที่ได้มีโอกาสร่วมจัดทำก็ไม่มีบทบาทอย่างแท้จริง ซึ่งรัฐ
เองก็ไม่ได้ปฏิเสธในประเด็นนี้นัก ดังจะเห็นได้จากรายงานการวิเคราะห์เปรียบเทียบหน่วยงานภาครัฐและ
เอกชนของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ 2538 ก็ได้ยอมรับใน
ประเด็นดังกล่าว ซึ่งก็สอดคล้องกับงานวิจัยของอีกหลาย ๆ ท่าน อาทิ นิตยา เงินประเสริฐศรี, 2529 ส่ง
ผลให้องค์กรเอกชนบางส่วนไม่สนใจนโยบายของรัฐ ประกอบกับหลายองค์กรมีงบประมาณของตนเองและมีวิธี
ดำเนินงานอิสระ ความใส่ใจเพื่อให้นโยบายด้านเด็กและเยาวชนของรัฐประสบผลจึงมีต่ำกว่าที่ควร

ในแง่การประสานการปฏิบัติและการประสานผลประโยชน์มักประสบปัญหาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะ
เฉพาะในกรณีที่ต้องมีการส่งต่อ (refer) เด็กหรือเยาวชนในอีกหน่วยงานหนึ่ง หรือต้องปฏิบัติงานร่วมกัน
เช่น กรณีเด็กที่มารดาต้องโทษจำคุก หรือเยาวชนที่อยู่ในทัศนสถานหรือสถานบำบัดบางแห่งแนวทาง
แก้ไขที่ควรได้ศึกษาวิจัยเพิ่มเติมให้จริงจังเพื่อบรรเทาปัญหาและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานคือ
การเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานเหล่านี้ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนทัศนะ/แนวคิด/ข้อมูล/และปัญหาในการ
ทำงานที่แต่ละฝ่ายประสบร่วมกันเป็นประจำต่อเนื่องสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นโดยทางตรงคือได้พบปะแลกเปลี่ยน
หรือผ่านศูนย์ประสานที่มีประสิทธิภาพ หรืออาจผ่านสื่อการสื่อสารที่ทรงพลัง เช่น คอมพิวเตอร์
เป็นต้น ที่สำคัญคือการจัดตั้งหรือปรับศูนย์ประสานงานให้เข้มแข็งพร้อมที่จะประสานอำนวยความสะดวก
ให้ข้อมูลที่มีความหมายและทันสมัย พร้อมรวบรวมแนวคิดรูปแบบการดำเนินงานที่ดีแก่มวล
สมาชิก (รายละเอียดตามตารางที่ 10)

ประเด็นสำคัญยิ่งอีกประการคือ การยอมรับซึ่งกันและกันทั้งจากภาครัฐ องค์การเอกชนด้วยกัน ประชาชน และกลุ่มเป้าหมาย ในบทความนี้จะขอสะท้อนจากมุมมองขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ด้านเด็กและเยาวชน

องค์การเอกชนให้ความเห็นว่า องค์การรัฐ “มององค์การเอกชนแบบหวาดระแวงเกินเหตุ หรือไม่ไว้ใจ” เช่นกรณีบุคคลหรือกลุ่มคนชาวต่างประเทศจะบริจาคให้องค์การเอกชนไทย รัฐจะให้องค์การผู้รับบริจาคไปขอใบจดทะเบียนของผู้บริจาคจากต่างแดนมาแสดงประกอบการรับบริจาค ซึ่งองค์การเอกชนเห็นว่าเป็นเรื่องยุ่งยากสำหรับผู้บริจาค ในหลายครั้งการบริจาคต้องยกเลิก หากรัฐจะสนับสนุน องค์การเอกชนเห็นว่ารัฐสามารถ “สืบ” ได้ อีกประเด็นที่องค์การเอกชนมองว่ารัฐมักจะระแวงว่าองค์การเอกชนเหล่านี้จะยุบหรือกระทำการในลักษณะที่ทำให้กลุ่มเป้าหมายหรือประชาชนต่อต้านรัฐ จึงไม่ค่อยยอมรับองค์การเอกชน ขณะเดียวกันองค์การเอกชนก็มองรัฐด้วยทัศนคติที่ไม่ค่อยเอื้อต่อการยอมรับและประสานงานกัน เช่น มองว่าองค์การของรัฐ “แทนที่จะช่วยกลับมาขอ” เช่น ขอบริจาคช่วยสร้างสถานที่หรือจ้างเจ้าหน้าที่พิเศษช่วยปฏิบัติงานของรัฐ อาทิการจ้างพยาบาลมาดูแลมารดาที่ต้องขังของเด็กกลุ่มเป้าหมาย “แทนที่จะช่วยหาแหล่งทุนกลับมาแย่ง” เช่น หน่วยงานรัฐมาสอบถามว่าองค์การเอกชนได้รับเงินจากไหนแล้วไปติดต่อบ้างทำให้องค์การเอกชนไม่ได้รับหรือได้รับการบริจาคน้อยลง “รัฐมีโครงสร้างใหญ่สลับซับซ้อนมากทำให้ทำงานได้ล่าช้า” เป็นต้น ทัศนคติต่างๆ เหล่านี้ทำให้การยอมรับกันต่ำ การประสานงานเป็นไปได้ยาก

ปัญหาที่ประสบในเรื่องการยอมรับมิได้เกิดระหว่างองค์การเอกชนกับรัฐ แต่ยังเกิดในกลุ่มองค์การเอกชนด้วยกัน และกับประชาชน/กลุ่มเป้าหมายดังนี้ ในกลุ่มองค์การเอกชนด้วยกันยังมีอุดมการณ์หรือทัศนคติแนวคิดวิธีการทำงานที่แตกต่างกัน เช่น ทำงานกับเด็กและเยาวชนในสถานประกอบการ/การก่อสร้างด้วยกัน แต่กลุ่มหนึ่งมีแนวคิดว่าควรเน้นงานด้าน “เย็น” คือการแก้ไขพัฒนาพื้นฐานทรัพยากรมนุษย์เหล่านี้ไม่ว่าจะในรูปส่งเสริมการศึกษา สุขภาพอนามัย บุคลิกภาพ ฯลฯ ในขณะที่อีกกลุ่มเห็นว่าน่าจะเน้นงานด้าน “ร้อน” เพื่อแก้ปัญหาเรื้อรัง เช่น การต่อสู้สิทธิ/แรงงานเด็ก หรือกลุ่มหนึ่งเห็นว่างานเด็กพิเศษ เช่น เด็กพิการที่ต้องการเทคนิคเฉพาะและหาผู้อุปการะได้ยากในสังคมไทย หากสามารถหาแหล่งช่วยเหลือในต่างประเทศที่ดีได้ควรกระทำโดยจัดส่งเด็กไป แต่อีกฝ่ายเห็นว่าเป็นเรื่อง “น่าอาย” ไม่ควรกระทำควรช่วยกันเอง เป็นต้น ทำให้การยอมรับกันเกิดได้ยาก เช่นเดียวกับประชาชนซึ่งคาดหวังองค์การเหล่านี้สูง รวมทั้งยังเข้าใจสภาพปัญหาเด็กไม่ชัด เช่น เด็กเรื้อรัง เด็กประพฤติดีแต่เรื่องรัง หรือแม้แต่กลุ่มเป้าหมายเองที่มีลักษณะการยอมรับการพัฒนาได้ช้า เช่น เด็กติดสารเสพติดค่อนข้างถาวร หรือเด็กเคยชินกับสภาพเรื้อรังจนจัดจนเกิดความเคยชิน ฯลฯ การเร่งให้เกิดการเข้าใจกันการยอมรับซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การร่วมมือประสานงานที่ดีต่อกันยังเป็นความจำเป็นอย่างเร่งด่วน น่าที่จะทำการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเพื่หารูปแบบหนทางการสร้างความเข้าใจ การเพิ่มระดับ

ความตื่นตัวและการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนรูปแบบการร่วมมือประสานกัน เพื่อเพิ่มการยอมรับและสร้างบรรยากาศของการร่วมมือกันในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่ายิ่งของสังคม ในฐานะของสมาชิกที่สำคัญที่มีความคิด จิตใจ และมีศักดิ์ศรีในตน

โดยสรุปปัญหาสำคัญขององค์การเอกชนด้านพัฒนาเด็กและเยาวชนที่น่าจะได้รับการศึกษาวิจัยเพื่อการแก้ไขที่ได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ ปัญหาบุคลากร งบประมาณ การประสานงาน การยอมรับ และที่สำคัญอีกประการคือการปรับปรุงและผ่อนปรนในกฎระเบียบบางประการ เช่น การปรับกฎหมายครอบครัวให้มีบทลงโทษที่เข้มงวดจริงจังกับผู้ปกครองหรือสมาชิกที่ละเมิดสิทธิหรือขายบุตรหลาน แรงปรับกฎหมายแรงงานส่วนที่เกี่ยวกับแรงงานเด็กให้สมบูรณ์และเหมาะสมยิ่งขึ้น รวมทั้งผ่อนปรนกฎระเบียบในเรื่องการเก็บภาษีเงินได้กับบุคคลหรือองค์การเอกชนที่ทำงานสาธารณประโยชน์

ขอเชิญชวน
- ผู้ที่สนใจ
- ผู้ที่สนใจ
- ผู้ที่สนใจ
- ผู้ที่สนใจ

ตารางที่ 10 สรุปปัญหาสำคัญขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ และแนวทางวิจัยเพื่อหาทางแก้ไข

ปัญหา/อุปสรรค/ข้อจำกัด	แนวทางวิจัยเพื่อหาทางแก้ไข
1. งบประมาณ - ไม่พอเพียง - ไม่แน่นอน	- ปรับกฎระเบียบให้สามารถดำเนินธุรกิจหากำไร - ลดขั้นตอน/ลดงานเอกสารที่ใช้เพื่อขอรับสนับสนุนจากรัฐ - เพิ่มอัตราการนำเงินช่วยเหลือของรัฐมาใช้ในการบริหาร - ยกเว้นภาษีเงินได้ขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ทำธุรกิจเพื่อนำเงินมาใช้ในการดำเนินงาน - ยกเว้นภาษีผู้ที่บริจาคให้องค์การเอกชน - พิจารณาผ่อนปรนการเก็บภาษีเงินได้ของชาวต่างประเทศที่มาช่วยงานองค์การเอกชน
2. บุคลากร - ไม่เพียงพอ - ไม่มีคุณภาพ	- เร่งหาวิธีสร้างอาสาสมัครแบบไม่เต็มเวลา (part time) รูปแบบใหม่ - เร่งสร้างขวัญและกำลังใจ และความมั่นใจในอาชีพ - จัดให้มีการพบปะ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ระดมความคิด (โดยมีข้อสรุปเป็นรูปธรรม) การอบรมสัมมนาที่เหมาะสม
3. การประสานงานระหว่างกัน - ระดับนโยบาย - ระดับปฏิบัติ - ระดับประสานผลประโยชน์	- สร้างหรือปรับปรุงประสานที่เข้มแข็ง - สร้างระบบฐานข้อมูลที่จำเป็น เพื่อการปฏิบัติงานในลักษณะการประสานกัน - รูปแบบการสร้างความเข้าใจกันและแลกเปลี่ยนข้อมูลปัญหา ระหว่างกัน
4. การยอมรับระหว่างองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์กับ - รัฐ - องค์การเอกชนสาธารณ-ประโยชน์ด้วยกัน - ประชาชน - กลุ่มเป้าหมาย	- รูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมในการสร้างความเข้าใจ และการยอมรับ - การรณรงค์สร้างความร่วมมือ

บรรณานุกรม

- กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์ และคณะ. 2531. ระบบการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพื่อให้บริการเด็กกำพร้า เด็กพิการและเด็กเร่ร่อน เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม ม.ป.ท.
- เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. 2538. “อย่ามอง เอ็น จี โอ อย่างชื้อป้อ” ข่าวสด 22 พฤศจิกายน 2538.
- กองนโยบายและแผนงานเยาวชน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ. 2538. การวิเคราะห์เปรียบเทียบหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม ม.ป.ท.
- กองนโยบายและแผนงานเยาวชน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ. 2537. ทำเนียบหน่วยงานพัฒนาเด็กและเยาวชนในประเทศไทย เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม ม.ป.ท.
- กองวิชาการ กรมประชาสงเคราะห์. 2537. การดำเนินงานขององค์การสังคมสงเคราะห์เอกชนทั่วราชอาณาจักร เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม ม.ป.ท.
- กองวิชาการ กรมประชาสงเคราะห์. 2513. การปฏิบัติงานขององค์การสังคมสงเคราะห์เอกชนในเขตพระนครและธนบุรี เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม ม.ป.ท.
- กองวิชาการ กรมประชาสงเคราะห์. 2523. องค์การสังคมสงเคราะห์เอกชนที่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม ม.ป.ท.
- คณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริม. 2527. กิจกรรมเพื่อพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจขององค์การพัฒนาเอกชน เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม ม.ป.ท.
- คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนางานสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ. 2527 รายงานเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพปัญหาสังคม : ความร่วมมือระหว่างรัฐและเอกชนในการจัดการกับปัญหา กรุงเทพฯ : สมชายการพิมพ์.
- จันทนา พรหมสวรรค์. 2539. กระบวนการส่งเสริมวินัยในองค์การ : กรณีศึกษาองค์การเอกชนที่ให้บริการสวัสดิการเด็ก ภาควิชาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ดิเรก ศรีสุขโข และคณะ. 2532 งานอาสาสมัครที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนในประเทศไทย เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม ม.ป.ท.
- ทิวา ณ นคร. 2538. สรุปประสบการณ์ 7 ปี ในสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนปากเกร็ด เอกสารอัดสำเนา

- นิตยา เงินประเสริฐศรี. 2529. องค์การสวัสดิการเด็ก : การประสานงานระหว่างองค์กรของรัฐและเอกชน นครปฐม : โรงพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมและฝึกอบรมการเกษตรแห่งชาติ มก. วิทยาเขตกำแพงแสน.
- นิภา ส. ตุมรสวรรณ. 2525. การสังคมสงเคราะห์กลุ่มชน กทม. : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประเวศ วะสี. 2536. “เอ็นจีโอ - อาการของประชาธิปไตยและความศิวิไลซ์” มติชนรายวัน 31 กรกฎาคม 2536.
- พิพัฒน์ศรี เศรษฐพร. 2525. บทบาทขององค์การเอกชนในการพัฒนาคนชนบทโดยกระบวนการพัฒนาชุมชน สารนิพนธ์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พรรณี ประจวบเหมาะ. 2523. การสังคมสงเคราะห์ กทม. : สำนักพิมพ์บรรณกิจ
- ภูมิธรรม เวชยชัย. 2527. “องค์การพัฒนาเอกชนในประเทศไทย สถานภาพ บทบาท และปัญหา” พัฒนาสังคม คณะกรรมการจัดงานสัปดาห์เผยแพร่งานพัฒนาเอกชน.
- ยุพา วงศ์ไชย และ เล็ก สมบัติ. 2532. รายงานการวิจัยเรื่องระบบการดำเนินงานขององค์การเอกชนพัฒนาเด็กและเยาวชน ม.ป.ท. : ม.ป.พ.
- ยุพา วงศ์ไชย และ คณะ. 2531. องค์กรเอกชนในประเทศไทย : ศึกษาเปรียบเทียบศักยภาพองค์กรสังคมสงเคราะห์เอกชนและองค์การพัฒนาเอกชนในการพัฒนาสังคม.
- วิเชียร เตชะไพบูลย์. 2533. บทบาทมูลนิธิในประเทศไทยกับความมั่นคงแห่งชาติ เอกสารอัดสำเนา เย็บเล่ม วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- วัลลภ ตั้งคณานุรักษ์. 2527. “แนวทางพัฒนาด้านเด็ก” พัฒนาสังคม เอกสารเผยแพร่ งานสัปดาห์เผยแพร่งานพัฒนาเอกชน.
- ศรีทบทิม พานิชพันธ์ 2529. สภาพการดำเนินงานขององค์กรเอกชนที่พัฒนาเด็กและเยาวชน ช่วงปีงบประมาณ 2528 เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม ม.ป.ท.
- สุนันทา เสี่ยงไทย. 2531. เด็กและเยาวชนเร่ร่อนจรจัด : สภาพปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไข เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม ภายใต้การสนับสนุนของมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมาคมสวัสดิการเด็กในประเทศไทย. ทำเนียบองค์กรเงินทุนเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม ม.ป.ท.

- สุรพงษ์ กองจันทึก. 2538. ความพึงพอใจในงานของเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนที่ปฏิบัติงานเด็กพัฒนาชุมชนเมือง และพัฒนาชนบท วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนสังคม) คณะพัฒนสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุนทร ชวาลศิลป์. 2536. “องค์กรพัฒนาเป็นบทบาทภาคเอกชน--บทบาทที่ควรทบทวน” เคลินิวส์ 24 มิถุนายน 2536.
- สุรัสวดี หุ่นพยนต์. 25257. “ปัญหาดำเนินงานของหน่วยงานอาสาสมัครในประเทศไทย” เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องบทบาทงานอาสาสมัครกับการพัฒนาในประเทศไทย 28-29 มีนาคม 2532 สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2522. นโยบายและแผนพัฒนาเด็กระยะยาว พ.ศ. 2522 เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม.
- อุ้นตา นพคุณ. 2532. ปัญหาสวัสดิการเด็กและการตอบสนองโดยองค์กรเอกชน กทม. ห้างหุ้น ส่วนจำกัด เทคนิค 19.
- อุ้นตา นพคุณ. 2539. “ปัญหาองค์กรเอกชนเพื่อสาธารณประโยชน์ในประเทศไทย” สื่อธุรกิจ ฉบับวันศุกร์-วันอาทิตย์ 12-14 กรกฎาคม 2539.

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informant)

ชื่อ - สกุล	หน่วยงาน	ตำแหน่ง
นางสาวจันทนา พรหมสุวรรณค์	มูลนิธิสหทัยสังคมศึกษาสงเคราะห์	ผู้อำนวยการโครงการสถานรับเลี้ยงเด็กคอนคอร์เดียและบ้านอาหาร
นางสาวอรทัย ทวีสิน	มูลนิธิสหทัยสังคมศึกษาสงเคราะห์	ผู้จัดการมูลนิธิ
ดร. นิพนธ์ คันทะสวี่	มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย	รองประธานมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย
นางสาวนีย์ นิลวงศ์	มูลนิธิมิตรมวลเด็ก	ผู้อำนวยการมูลนิธิ และเลขานุการคณะกรรมการบริหารมูลนิธิ
ดร. ปริบูรณ์ ดิษฐมงคล	สมาคมวาย เอ็ม ซี เอเชีย กรุงเทพฯ	ผู้อำนวยการ YMCA

องค์การพัฒนาศตรี
กับการเปลี่ยนแปลงค่านิยมบทบาทหญิงชาย
ที่มีผลกระทบต่อสิทธิและสวัสดิภาพของสตรี

องค์การพัฒนาศตรีกับการเปลี่ยนแปลงค่านิยมบทบาทหญิงชาย ที่มีผลกระทบต่อสิทธิและสวัสดิภาพของสตรี

บทคัดย่อ

ผศ. ดร. ศุภมาส เศรษฐพงษ์กุล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับปัญหาสตรีและค่านิยมบทบาทหญิงชายในสังคมไทยที่สร้างปัญหาสตรี ตลอดจนการวิวัฒนาการของการเรียกร้องสิทธิสตรี และความคิดเห็นเรื่องค่านิยมบทบาทหญิงชายและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องขององค์การพัฒนาศตรีกี่ตกเป็นตัวอย่าง เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ต่อไป องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ทำงานพัฒนาศตรีกี่ตกเป็นตัวอย่าง คือสภาสตรีแห่งชาติ ในพระบรมราชินูปถัมภ์ สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี ในพระอุปถัมภ์พระวราชาทินัดตามาตุ และสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา มูลนิธิเพื่อนหญิง และมูลนิธิผู้หญิง วิธีที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าคือการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผลของการศึกษาพบว่าทุกองค์การยอมรับกันว่าค่านิยมและเจตคติเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายในสังคมเป็นอุปสรรคสำคัญในการสร้างความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย ดังนั้นองค์การพัฒนาศตรีกี่เหล่านี้จึงมีกิจกรรมและโครงการที่จะปรับเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม แต่ยังคงขาดความต่อเนื่องและมักเลือกกิจกรรมและโครงการตามสภาพปัญหาในขณะนั้น ซึ่งการปรับเปลี่ยนค่านิยมจำเป็นต้องใช้เวลาและทำอย่างต่อเนื่อง กลยุทธ์ที่ใช้มี 3 วิธีคือ การพัฒนาศักยภาพของสตรีในด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย และการประกอบอาชีพ และผลักดันนโยบายให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในระดับที่มีอำนาจในการตัดสินใจและการเมือง การให้การศึกษาแก่สาธารณชนเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายที่เหมาะสมในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเริ่มเน้นที่กลุ่มผู้ชายมากขึ้น และรณรงค์ในเรื่องของสื่อมวลชนให้เผยแพร่สตรีที่มีความสามารถและที่ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ การศึกษานี้ยังพบว่าองค์การพัฒนาศตรีกี่ทั้ง 4 องค์การมีปัญหาด้านแหล่งเงินทุนและเจ้าหน้าที่ประจำ โดยเฉพาะองค์การขนาดเล็ก

องค์การพัฒนาศตริกับการเปลี่ยนแปลงค่านิยมบทบาทหญิงชาย ที่มีผลกระทบต่อสิทธิและสวัสดิภาพของสตรี

ผศ. ดร. ศุภมาส เศรษฐพงษ์กุล

คำนำ

ตั้งแต่การประชุมสตรีโลกครั้งแรกที่จัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2518 ที่ประเทศเม็กซิโกนั้น ก็มีเคลื่อนไหวในประเทศต่างๆ เพื่อเรียกร้องสิทธิสตรี รวมทั้งประเทศไทยด้วย กลุ่มสตรีไทยทั้งจากภาครัฐและเอกชนได้พยายามที่จะดำเนินการในด้านต่างๆ เพื่อพัฒนาสถานภาพของสตรีและส่งเสริมให้สตรีมีสิทธิและสวัสดิภาพเท่าเทียมชาย แม้ว่าจะดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องก็ตาม ปัญหาต่างๆ ที่สตรีประสบก็ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงหรือลดลงมาเท่าใดนัก ในขณะเดียวกัน ปัญหาบางประการก็ได้ขยายวงกว้างขึ้น (สุธีรา ทอมสัน, 2537) แม้ว่าปัญหาของสตรีมีผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ด้วยกระบวนการที่สลับซับซ้อนก็ตาม แต่ก็เป็นที่ยอมรับว่า ค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายของสังคมไทยเป็นรากเหง้าของอุปสรรคในการพัฒนาศตริ ดังเห็นได้จากนโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2535-2554) ได้กำหนดกระบวนการการปรับเปลี่ยนค่านิยมและเจตคติเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายเป็นกลยุทธ์หนึ่งของกลยุทธ์พื้นฐานในการดำเนินงานพัฒนาศตริ โดยคาดหวังว่าการเปลี่ยนแปลงค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายจะช่วยขจัดปัญหาการเลือกปฏิบัติต่อสตรี ซึ่งจะทำให้สตรีมีโอกาสเข้าถึงการบริการต่างๆ หรือมีโอกาสให้ความก้าวหน้าทางอาชีพ ทำให้สตรีได้แสดงศักยภาพของตนเอง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม รวมทั้งเป็นการเพิ่มศักดิ์ศรีให้กับสตรีอีกด้วย (สายสุรี จุติกุล, 2537)

การดำเนินงานพัฒนาศตริในประเทศไทยที่ผ่านมาไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะองค์การของรัฐเท่านั้น แต่องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ทำงานพัฒนาศตริมีส่วนสำคัญและช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐในการส่งเสริมบทบาท สถานภาพ และศักยภาพของสตรีอยู่ไม่น้อย การเรียกร้องสิทธิและสวัสดิภาพของสตรีได้เริ่มจากการรวมตัวของกลุ่มสตรีก่อน ซึ่งเป็นกลุ่มสตรีที่ตระหนักถึงปัญหาสตรีในสังคมและก่อตั้งเป็นองค์การสตรีขึ้น มีการดำเนินงานโดยสตรีเท่านั้น แต่ปัจจุบันนี้ งานพัฒนาศตริได้ขยายไปสู่องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์อื่นๆ โดยเฉพาะองค์การที่ทำงานด้านการพัฒนา และการดำเนินงานก็ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะสตรี จึงมักเรียกว่า “องค์การพัฒนาศตริ” มากกว่าองค์การสตรี องค์การพัฒนาศตริที่มีอยู่ในขณะนี้ส่วนใหญ่ยังคงมีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นในเรื่องการส่งเสริมการประกอบอาชีพของสตรีเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม ในระยะไม่นานมานี้ กระบวนการเรียกร้องสิทธิสตรีเริ่มตระหนักถึงประเด็นบทบาทหญิงชายเป็นประเด็นสำคัญ เนื่องจากบทบาทสตรีในสังคมได้เปลี่ยนไปอย่างมาก สตรีไทยมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม จึงจำเป็นต้องสร้างการรับรู้และความเข้าใจให้กับสังคมเกี่ยวกับบทบาทใหม่ของสตรีในสังคม รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่สตรีกำลังเผชิญอยู่อย่างมากมาย ซึ่งจะเป็นการปรับเปลี่ยนค่านิยมหรือเจตคติเกี่ยวกับบทบาทหญิงชาย และเป็นการสร้างบรรยากาศสาธารณะที่เอื้อต่อ

การส่งเสริมความเสมอภาคทางสังคมระหว่างหญิงชายอีกด้วย ดังนั้นการศึกษาค้นคว้า จึงได้นำองค์การพัฒนาศรีที่มีบทบาทโดดเด่นในการเรียกร้องสิทธิสตรี มาศึกษาถึงกิจกรรมและกลยุทธ์เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนทัศนคติเรื่องบทบาทหญิงชาย รวมทั้งปัญหาในการดำเนินงานด้วย

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับปัญหาสตรีและค่านิยมบทบาทหญิงชายในสังคมไทยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของสตรี ตลอดจนการวิวัฒนาการการเรียกร้องสิทธิสตรี และความคิดเห็นเรื่องค่านิยมบทบาทหญิงชายและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องขององค์การสตรีที่ตกเป็นตัวอย่าง เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ต่อไป

วิธีการศึกษา

วิธีที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าคือการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ และได้สัมภาษณ์แบบเจาะลึกเกี่ยวกับกิจกรรม โครงการ และความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมบทบาทหญิงชายในสังคมไทย รวมทั้งปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ทำงานพัฒนาศรีซึ่งตกเป็นตัวอย่าง การคัดเลือกองค์การพัฒนาศรีเพื่อบทความนี้ได้เริ่มจากนำรายนามองค์การจากทำเนียบนามองค์กรพัฒนาศรีในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2535 ซึ่งจัดทำโดยคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรี (กสส.) มาคัดเลือกเฉพาะองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ทำงานพัฒนาศรีและมีวัตถุประสงค์และกิจกรรมอย่างชัดเจนที่ส่งเสริมบทบาท สิทธิ และสวัสดิภาพของหญิงและชายให้เท่าเทียมกัน จากนั้นเลือกองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่มีบทบาทค่อนข้างมากในการเรียกร้องสิทธิสตรี ซึ่งได้จากการทบทวนประวัติการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรี รวมทั้งพยายามเลือกองค์การที่มีความแตกต่างกันในเรื่องของการก่อตั้ง ลักษณะองค์การและการดำเนินงาน ซึ่งมีรายนามต่อไปนี้

1. สภาสตรีแห่งชาติ ในพระบรมราชินูปถัมภ์
2. สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี ในพระอุปถัมภ์พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว และสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา
3. มูลนิธิเพื่อนหญิง
4. มูลนิธิผู้หญิง

ปัญหาสตรี

แม้ว่าสตรีไทยมีบทบาทสูงในการพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แต่สตรีกลับไม่ได้ความเป็นธรรมและต้องประสบปัญหาและอุปสรรคมากมาย โดยที่ปัญหาเหล่านี้ยังไม่ได้รับความสนใจจากนักวางแผนอย่างเพียงพอ ปัญหาสตรีในประเทศไทยที่ควรตระหนักและเร่งรัดการแก้ไข มีดังต่อไปนี้

ปัญหาแรงงานสตรี ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่อัตราการเข้าร่วมแรงงานของสตรีค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศกำลังพัฒนาด้วยกัน ในอดีต สตรีเป็นแรงงานสำคัญของภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมในครัวเรือน ปัจจุบันนี้ แรงงานสตรีได้เคลื่อนย้ายมาทำงานในภาคอื่นๆ ด้วย ไม่ว่าจะเป็นงานด้านบริการ อุตสาหกรรม และพาณิชยกรรม และมีส่วนสร้างสรรค์เศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก ดังเห็นได้จากอุตสาหกรรมการผลิตประเภทที่ต้องการความละเอียดและความอดทน ซึ่งได้แก่ อุตสาหกรรมด้านแผงวงจรอิเล็กทรอนิกส์ อัญมณี อาหาร สิ่งทอ เสื้อผ้า และเครื่องหนัง จะใช้แรงงานหญิงเป็นส่วนใหญ่ แม้ว่าการที่แรงงานหญิงเข้ามามีบทบาทในตลาดแรงงานและมีความสำคัญเทียบเท่าแรงงานชายนั้น แต่ในความเป็นจริง ยังมีการเลือกปฏิบัติต่อสตรี สตรีถูกเอาเปรียบไม่ได้รับความเป็นธรรมในเรื่องค่าตอบแทนและสวัสดิการ สตรีมักได้รับค่าตอบแทนและสวัสดิการต่ำกว่าผู้ชาย ทั้งๆ ที่เป็นงานประเภทเดียวกัน หรือได้รับค่าจ้างต่ำกว่าค่าจ้างขั้นต่ำ และมักไม่ได้รับสวัสดิการเกี่ยวกับการลาคลอด โดยเฉพาะการใช้แรงงานนอกระบบ นอกจากนี้ สตรีต้องทำงานในสภาพแวดล้อมที่อันตราย ไม่มีความมั่นคงในการทำงาน และไม่มีโอกาสที่จะพัฒนาตนเองและพัฒนาอาชีพ (สุธีรา ทอมสัน และเมทีนี พงษ์เวช, 2538; อิตีศักดิ์ แสงหาว, 2536; โครงการแรงงานหญิงฯ, 2533)

ความไม่เสมอภาคในการมีส่วนร่วมในการเมืองและการบริหาร สตรีมีส่วนร่วมในการเมืองน้อยมากทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ในปี 2537 มีสตรีเพียงร้อยละ 5 ที่ดำรงตำแหน่งที่มีอำนาจตัดสินใจในระดับชาติ¹ ส่วนในระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น สตรียังมีส่วนร่วมน้อยมาก มีสตรีเพียงร้อยละ 1 ที่ได้รับเลือกเป็นกำนันและผู้ใหญ่บ้าน และในปี 2536 เพิ่งมีการแต่งตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดหญิงเป็นครั้งแรกขึ้น และมีสมาชิกสภาจังหวัดและเทศมนตรีที่เป็นสตรีเพียงร้อยละ 5 เท่านั้น (สุธีรา ทอมสัน และเมทีนี พงษ์เวช, 2538) ส่วนในระบบราชการ แม้ว่าจะไม่มีกฎหมายหรือข้อบังคับเลือกปฏิบัติต่อข้าราชการสตรี แต่ในทางปฏิบัติ ความก้าวหน้าของอาชีพข้าราชการของสตรีก็ยังคงถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขบางประการ ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา แม้ว่าข้าราชการสตรีมีโอกาสดำรงตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงเพิ่มขึ้น แต่จำนวนที่แท้จริงก็ยังน้อยกว่าผู้บริหารชายอยู่อีกมาก คือ ข้าราชการสตรีที่ดำรงตำแหน่งบริหารตั้งแต่ระดับ 9 ขึ้นไปมีไม่เกินร้อยละ 10 (สุธีรา ทอมสัน และเมทีนี พงษ์เวช, 2538) นอกเหนือจากนี้ ถ้าพิจารณาสถานภาพการทำงานและรายได้ในระดับสูงจะพบว่า ในปี 2536 สตรีมีสถานภาพในการทำงานที่เป็นนายจ้างมีในสัดส่วนที่ต่ำกว่าชายมาก คือ มีเพียงร้อยละ 19.1 เท่านั้น และผู้ที่มีรายได้สูงกว่า 20,000 บาทต่อเดือน เป็นสตรีเพียงร้อยละ 25.0 ของผู้มีรายได้ในระดับนี้ (National Statistical Office, 1995, Table W6 และ Table E3)

ปัญหาโสเภณี เป็นปัญหาที่นับวันจะทวีความรุนแรงขึ้น และสร้างปัญหาด้านอื่นตามมา ได้แก่ ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งภาพพจน์ของประเทศ โดยเฉพาะศักดิ์ศรีสตรีไทยถูกชาวต่างประเทศมองในแง่ลบ ธุรกิจการค้าประเวณีได้เหยียบย่ำและแสวง

¹ หมายถึงสมาชิกผู้แทนราษฎร วุฒิสมาชิก คณะรัฐมนตรี ผู้พิพากษา อัยการ ข้าราชการระดับปลัดกระทรวง อธิบดี รองอธิบดี

หาผลประโยชน์โดยไม่ชอบธรรมจากสตรีไทยอย่างมากมาย กระบวนการค้าประเวณีหรือธุรกิจการบริการทางเพศในประเทศไทยมีการขยายตัวและพัฒนาอย่างรวดเร็วในรูปแบบต่าง ๆ เวลาที่ สตรีที่เข้าสู่ธุรกิจการบริการทางเพศไม่ได้มาจากเฉพาะภาคเหนือเท่านั้นแต่มาจากทุกภาค โสเภณีเด็กมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น สตรีด้อยการศึกษาโดยเฉพาะชนกลุ่มน้อย (ชาวเขาและชาวพม่า) ถูกล่อลวงมากขึ้น แม้ว่าไม่มีใครทราบจำนวนโสเภณีที่แท้จริง แต่คาดการณ์ว่ามีโสเภณีอยู่ในประเทศไทยไม่น้อยกว่า 500,000 คน และมีโสเภณีเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีประมาณร้อยละ 20 หรือมีไม่ต่ำกว่า 100,000 คน (กนิษฐา วิเชียรเจริญ และคณะ, 2537; สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, 2537)

ปัญหาโรคเอดส์และปัญหาการทำแท้ง ในสองสามทศวรรษที่ผ่านมา ดัชนีสุขภาพ เช่น อายุขัยโดยเฉลี่ย อัตราการตายของมารดาเนื่องจากการคลอดบุตร การได้รับการบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข ได้บ่งชี้ว่าสตรีมีสุขภาพอนามัยและมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ปัญหาโรคเอดส์และปัญหาการทำแท้งได้กลายเป็นปัญหาสุขภาพสำคัญที่คุกคามสุขภาพอนามัยของสตรีอย่างน่าเป็นห่วง ปัจจุบันโรคเอดส์ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะโสเภณีหรือหญิงบริการทางเพศเท่านั้น แต่ได้ระบาดเข้ามาสู่ครอบครัวถึงแม่บ้านและลูกเรียนร้อยแล้ว เพียงเพราะความสำส่อนทางเพศของพ่อบ้าน เช่นเดียวกัน จากความไม่รับผิดชอบของชาย จึงก่อให้เกิดปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พึงปรารถนาขึ้น และสตรีพยายามแก้ปัญหาด้วยการทำแท้ง สำหรับประเทศไทย การทำแท้งเป็นเรื่องที่ผิดกฎหมาย และตั้งแต่กลางปี 2536 ได้เข้มงวดกวดขันจับกุมการทำแท้งเถื่อน ดังนั้น การทำแท้งที่ผิดกฎหมายแต่ทำจากแพทย์แทหรือถูกหลักการทางแพทย์จึงมีราคาแพงมากและมีจำนวนลดลง เพราะแพทย์ไม่กล้าเสี่ยงต่อการถูกจับกุม จึงมีลักลอบการทำแท้งจากหมอเถื่อนมากขึ้น ซึ่งการทำแท้งจากหมอเถื่อนมีผลอันตรายสูงต่อชีวิตและสุขภาพของสตรี

ปัญหาความรุนแรงที่มีต่อสตรี สตรีจำนวนมากต้องตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงจากการกระทำของชาย ซึ่งถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ปัญหาความรุนแรงที่มีต่อสตรีได้รวมถึงความรุนแรงจากครอบครัว ช่มชู้ ลวนลามทางเพศ และล่อลวงให้ค้าประเวณี ซึ่งปัญหาเหล่านี้ไม่ใช่ปัญหาใหม่ แต่มีมาช้านานแล้ว และไม่ได้รับการแก้ไขเท่าที่ควร กฎหมายที่มีอยู่มิได้คุ้มครองหรือเป็นที่พึ่งแก่สตรีได้ โดยเฉพาะความรุนแรงในครอบครัว แม้ประเทศไทยจะไม่มีสถิติเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าว แต่จากข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์รายวัน ย่อมสะท้อนถึงสภาพแวดล้อมของสังคมไทยในเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี

ค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทหญิงชาย

บทบาทหญิงชายเป็นบทบาทที่สังคมและวัฒนธรรมสร้างขึ้น และเป็นพื้นฐานที่สอนให้เด็กได้เรียนรู้ถึงบทบาทที่ต้องหรือควรกระทำ เมื่อเป็นหญิงหรือเมื่อเป็นชาย ในสังคมไทยมีค่านิยมที่กำหนดบทบาทหญิงให้ทำและไม่ทำอะไร และพฤติกรรมบางอย่างชายทำได้ แต่หญิงกลับทำไม่ได้ ซึ่งเป็นค่านิยมที่ทำให้หญิงต้องด้อยกว่าชายมาตั้งแต่เกิดในด้านต่าง ๆ และมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสิทธิและสวัสดิภาพของสตรี อันเป็นผลทำให้เกิดปัญหาดังกล่าวข้างต้น

ค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับบทบาทชายหญิงที่มีส่วนสร้างปัญหาสตรีนั้น พอสรุปได้ดังนี้

ค่านิยมที่กำหนดบทบาทในครอบครัวระหว่างชายและหญิง วัฒนธรรมดั้งเดิมของสังคมไทยได้แบ่งแยกบทบาทและหน้าที่ของหญิงกับชายออกจากกัน หญิงมีหน้าที่ทำงานบ้าน เลี้ยงลูก และปรนบัติคนในครอบครัว ส่วนชายทำงานนอกบ้าน บทบาทเช่นนี้ ช่วยส่งเสริมความคิดที่ว่าชายเป็นผู้นำและหญิงเป็นผู้ตาม หรือชายเป็นช้างเท้าหน้า หญิงเป็นช้างเท้าหลัง จึงทำให้เกิดการสั่งสมความรู้สึกและเจตคติว่าสตรีมีความสามารถน้อยกว่าชายในการทำงานนอกบ้าน ไม่ว่าเรื่องความสามารถในการตัดสินใจ ความคิดริเริ่ม และความเป็นผู้นำในการทำงานระดับบริหารและปกครอง ดังนั้นสังคมจึงไม่เปิดโอกาสให้สตรีได้แสดงความสามารถและได้ทำลายศักยภาพของสตรี ถ้าสตรีที่ต้องการได้รับการยอมรับจากสังคมเท่าเทียมชาย จะต้องแสดงความสามารถและทำงานอย่างหนักบ่อยครั้งที่สตรีที่มีความสามารถเท่าเทียมชายหรือมากกว่าแต่ก็ถูกกีดกันเพียงเพราะความรู้สึกไม่เชื่อมั่นและไว้วางใจในสตรี

แม้ว่าในสังคมปัจจุบัน หญิงจำเป็นต้องออกไปทำงานนอกบ้านเช่นเดียวกับชาย แต่ที่ภาระเกี่ยวกับงานบ้านและการเลี้ยงดูลูกก็ยังตกอยู่กับหญิงเช่นเดิม ทำให้สตรีต้องรับภาระหนักขึ้นเป็นสองสามเท่า ทำให้สตรีไม่มีเวลาพัฒนาตนเองหรือสำหรับงานนันทนาการอื่นๆ (อมรา พงศาพิชญ์, 2537) และไม่สามารถอุทิศให้กับงานในอาชีพได้เต็มที่ ซึ่งมีผลกระทบในเชิงลบต่อโอกาสความก้าวหน้าในการทำงาน ดังนั้นควรเปลี่ยนเจตคติของชายที่เคยคิดว่าชายเป็นพ่อบ้านและหญิงเป็นผู้ปรนนิบัติได้แล้ว ชายควรหันมาช่วยหญิงทำงานบ้านและเลี้ยงดูอบรมลูกด้วย หรือควรหารูปแบบครอบครัวที่เหมาะสมการปลดปล่อยหญิงจากพันธนาการของงานบ้านได้

ค่านิยมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศ ค่านิยมที่ยกย่องให้ชายเป็นใหญ่กว่าหญิง ทำให้ปัญหามาตรฐานซ้อน (Double Standard) ทางเพศขึ้น คือชายสามารถมีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนสมรสหรือความสัมพันธ์ทางเพศนอกเหนือจากภรรยาได้ ชายไทยถูกหล่อหลอมให้เชื่อว่าลูกผู้ชายต้องมีประสบการณ์ทางเพศก่อนสมรส หรือการมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงหลาย ๆ คน จึงจะเป็นผู้ชายเก่ง จนมีธรรมเนียมปฏิบัติกันในหมู่ผู้ชายไทย คือ “การขึ้นครู” กับโสเภณี เมื่อสมรสแล้วก็ยังสามารถไปเที่ยวโสเภณีได้ เพราะหญิงจำนวนมากเชื่อว่าดีกว่าไปมีเมียน้อย นอกจากนี้ ชายยังเรียนรู้เรื่องเพศเป็นเรื่องของความใคร่ ไม่จำเป็นต้องมีความรักก็ได้ (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์, 2537) ดังนั้นการเที่ยวโสเภณีจึงเป็นที่ยอมรับในสังคม เรียกว่าเป็นค่านิยมที่ส่งเสริมธุรกิจการค้าประเวณีอย่างแท้จริง จนทำให้ปัญหาโสเภณีและปัญหาโรคเอดส์เป็นปัญหาเรื้อรังของสังคมไทย

หญิงก็ถูกสั่งสอนและปลูกฝังค่านิยมให้รักนวลสงวนตัว ต้องรักษาพรหมจรรย์ไว้จนกว่าถึงวันแต่งงาน หญิงจะมีเพศสัมพันธ์ได้ต่อเมื่อแต่งงาน ดังนั้น การมีเพศสัมพันธ์ในความรู้สึกของหญิงจึงเป็นเรื่องของความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจ เข้าใจ เจตคติเหล่านี้ถูกปลูกฝังและถ่ายทอดต่อ ๆ กันมา แต่สังคมไม่ได้สอนวิธีที่จะรักษาพรหมจรรย์ให้กับหญิง เมื่อได้รับการขอร้องจากชาย ดังเห็นได้จากเด็กสาวสมัยนี้จำนวนมากไม่กล้าปฏิเสธความสัมพันธ์กับชายเพราะกลัวสูญเสียความรัก (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์, 2537) ยิ่งไปกว่านี้ เมื่อเกิดการตั้งครรภ์ก่อนสมรสขึ้น ฝ่ายหญิงมักเป็นฝ่ายรับผิดชอบและถูกประณามจากสังคมเพียงฝ่ายเดียว เช่น การชิงสุกก่อนห่าม ไม่รักดี เป็นต้น โดยที่น้อยคนนักในสังคมจะพูดถึงความผิดของชาย หญิงได้รับความบีบคั้นจาก

สังคมจึงหาทางออกด้วยการทำแท้งเพื่อไม่ให้สังคมและครอบครัวตำหนิและลงโทษ นอกจากนี้เนื่องจากคุณค่าของพรหมจรรย์ จึงทำให้หญิงที่ถูกข่มขืนไม่กล้าแจ้งความ เพราะความอายและเกรงว่าถ้าใครรู้จะรังเกียจและไม่แต่งงานด้วย

ค่านิยมเกี่ยวกับความกตัญญูรู้คุณและความรับผิดชอบ ครอบครัวไทยมีความคาดหวังในลูกสาวและลูกชายแตกต่างกัน สำหรับลูกชายพ่อแม่คาดหวังให้บวชเรียน มีการศึกษาในระดับสูงสุดที่ครอบครัวสามารถส่งเสียได้และแต่งงานมีครอบครัวเป็นหลักฐาน ในขณะที่มีความคาดหวังว่าลูกสาวต้องช่วยทำงานบ้าน และต้องตอบแทนบุญคุณพ่อแม่โดยการเลี้ยงดู เพราะลูกสาวนั้นไม่สามารถจะบวชของพ่อแม่ขึ้นสวรรค์ได้เหมือนลูกชาย (กฤตยา อาชวนิจกุล และนภาพร หะวานนท์, 2530) โดยเฉพาะสังคมในชนบทหรือยากไร้ ความเชื่อดังกล่าวยิ่งแน่นแฟ้น ดังเห็นได้จากวัฒนธรรมไทยของภาคเหนือที่ปลูกฝังให้ลูกสาวมีความกตัญญูรู้คุณ ต้องรับผิดชอบต่อปัญหาความเดือดร้อนภายในครอบครัวสูงกว่าลูกผู้ชาย ถ้าลูกสาวบ้านไหนไม่ส่งเสียเลี้ยงดู พ่อแม่จะรู้สึกเสียหน้ามาก และถ้าลูกสาวส่งเสียเลี้ยงดูก็จะคุยโอ้อวดซึ่งกันและกัน ดังนั้นหญิงในชนบทได้รับความกดดันอย่างสูงที่ต้องทำงานทุกประเภทเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว เพราะความรับผิดชอบต่อความกตัญญูนั้นยิ่งใหญ่เหนือสิ่งอื่นใด ดังเห็นได้จากรายงานการวิจัยเรื่องการย้ายถิ่นแรงงาน ชี้ให้เห็นว่าผู้ย้ายถิ่นหญิงจะมีความรับผิดชอบส่งเงินกลับบ้านมากกว่าผู้ย้ายถิ่นชาย เมื่อไม่มีหนทางอื่นให้หาเงินทองได้อย่างเร่งด่วน ประกอบหญิงในชนบทมีการศึกษาน้อย การขายตัวก็เป็นทางออกทางสุดท้าย

วิวัฒนาการของการเรียกร้องสิทธิสตรี

การเรียกร้องสิทธิสตรีสามารถแบ่งออกเป็น 3 ยุค คือ ยุคบุกเบิก (พ.ศ. 2398-2475) ยุคงานสังคมสงเคราะห์ (พ.ศ. 2476-2516) และยุคการเปลี่ยนแปลงการเรียกร้องสิทธิสตรี (หลัง พ.ศ. 2516)

ยุคบุกเบิก (พ.ศ. 2398-2475) ในช่วงนี้มีการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรี โดยการรวมตัวของสตรีในชนชั้นสูงระหว่างเพื่อนฝูงและเครือญาติเพื่องานการกุศลและงานสังคม เมื่อ ปี 2473 พระนางเจ้าเสาวภา ผนวชได้บริจาคเงินและหารายได้สมทบเพื่อช่วยเหลือทหารที่ได้รับบาดเจ็บจากสงคราม ซึ่งต่อมาได้ก่อตั้ง“สภาภชาชาติไทย” และดูเหมือนเป็นจุดเริ่มต้นการทำงานอาสาสมัครและงานสังคมสงเคราะห์ของกลุ่มสตรีชนชั้นสูง (Tantiwiramanond and Pandey, 1991) ในอีกด้านหนึ่งเกิดการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีในชนชั้นกลางที่มีการศึกษา ซึ่งได้พยายามเรียกร้องความเสมอภาคระหว่างหญิงชายโดยผ่านทางนิตยสารและหนังสือพิมพ์ โดยเน้นถึงการออกกฎหมายคุ้มครองสตรีเพียงอย่างเดียวและสิทธิสตรีทางการศึกษา การเคลื่อนไหวนี้ สืบเนื่องมาจากการเข้ามาของสตรีชาวตะวันตกในประเทศไทย การมีโอกาสดำเนินทางไปศึกษาเล่าเรียนในต่างประเทศของสตรีไทย และกระแสการเรียกร้องต่อสู้ของสตรีทั่วโลกในช่วงศตวรรษที่ 19 ต่อมากลุ่มสตรีเหล่านี้ได้จัดตั้งองค์การสตรีแห่งแรกของประเทศไทยขึ้นในปี 2475 มีนามว่า “สมาคมสตรีไทยแห่งสยาม” ซึ่งเป็นองค์

การที่มีวัดอุประสงค์ช่วยเหลือกรรมกรหญิง แม้ว่าวัดอุประสงค์อื่นยังคงเกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่การเป็นแม่บ้านแม่เรือนก็ตาม (ศิริพร สะโครบานีค, 2526)

ยุคงานสังคมสงเคราะห์ (พ.ศ. 2476-2516) หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองสตรีได้สิทธิในการออกเสียงและสมัครรับเลือกตั้งได้ทัดเทียมกับชาย โดยที่สตรีไม่ได้เรียกร้อง ซึ่งแตกต่างจากประเทศในยุโรปและอเมริกา แต่การให้สิทธิทางการเมืองมิได้ส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิงชายเพิ่มขึ้นเลย เพราะเกิดความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างผู้นำ ซึ่งต่อมาการเมืองไทยตกอยู่ภายใต้การปกครองของทหาร ดังนั้นการเคลื่อนไหวของสตรีในชนชั้นกลางร่วมกับชนชั้นกรรมกรก็หยุดชะงักไปด้วย (ศิริพร สะโครบานีค, 2526) การก่อตั้งองค์การสตรีในช่วงนี้จึงเป็นการรวมตัวของกลุ่มสตรีในชนชั้นสูงที่มุ่งเน้นการยกระดับสถานภาพสตรี โดยอาศัยการดำเนินงานด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายจำกัดขอบเขตของกิจกรรม ต้องเป็นกิจกรรมที่ไม่เกี่ยวกับการเมือง ในระยะต่อมากิจกรรมต่างๆ ได้มุ่งเน้นไปในด้านงานพัฒนา เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (Thomson and Thomson, 1994) ในช่วงนี้ได้ก่อกำเนิดองค์การสตรีสำคัญหลายองค์การ อาทิเช่น สโมสรวัฒนธรรมหญิงได้ก่อตั้งขึ้นในปี 2486 โดยท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นภรรยาผู้นำประเทศในขณะนั้น การดำเนินงานของสโมสรลอกเลียนแบบมาจากตะวันตกซึ่งเน้นงานคหกรรมและงานสังคมสงเคราะห์ โดยการหารายได้จากการจัดฉายภาพยนตร์และจัดงานขายของ นอกจากนี้ ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ ได้ก่อตั้งองค์การสตรีอื่นๆ อีกหลายองค์การ เช่น สมาคมสตรีอุดมศึกษา สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย สมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์ สมาคมมวย ดับบลิว ซี เอ เป็นต้น ต่อมาในปี 2493-2498 มีการเรียกร้องสิทธิสตรีทั่วโลก ซึ่งเกิดจากการสัมมนาและงานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การสหประชาชาติ และเพื่อตอบสนองกับการเปลี่ยนแปลงนี้ จึงจัดตั้งสภาสตรีแห่งชาติขึ้นเป็นทางการเพื่อเป็นแกนนำให้องค์การสมาชิกขึ้นในปี 2499 โดยท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ในช่วงปี 2503-2513 เป็นช่วงที่เศรษฐกิจของประเทศเติบโตอย่างรวดเร็ว เนื่องจากได้รับการช่วยเหลือจากต่างประเทศทั้งด้านธุรกิจและการทหารจึงมีองค์การสตรีที่ก่อตั้งจากกลุ่มสตรีในวิชาชีพต่างๆ ที่มีบทบาททางเศรษฐกิจและสังคม อาทิเช่น สมาคมสตรีธุรกิจและวิชาชีพ สมาคมเลขานุการสตรี สโมสรซอนต้า ฯลฯ เป็นต้น (Tantiwiramanond and Pandey, 1991)

ยุคการเปลี่ยนแปลงการเรียกร้องสิทธิสตรี (หลัง พ.ศ. 2516) หลังจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 2 (หลังปี 2513) ประเทศไทยประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างหนักจากภาวะเงินเฟ้อและวิกฤตการณ์น้ำมันโลก ประกอบกับขบวนการนักศึกษาที่เริ่มเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและต่อต้านระบบการเมืองเผด็จการเบ็ดเสร็จ จนเกิดการล้มล้างรัฐบาลได้สำเร็จ ในเดือนตุลาคม ปี 2516 ประกอบกับเวลาต่อมา องค์การสหประชาชาติประกาศให้ปี 2518-2528 เป็นปีทศวรรษสตรี โดยเน้นให้ประเทศในภาคีสมาชิกยกระดับสถานภาพสตรีให้เท่าเทียมชายในทุกด้าน ทั้งสองเหตุการณ์ได้จุดประกายให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการเรียกร้องสิทธิสตรีขึ้น

องค์การสตรีที่เกิดขึ้นในช่วงนั้นมีทั้งกลุ่มทัศนะใหม่และทัศนะเก่า องค์การสตรีในกลุ่มทัศนะใหม่ได้เรียกร้องความเสมอภาคทางเพศ โดยเน้นการปลดปล่อยจากระบบชายเป็นใหญ่และได้มาซึ่งสังคมที่ปราศจากอคติทางเพศ (ธนวดี ทำจิน, 2533) ซึ่งประกอบด้วยสองกลุ่มชนชั้นกลุ่มแรกมาจากชนชั้นสูง ซึ่งเรียกตัวเองว่า “กลุ่มส่งเสริมสถานภาพสตรี” ที่เริ่มมีการเคลื่อนไหวราวปี 2515 ต่อมาได้ก่อตั้งเป็นสมาคมอย่างเป็นทางการเมื่อปี 2517 กลุ่มสตรีนี้ได้ผลักดันให้มีการแก้กฎหมายให้มีการกำหนดสิทธิสตรีลงในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 มาตรา 28 ในหมวดที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยบัญญัติไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพภายใต้การบังคับกฏบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน” นอกจากนี้ยังเรียกร้องให้สตรีมีส่วนร่วมในการร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2517 ทั้งยังได้จัดทำจดหมายเปิดผนึกผ่านสื่อมวลชนเสนอให้มีการพิจารณาสตรีเข้าร่วมรัฐบาล (ธนวดี ทำจิน, 2533) กลุ่มที่สองมาจากชนชั้นกลางที่อายุน้อยเพิ่มสำเร็จการศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ กลุ่มสตรีเหล่านี้มีประสบการณ์จากการทำกิจกรรมเพื่อสังคมในรั้วสถาบันในช่วงก่อนและหลังเหตุการณ์ตุลาคม ทำให้มีโอกาสได้สัมผัสปัญหาของผู้หญิงอย่างแท้จริง และตระหนักถึงปัญหาของผู้หญิงโดยเฉพาะในระดับล่าง เช่น ปัญหาแรงงานหญิง ปัญหาโสเภณี ปัญหาความรุนแรงทางเพศ การข่มขืน กระทำชำเรา ฯลฯ เป็นต้น กลุ่มสตรีรุ่นใหม่ได้รับอิทธิพลจากสตรีนิยมที่แพร่กระจายไปทั่วโลก จึงมีการเคลื่อนไหวค่อนข้างรุนแรงและใช้กลยุทธ์แตกต่างจากกลุ่มคนรุ่นเก่า ตัวอย่างองค์การสตรีกลุ่มนี้ ก็คือ มูลนิธิเพื่อนหญิง มูลนิธิผู้หญิง ศูนย์พิทักษ์สิทธิหญิงบริการ (เอ็มพาวเวอร์) มูลนิธิศูนย์ฮอตไลน์ ในขณะเดียวกัน ก็ยังมีการก่อตั้งองค์การสตรีตามทัศนะเก่าที่ยังเน้นบทบาทดั้งเดิมของสตรี ได้แก่ มูลนิธิส่งเสริมศิลปชีพ สมาคมแม่บ้านทหารและตำรวจ สมาคมสตรีอาสาสมัครรักษาดินแดน ฯลฯ เป็นต้น กิจกรรมส่วนใหญ่ยังเกี่ยวกับการฝึกอบรมด้านงานคหกรรมและหัตถกรรมเพื่อเป็นอาชีพเสริม งานสังคมสังเคราะห์ งานเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้กับทหารและตำรวจตระเวนชายแดน เป็นต้น (Tantiwiramanond and Pandey, 1991) นอกจากนี้ ยังมีองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ก่อตั้งขึ้นเพื่องานพัฒนาสตรีในชนบทอีกจำนวนไม่น้อย คือมีองค์การพัฒนาสตรีที่ไม่ได้จดทะเบียนเกิดขึ้นอย่างน้อย 45 กลุ่ม ในช่วงพ.ศ. 2530-2532 (TVS, 1986)

โดยสรุป องค์การที่จัดตั้งขึ้นในระยะนี้แม้ว่าจะมีความหลากหลายก็ตาม แต่ส่วนใหญ่มุ่งไปที่ยกระดับสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของสตรี พยายามที่จะจัดกฎหมายต่าง ๆ ที่เลือกปฏิบัติต่อสตรี รวมทั้งพยายามที่จะให้เกิดความเสมอภาคในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวนี้ การดำเนินการได้เน้นมีกิจกรรมในหลายลักษณะ คือ การให้คำปรึกษา การฝึกอบรม การสาธิต การฝึกอาชีพ ฝึกกำลังกันเพื่อต่อสู้แรงค์ในปัญหาเร่งด่วน การสร้างเครือข่ายในเรื่องของข้อมูล และจัดตั้งศูนย์ที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เดือดร้อน

สภาสตรีแห่งชาติ ในพระบรมราชินูปถัมภ์²

สภาสตรีแห่งชาติ ในพระบรมราชินูปถัมภ์ก่อตั้งเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2499 โดยท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมรับสภาสตรีแห่งชาติ ไว้ในพระบรมราชินูปถัมภ์ เมื่อ 5 พฤษภาคม 2504 เป็นองค์การพัฒนาสตรีที่นับว่าเก่าแก่องค์การหนึ่ง สภาสตรีแห่งชาติเป็นศูนย์รวมประสานงานระหว่างองค์การสมาชิกสตรีทั่วประเทศ และมีแผนงานที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับสตรี โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือเป็นศูนย์กลางประสานงานส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานขององค์การสตรีทั่วประเทศ ศึกษาหาความรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างองค์การสตรีทั้งในและนานาชาติ หาแนวทางและปฏิบัติงาน ที่พัฒนาสตรี และร่วมมือและประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน การดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ สภาสตรีแห่งชาติ จะไม่ก้าวล่วงเข้าไปในการดำเนินงานขององค์การสตรีที่เป็นสมาชิก

กิจกรรมและโครงการ

กิจกรรมของสภาสตรีแห่งชาติแบ่งออกเป็น 15 ฝ่าย โดยที่แต่ละฝ่ายทำหน้าที่ศึกษาค้นคว้าให้คำแนะนำชี้แจงกิจกรรมในฝ่ายของตน รวมทั้งเสนอข้อคิดเห็นหรือโครงการเสนอต่อคณะกรรมการอำนวยการ ส่วนโครงการของสภาสตรีแห่งชาติที่เกี่ยวกับสตรีจะเน้นอยู่ 3 เรื่องคือการศึกษา สุขภาพอนามัย และการประกอบอาชีพ โครงการในขณะมี 12 โครงการคือ

1. โครงการพัฒนาแบบผสมผสานด้วยความร่วมมือของ 5 องค์การสตรี (FIVE-O)
2. โครงการส่งเสริมผู้บริโภค
3. โครงการการวัยวัฒนา
4. โครงการการปรับปรุงชุมชนแออัด
5. โครงการโรคเอดส์
6. โครงการส่งเสริมศีลธรรมและจริยธรรม
7. โครงการยกระดับความเป็นอยู่สตรีชนบท
8. โครงการกองทุนวิภาวดีรังสิต
9. โครงการการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพัฒนา
10. โครงการกองทุนการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนสตรีภาคเหนือ
11. ประสานงานองค์การสมาชิกส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

² รวบรวมข้อมูลจากเอกสารของสภาสตรีแห่งชาติและจากการสัมภาษณ์ พันเอก(พิเศษ)หญิงอัสนีย์ เสาวภาพ ซึ่งเป็นประธานสภาสตรีแห่งชาติ

12. บริหารบ้านพระกรุณานิवासน์

ปัจจุบันนี้ กิจกรรมของสภาสตรีแห่งชาติไม่ใช่งานสังคมสงเคราะห์อย่างเดียวเท่านั้น แต่ได้ทำงานอย่างอื่นด้วย โดยสภาสตรีแห่งชาติจะเป็นแม่ข่าย ทำงานวางแผน ทำโครงการนาร่อง และสนับสนุนทุนทรัพย์ อย่างไรก็ตามจากกฎระเบียบของธรรมนูญของสภาสตรีแห่งชาติ ทำให้มีขีดจำกัด ไม่สามารถทำงานร่วมกับองค์กรขนาดเล็กได้ เช่น มูลนิธิเพื่อนหญิง มูลนิธิผู้หญิง เป็นต้น ทำให้กลุ่มสตรีไม่เกิดการรวมตัวเท่าที่ควร แต่ทางสภาสตรีแห่งชาติได้พยายามแก้ไขกฎระเบียบเพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาสตรีมากขึ้น พันเอก(พิเศษ)หญิงอัสนีย์กล่าวว่า

เนื่องจากธรรมนูญของสภาสตรีแห่งชาติจะรับรองการสมาชิกที่จดทะเบียนเป็นสมาคม ไม่น้อยกว่า 1 ปี มีสมาชิกไม่น้อยกว่า 100 คน และมีกิจกรรมไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง ดังนั้น มูลนิธิเหล่านั้นไม่สามารถเป็นสมาชิกสามัญได้ แต่ก็ได้เชิญให้มาเป็นสมาชิกวิสามัญ ซึ่งในอดีตไม่ทำงานร่วมกัน มาสมัยนี้ได้ทำงานร่วมกัน เขากลับ แต่เมื่อมาสัมผัส ต่างคนต่างทำ แต่มีเป้าหมายอยู่ที่จุดเดียวกันคือผู้หญิง การเรียกร้องสิทธิสตรีจะให้สภาสตรีแห่งชาติไปเข้าๆ ไปต่อต้าน เรียกร้องแบบรุนแรง สภาสตรีแห่งชาติทำไม่ได้ เพราะธรรมนูญ กฎระเบียบมาค้ำอยู่ แต่คุณอนุศรีไตรต์ กลุ่มสตรีแรงงาน เขาทำได้ แต่เขาจะทำอะไรที่เป็นกฎระเบียบของสภาสตรีแห่งชาติก็ไม่ได้ เพราะรัฐบาลอาจไม่ฟังเพราะไม่มีตัวแทนหรือสถาบันรับรอง ถ้าทั้ง 2 กลุ่มมาช่วยกัน งานพัฒนาสตรีการดำเนินไปได้ดี

พันเอก(พิเศษ)หญิงอัสนีย์ได้ยกตัวอย่างกิจกรรมที่ خانรับกับนโยบายของรัฐไว้ดังนี้

เช่นปัญหาโสเภณีเด็ก ทางสภาสตรีแห่งชาติก็สนับสนุนเรื่องทุนการศึกษา อบรมให้ความรู้เพื่อนำไปประกอบอาชีพ ส่งวิทยากร ให้ทุนหมุนเวียนโดยผ่านองค์การจังหวัด ซึ่งให้ไปแล้ว 1 ล้าน 8 แสนบาท และยังมีโครงการให้แต่ละภาค 9 ภาคๆ ละ 2 แสนบาท โดยที่แต่ละภาคมีการวางแผนว่าจะทำโครงการอะไร สภาสตรีแห่งชาติคอยเป็นพี่เลี้ยง บางที่ก็ต้องการเงินเพิ่ม บางที่ก็ต้องการวิทยากร นอกจากนี้ สภาสตรีแห่งชาติยังให้ไปทุนการศึกษา 100 ทุนๆ ละ 3,000 บาท เพื่อให้เด็กได้เรียนถึงม.3 แต่ก็ไม่รู้จะต่อสู้กับการตกเขียวได้มากน้อยแค่ไหน..... กรมประชาสงเคราะห์ได้นำหญิงโสเภณีมาฝึกอาชีพเพื่อเริ่มต้นชีวิตใหม่ แต่บางอาชีพทำรายได้น้อย หญิงโสเภณีเหล่านี้ทนค่าครองชีพที่สูงไม่ได้ก็หวนกลับไปทำงานเดิม ต้องฝึกอาชีพที่มีรายได้พอสมควร เช่น การดูแลผู้สูงอายุและเด็ก ซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาด แต่บางครั้งเด็กมีคุณสมบัติไม่พร้อม

ความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมบทบาทหญิงชาย

ค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทหญิงชาย เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสตรีค่อนข้างมาก ผู้ชายควรมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงค่านิยมด้วย ทางสภาสตรีฯได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว และกำลังจัดตั้งโครงการที่จะรณรงค์ให้ผู้ชายเห็นคุณค่าของผู้หญิง พันเอก(พิเศษ)หญิงอัสนีย์กล่าวว่า

การพัฒนาสตรี โดยบุรุษไม่ให้ความร่วมมือ ย่อมเป็นไปได้ เคยถกเถียงกันที่ประชุมว่า ต้องเอาผู้ชายที่มีความพร้อมที่พัฒนาสตรีเข้าร่วมเป็นองค์การสมาชิกด้วย โครงการของสภาสตรีฯที่กำลังจะทำ คือโครงการ “จะเลี้ยงลูกอย่างไรให้เป็นสุภาพบุรุษ” และอีกโครงการหนึ่งคือการให้ความรู้หรือกระตุ้นให้ผู้ชายเห็นความสำคัญของผู้หญิงในชุมชนชายหรือแหล่งองค์การที่มีผู้ชายมาก ๆ เช่น ทหารและโรงเรียนชาย จะสอนว่าเพศหญิงก็คือคนเหมือนกัน แต่มีความถนัดทางด้าน

สรีระต่างกัน แต่เรื่องความคิด ความสามารถไม่แตกต่างกัน และมีความดีกว่ากันตามลักษณะ คือ ผู้หญิงมีความละเอียดรอบคอบ แต่ผู้ชายมีความกล้าหาญมากกว่า เป็นต้น

การพัฒนาสตรีย่อมเกิดขึ้นได้ ถ้าผู้ชายและผู้หญิงมาร่วมมือกันอย่างจริงจัง โดยผู้ชายต้องลดความคิดดูถูกผู้หญิง ไม่ยอมรับผู้หญิง ในขณะที่เดียวกันผู้หญิงต้องเพิ่มศักยภาพและศักดิ์ศรีให้กับตนเองด้วย พันเอก(พิเศษ)หญิงอัสนีย์อธิบายว่า

ผู้หญิงไม่ขายความสวย ความงาม เช่นถ่ายปฏิทินรูปโป๊ ร้องเพลงแทนที่จะขายเสียงกลับขายรูปร่าง อย่างนี้จะให้ผู้ชายยอมรับได้อย่างไร เราต้องทำให้เขายอมรับ.... (นอกจากนี้) คนที่รู้ตัวว่ามีศักยภาพพอ ควรออกมาช่วยสังคม.... เวลานี้ทางสภาสตรีฯได้ขอร้องให้ผู้สื่อข่าวกรุณาเสนอข่าวสตรีในลักษณะสร้างสรรค์ พยายามเสนอข่าวเกี่ยวกับผู้หญิงเก่ง หรือที่มีความสามารถประเภทถ่ายรูปโป๊พยายามอย่าส่งเสริม

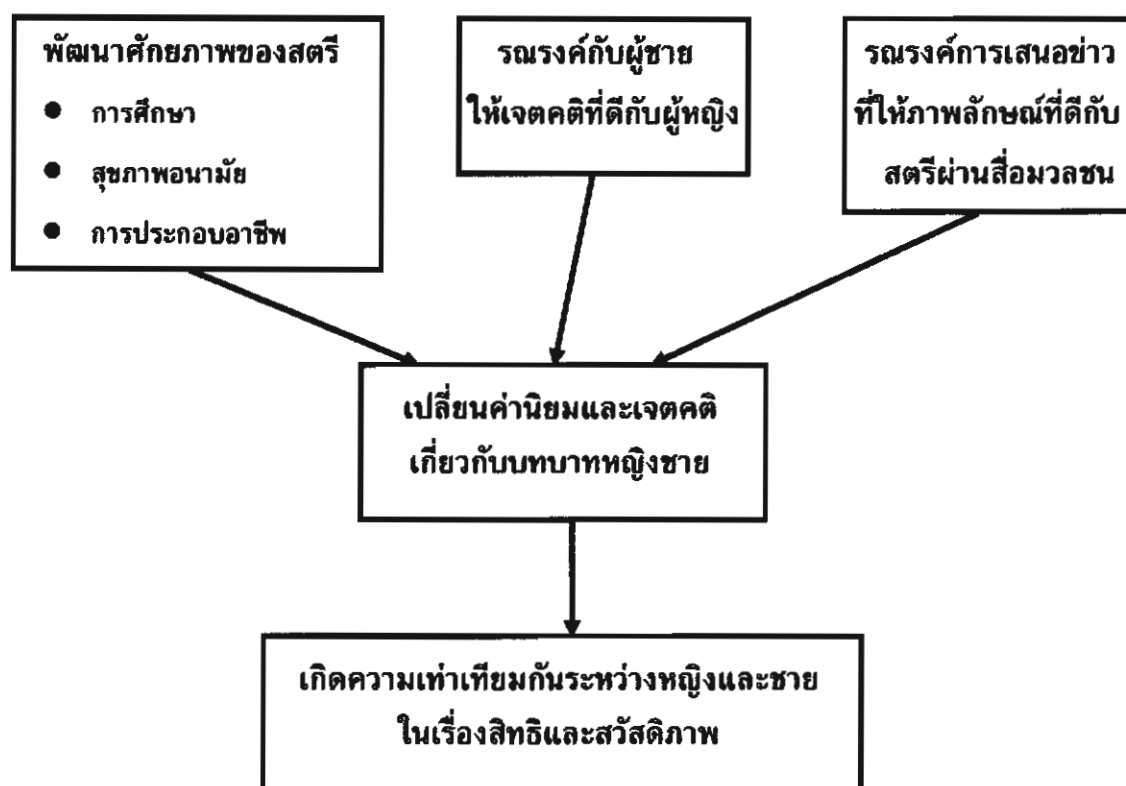
พันเอก(พิเศษ)หญิงอัสนีย์ยังเสริมอีกว่าบทบาทในครอบครัวก็ควรเปลี่ยนแปลงด้วย เช่น

ปัจจุบันค่าครองชีพสูง แม้ก็ต้องออกไปทำงานนอกบ้านเหมือนกัน แตกต่างจากพ่อตรงไหน ควรมาแชร์บทบาทกันซะ เมื่อกลับมาก่อนก็ควรทำกับข้าวเตรียมไว้ เมื่อแม่กลับมาก็ตั้งโต๊ะได้ หรือพ่อไปรับลูก แม่กลับมามาทำกับข้าว สรุปลแล้วผู้หญิงและผู้ชายต้องสวมบทบาทพ่อแม่พอกัน เมื่อผู้หญิงทำงานเพิ่ม ผู้ชายก็ต้องทำงานเพิ่มเช่นกัน ถ้าพ่อแม่ทำได้เช่นนี้ ลูกก็จะได้แบบอย่างที่ดีเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายในครอบครัวด้วย

กลยุทธ์ที่ใช้ในปรับเปลี่ยนค่านิยมบทบาทหญิงชาย

จากกิจกรรมและโครงการของสภาสตรีแห่งชาติฯในข้างต้น ตลอดจนความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมบทบาทหญิงชายของประธานสภาสตรีแห่งชาติฯ พอสรุปกลยุทธ์ที่ใช้ในการปรับเปลี่ยนค่านิยมและเจตคติเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายของสภาสตรีแห่งชาติฯ ได้ตั้งแผนภูมิข้างล่างนี้ กล่าวคือการปรับเปลี่ยนค่านิยมและเจตคติเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายต้องเริ่มจากการพัฒนาศักยภาพของสตรีทั้งด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย และการประกอบอาชีพก่อนเพื่อเตรียมความพร้อมสตรี ในขณะเดียวกัน ต้องรณรงค์ให้ผู้ชายเกิดเจตคติที่ดีต่อสตรี และรณรงค์ให้สื่อมวลชนเสนอข่าวสตรีในทางบวกเพื่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่อสตรีด้วย

**แผนภูมิที่ 1 กลยุทธ์ของสภาสตรีแห่งชาติฯ
ในการปรับเปลี่ยนค่านิยมบทบาทหญิงชาย**

แหล่งเงินทุนและปัญหาบุคลากร

รายได้ของสภาสตรีแห่งชาติฯ ส่วนใหญ่มาจากเงินค่าสมาชิกขององค์การสตรี เงินบริจาคของประชาชนและองค์กรเอกชนต่างๆ นอกจากนี้ทางสภาสตรีแห่งชาติฯ จัดงานเพื่อหาทุนตามโอกาสและได้รับทุนสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐบาล รวมทั้งจากองค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์ในประเทศและต่างประเทศ พันเอก(พิเศษ)หญิงอัสนีย์กล่าวถึงเงินบริจาคว่า

คนชอบว่าพวกคุณหญิงคุณนายไม่มีประโยชน์ แท้ที่จริงสภาสตรีแห่งชาติฯ อยู่ได้ก็เพราะความร่วมมือจากคุณหญิงคุณนายเหล่านี้ ที่อุทิศทุนทั้งกำลังทรัพย์และเวลาเพื่อทำงานให้สังคม หลายคนมีศักยภาพสูง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการศึกษา ความรู้ ความสามารถ และเวลาที่จะอุทิศให้กับงานสังคม จงอย่ามองข้ามบุคคลเหล่านี้ ouse ให้เป็นประโยชน์

ส่วนปัญหาเรื่องบุคลากรนั้น ก็คือเจ้าหน้าที่มีการลาออกบ่อย เนื่องจากไม่มีความมั่นคงของหน้าที่การทำงาน บางช่วงมีเงินมากก็สามารถจ้างคนได้มากหน่อย แต่บางช่วงรายได้ก็น้อยก็ไม่สามารถจ้างเจ้าหน้าที่ได้ อย่างไรก็ตามก็มีเจ้าหน้าที่บางคนทำงานให้กับสภาสตรีแห่งชาติฯ เป็นเวลานาน เจ้าหน้าที่ที่ทำได้ต้องมีใจรักงานพอสมควร

สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี ในพระอุปถัมภ์พระวราชาทินัดตามาตุ และสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา³

ความเป็นมา

(แม่ชี)คุณหญิงกนิษฐา วิเชียรเจริญ เป็นกรรมการสำคัญคนหนึ่งของสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทยในขณะนั้น ในฐานะที่เป็นนักกฎหมายจึงเห็นช่องโหว่ของกฎหมายที่นำไปสู่การเลือกปฏิบัติต่อสตรีหรือไม่ได้รับรองสิทธิสตรีอย่างแท้จริง ความสนใจนี้มีกลุ่มวิชาชีพอื่นๆ เห็นพ้องด้วย แต่กลุ่มอาชีพเหล่านี้ไม่สามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายฯ ได้ เพื่อให้กลุ่มอาชีพอื่นได้เข้าร่วมในกิจกรรมที่สนใจอันนี้ จึงได้จัดตั้งเป็นสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อปี 2517 เพื่อแก้ปัญหาการเลือกปฏิบัติต่อสตรี และได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ ส่งเสริมบทบาทสตรี

กิจกรรมและโครงการของสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี

ในปี 2521 (แม่ชี)คุณหญิงกนิษฐา ได้รับเชิญไปชมงานบ้านพักสำหรับผู้หญิงที่ได้รับความเดือดร้อนในยุโรปและอเมริกา และกลายเป็นแรงบันดาลใจให้(แม่ชี)คุณหญิงกนิษฐา จัดตั้งบ้านพักฉุกเฉินขึ้นในประเทศไทย เพื่อให้ความช่วยเหลือกับหญิงที่ประสบปัญหาความเดือดร้อน เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาแรงงาน ถูกบังคับเป็นโสเภณี ถูกข่มขืน สามีทิ้ง หรือทุบตี เป็นต้น ต่อมาได้ขยายไปบ้านพักฉุกเฉินสำหรับผู้หญิงและเด็กที่ติดเอดส์ คลินิกที่ดูแลผู้หญิงทั้งก่อนและหลังคลอด บ้านพักสำหรับเด็กที่ถูกทอดทิ้ง ศูนย์การศึกษาและฝึกอาชีพ และศูนย์เยาวชน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมบทบาทหญิงชาย

แม่ชี คุณหญิงกนิษฐา ได้แสดงความคิดเห็นว่าผู้หญิงที่ได้รับความทุกข์ยากจนต้องเข้าอยู่บ้านพักฉุกเฉิน เนื่องจาก

ประเพณี วัฒนธรรม เจตคติของสังคมไม่ยอมรับความเสมอภาคระหว่างหญิงและชาย แม้แต่หญิงก็ไม่ยอมรับว่าตนเองเสมอเท่าชาย และชายก็ไม่ยอมรับให้หญิงมาเสมอเท่ากับตนเอง จารีตประเพณีนี้ยังฝังลึก ทำให้ผู้หญิงมีแต่ความกลัวเกรง เราจะไปเสมอเขาหรือเปล่า ผู้ชายชินกับการเป็นใหญ่ ไม่เคยชินกับการที่ผู้หญิงมาเสมอกับตัว..... (เช่น) ผู้ชายที่ทุบตีภรรยาเพราะต้องการชมและให้ภรรยาเชื่อฟังเขา ปัญหาไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะแต่ครอบครัวยากจนหรือมีการศึกษาดำเท่านั้น แต่ครอบครัวที่มีการศึกษาสูง สามีก็ตะต่อยภรรยาเหมือนกัน

แม่ชี คุณหญิงกนิษฐา ได้แสดงความคิดเห็นต่อไปว่าการแก้ปัญหาสตรี เช่นปัญหาโสเภณีไม่ควรแก้ที่ผู้หญิงอย่างเดียว แต่ต้องแก้ที่ผู้ชายด้วยซึ่งเป็นต้นเหตุของปัญหา เพราะ

³ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารของสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีและจากการสัมภาษณ์ แม่ชีคุณหญิงกนิษฐา วิเชียรเจริญ ซึ่งเป็นนายกสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี และคุณพิมศิริ สุขเกิด ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่วิจัยของสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา

ผู้ชายอยากเที่ยวโสเภณี ต้องแก้ตรงนี้ โดยเปลี่ยนเจตคติเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศ เรื่องเที่ยวผู้หญิง ไม่ใช่แค่แก้ที่ให้ผู้หญิงมีการศึกษาและมีงานทำมากขึ้น หรือบอกพ่อแม่ว่าจะลงโทษนะถ้าให้ลูกเป็นโสเภณีเท่านั้น

ดังนั้นทางสมาคมฯได้ร่วมกับมูลนิธิผู้หญิง ศูนย์พิทักษ์สิทธิหญิงบริการ และมูลนิธิสร้างสรรค์เด็กของครูหุ้ย เสนอโครงการ “รณรงค์ค่านิยมไม่ให้เที่ยวโสเภณี” ต่อกรมประชาสัมพันธ์ โดยใช้งบประมาณราว 3 ล้านบาท โดยที่ทางสมาคมมีหน้าที่รณรงค์กับนักธุรกิจชาย ส่วนมูลนิธิเด็กและมูลนิธิผู้หญิงจะรณรงค์ในกลุ่มนักเรียนตามโรงเรียนทั้งระดับมัธยมและอุดมศึกษา และศูนย์พิทักษ์สิทธิหญิงบริการจะรณรงค์กับสถานบริการและผู้หญิงบริการ ขณะนี้เรื่องได้รับอนุมัติแล้ว แต่ยังไม่ได้รับเงิน โครงการนี้คาดว่าจะช่วยเปลี่ยนความคิดและค่านิยมเรื่องความเสมอภาคทางเพศได้บ้าง แม้ซีคุณหญิงกนิษฐากล่าวว่า

เด็กจะได้เรียนรู้ว่าชายหญิงเสมอภาคกันนะ ต้องไม่กระทำกับผู้หญิงอย่างนั้น... หวังว่าเขาจะได้ไม่ทำสิ่งเลวร้ายต่างๆ เช่น ตี แตะเมีย ทิ้งเมีย ช่มชืดผู้หญิงอื่น ไม่มองว่าผู้หญิงเป็นวัตถุทางเพศ และคิดว่าผู้หญิงเป็นมนุษย์เหมือนกัน ไม่ใช่เห็นผู้หญิงใส่กระโปรงสั้นก็เอาเลย

การก่อตั้งสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา

จากภารกิจเกี่ยวกับบ้านพักฉุกเฉินได้ทำให้สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีหักเหการดำเนินงานจากวัตถุประสงค์ดั้งเดิมที่เป็นกลุ่มสร้างความกดดันให้เกิดสิทธิเท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชาย มาทำหน้าที่บำบัดและบรรเทาความเดือดร้อนของผู้หญิง พร้อมทั้งให้ความรู้และฝึกอาชีพอีกด้วย จนกระทั่งวันที่ 24 ตุลาคม 2533 ได้ก่อตั้งสถาบันบทบาทหญิงชายและการพัฒนาขึ้น โดยมี ดร. สุธีรา ทอมสันเป็นผู้อำนวยการ สถาบันนี้เป็นหน่วยงานที่ดำเนินงานด้านวิชาการและช่วยสานต่อความมุ่งมั่นเดิมของสมาคมฯ คือการดำเนินงานโดยมุ่งหวังที่จะผสมผสานประเด็นที่เกี่ยวกับสตรีในนโยบายต่างๆ ตลอดจนเสริมสร้างบทบาทและการมีส่วนร่วมของสตรีในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งคาดว่าจะนำไปสู่ความเสมอภาคระหว่างหญิงและชายในที่สุด นอกจากนั้น สถาบันฯ ยังทำหน้าที่เลขาธิการขององค์การติดตามการดำเนินงานทางการเมืองเรื่องสตรี (ตมส.) อีกด้วย ตมส. เป็นองค์การที่มีเครือข่ายทั่วราชอาณาจักร มีภารกิจสำคัญในการติดตามการดำเนินงานตามนโยบายของรัฐ และพรรคการเมืองในประเด็นที่เกี่ยวกับสตรี

กิจกรรมและโครงการของสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา

สถาบันฯได้ดำเนินการวิจัยนโยบายเชิงปฏิบัติการ โดยเฉพาะนโยบายที่มีผลกระทบต่อสตรี โดยนำข้อมูลเกี่ยวกับหญิงชายมาเป็นเครื่องมือ สำหรับวางกลยุทธ์และกำหนดกิจกรรมต่างๆ อาทิ การสร้างการรับรู้และตระหนัก การรณรงค์โดยอาศัยเครือข่าย การประชุมเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้นำสตรี นักวิชาการ นักบริหาร และสื่อมวลชน ทั้งนี้เพื่อสร้างทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับประกอบการพิจารณากำหนดนโยบาย ประเด็นที่สถาบันฯดำเนินกิจกรรมและโครงการต่างๆ ได้แก่ การเลือกปฏิบัติในด้านอาชีพ แรงงานสตรี การกระจายอำนาจจากชายมาสู่หญิง และการพัฒนาประชาธิปไตย

โครงการของสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนามีผ่านมามีดังนี้

โครงการเกี่ยวกับการปรับเจตคติและการรับรู้เกี่ยวกับบทบาทสตรี เพื่อปรับภาพลักษณ์ดั้งเดิมของสตรีที่สืบทอดกันมาช้านาน รวมทั้งเพื่อให้บทบาทของสตรีที่มีต่อการพัฒนาประเทศเป็นที่ประจักษ์ต่อสังคม และเป็นที่ยอมรับมากขึ้น สถาบันฯ จัดโครงการ “ผู้หญิงเก่ง” และโครงการประกวดภาพถ่าย “ผู้หญิงกับการทำงาน” เป็นกิจกรรมประจำปี ซึ่งเป็นการเผยแพร่ความสำเร็จของสตรีและบทบาทที่เปลี่ยนแปลงของสตรีในโลกของการทำงาน

โครงการสนับสนุนสตรีให้มีส่วนร่วมในระดับที่มีอำนาจในการตัดสินใจ สถาบันฯ ได้จัดทำ “ทำเนียบสตรีผู้นำการเปลี่ยนแปลง” เพื่อประมวลประวัติและผลงานของสตรีที่มีศักยภาพและมีความสามารถเพื่อเผยแพร่ให้แก่ผู้บริหารทั้งในภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน รวมทั้งพรรคการเมือง สำหรับสรรหาและแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งในระดับที่มีอำนาจในการตัดสินใจและกำหนดนโยบาย ตัวอย่างเช่น ทางสถาบันฯ ได้มอบ “ทำเนียบสตรีผู้นำการเปลี่ยนแปลง” ให้กับนายกรัฐมนตรี บรรหาร ศิลปอาชา เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการเลือกวุฒิสมาชิก เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีโครงการที่เน้นการเพิ่มพูนทักษะการเป็นผู้นำสำหรับสตรี เพื่อพัฒนาความสามารถและศักยภาพ สำหรับการมีส่วนร่วมในองค์คณะที่กำหนดนโยบายและวางแผนโดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น

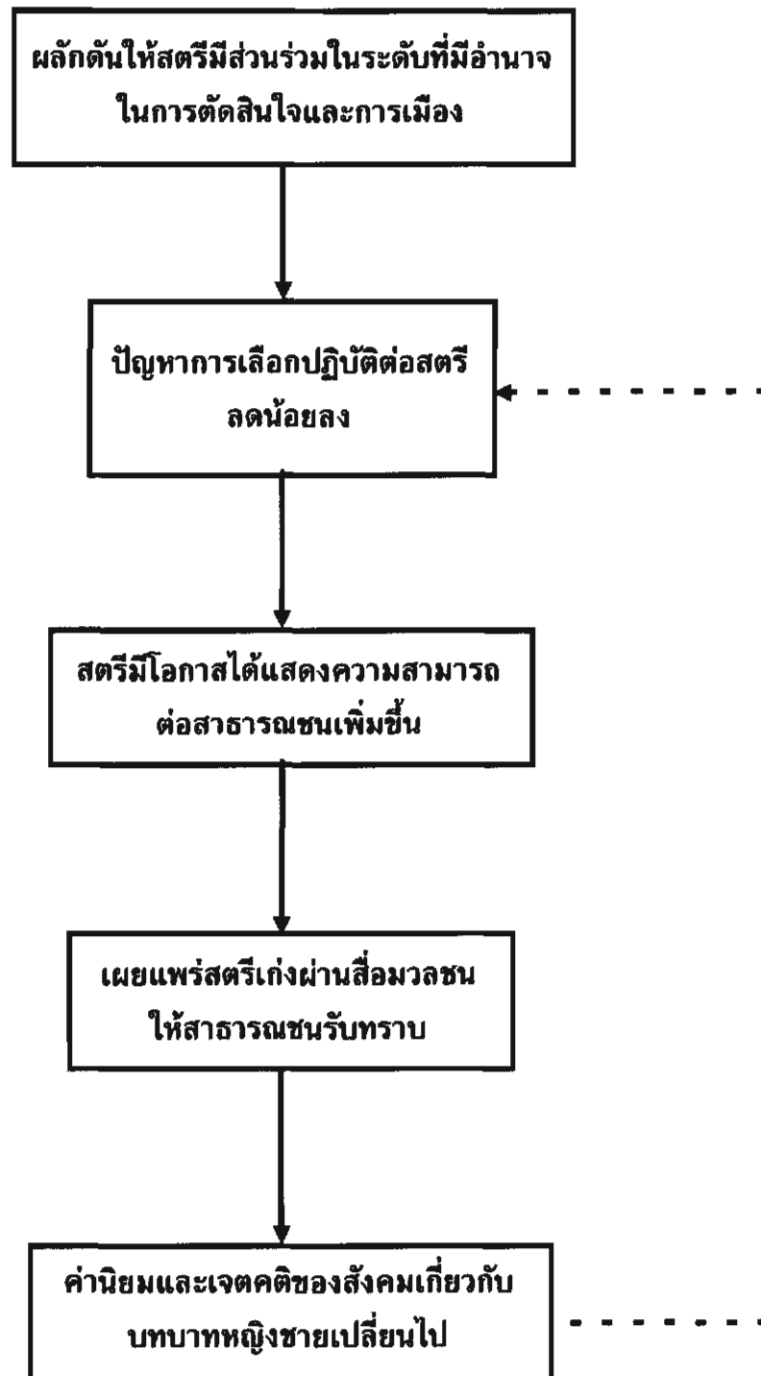
โครงการรณรงค์ประเด็นสตรีในการเลือกตั้ง สถาบันฯ รณรงค์ให้ประเด็นสตรีเป็นประเด็นการเลือกตั้งและเพื่อให้พรรคการเมืองมีนโยบายที่เด่นชัดในเรื่องของสตรี โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการรณรงค์ตั้งแต่ผู้นำพรรคการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียง ตลอดจนสาธารณชนทั่วไป การรณรงค์นั้นครอบคลุมวิธีการที่หลากหลาย เช่น การจัดเวทีให้พรรคการเมืองแถลงนโยบาย การใช้สื่อการพิมพ์ เอกสาร แผ่นพับ จัดหมายเปิดผนึก ตลอดจนสื่ออื่นๆ ผ่านทางสื่อมวลชน

โครงการฝึกอบรม สถาบันฯ จัดโครงการฝึกอบรมเกี่ยวกับการผสมผสานประเด็นสตรีในกระบวนการกำหนดนโยบายสำหรับผู้บริหาร ผู้นำสตรี สื่อมวลชนและผู้สนใจอื่นๆ นอกจากนั้นยังให้บริการในการกำหนดหลักสูตรการฝึกอบรม และดำเนินการฝึกอบรมเกี่ยวกับประเด็นหญิงชายตามความต้องการขององค์การต่าง ๆ ที่ขอความร่วมมือเป็นการเฉพาะด้วย

กลยุทธ์ที่ใช้ในปรับเปลี่ยนค่านิยมบทบาทหญิงชาย

จากกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ของสถาบันฯ นั้น จะเห็นว่าพยายามที่จะใช้กลยุทธ์อย่างแยบยลในการปรับเปลี่ยนค่านิยมและเจตคติของสังคมที่มีต่อสตรี โดยพยายามผลักดันให้สตรีมีส่วนร่วมในระดับที่มีอำนาจในการตัดสินใจ ถ้าสตรีมีโอกาสดำเนินการกำหนดนโยบายสาธารณะที่มีผลกระทบต่อสิทธิและสวัสดิภาพของสตรีอย่างแท้จริง ปัญหาการเลือกปฏิบัติน่าจะลดน้อยลงและสตรีจะมีโอกาสดำเนินการได้แสดงความสามารถเป็นที่ประจักษ์กับสาธารณชนได้ และสื่อมวลชนเผยแพร่ความสามารถของสตรีให้กับสาธารณชนได้รับทราบ ค่านิยมและเจตคติเกี่ยวกับสตรีก็จะเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น ปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับสตรีน่าจะผ่อนคลายลง ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 2 กลยุทธ์ของสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา
ในการปรับเปลี่ยนค่านิยมบทบาทหญิงชาย

แหล่งเงินทุนและปัญหาบุคลากร

สมาคมได้รับทุนอุดหนุนส่วนใหญ่จากต่างประเทศ เนื่องจากทั้งแม่ชีคุณหญิงกนิษฐา และคุณสุธีรา มีความสามารถสูง และมีความสัมพันธ์อันดีกับองค์กรต่างประเทศมาก่อน นอกจากนี้ ยังได้รับเงินบริจาคจากประชาชนทั่วไปและองค์กรเอกชนต่าง ๆ ด้วย รวมทั้งมีรายได้บ้างจากการทำบ้านพัก (Guest house) และมีบางโครงการก็ได้รับทุนอุดหนุนจากรัฐบาล แม่ชีคุณหญิงกนิษฐา กล่าวถึงปัญหาการหาเงินทุนว่า

เงินทุนที่ได้มาไม่ใช่ได้มาง่ายๆ ต้องเขียนโครงการเสนอต่อองค์กรต่าง ๆ ทั้งในและนอกประเทศ ซึ่งยากเขียนไม่ทัน ไม่มีใครช่วยได้ ความจริงน่าจะหาได้มากกว่านี้ นี่ถ้าเกิดเป็นอะไรขึ้นมาจะทำอย่างไร เวลานี้ค่าใช้จ่ายของสมาคมฯ สูงมาก ไม่ว่าจะเป็นค่าน้ำ ค่าไฟ และเงินเดือนของเจ้าหน้าที่ ส่วนเงินอุดหนุนจากรัฐบาล มักมีขั้นตอนยุ่งยากและชักช้า อย่างเช่นโครงการจากกรมประชาสัมพันธ์ บอกเรื่องได้อนุมัติแล้ว แต่ยังไม่ได้รับเงิน ติดที่กรมบัญชีกลาง กรมประชาสัมพันธ์บอกมาให้ทำได้เลย แต่ถ้าเกิดมีปัญหาขึ้นมาจะว่ายังไง

ปัญหาเรื่องบุคลากรก็เหมือนองค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์อื่นๆ คือมีการเข้าออกของเจ้าหน้าที่ค่อนข้างบ่อย ทางสมาคมก็ได้พยายามตั้งเงินเดือนให้สูงไว้ มีบ้านพัก และมีรางวัลตอบแทนสำหรับผู้ทำงานนาน เช่น ให้สร้อยทอง ให้ไปศึกษาต่อต่างประเทศ เป็นต้น

มูลนิธิเพื่อนหญิง⁴

ความเป็นมา

มูลนิธิเพื่อนหญิงตั้งขึ้นเมื่อปี 2528 ช่วงแรกกลุ่มที่ก่อตั้งขึ้นเป็นนักศึกษาและนักกิจกรรมในมหาวิทยาลัย นักวิชาการและผู้นำหน่วยงานบางส่วน เนื่องจากช่วงนั้นมีปัญหาผู้หญิงเกิดขึ้นมากมายในเมืองไทย โดยเฉพาะในช่วงนั้นมีการจัดการทัวร์ทางเพศ (Sex Tour) ซึ่งเป็นการจัดการท่องเที่ยวสำหรับชาวต่างประเทศเพื่อมาเที่ยวโสเภณีหรือหญิงบริการทางเพศโดยเฉพาะ เรียกว่าเป็นประเด็นที่ดังมากและไม่มีองค์กรไหนให้ความสนใจอย่างจริงจัง ๆ ดังนั้นมูลนิธิเพื่อนหญิงจึงตั้งขึ้นมาโดยจุดประสงค์ช่วงแรกเป็นการทำงานเพื่อรณรงค์ต่อต้านทัวร์ทางเพศ

กิจกรรมและโครงการ

กิจกรรมได้พัฒนาขึ้นมาเรื่อยๆ โดยเน้นขอบข่ายงานใน 3 ประเด็นหลักคือผู้หญิงกับความรุนแรง แรงงานหญิงในภาคอุตสาหกรรม และผู้หญิงกับสุขภาพ จนกระทั่งปัจจุบันนี้ มีกิจกรรมทั้งหมด 8 โครงการ ลักษณะโครงการของมูลนิธิเพื่อนหญิงมีดังนี้

ศูนย์ข้อมูล มีการเก็บรวบรวมเรื่องของผู้หญิงทั้งในและนอกประเทศ คล้ายห้องสมุดเล็กๆ เจ้าหน้าที่โครงการกล่าวถึงที่มาของโครงการนี้ว่า

⁴ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารของมูลนิธิเพื่อนหญิงและจากการสัมภาษณ์คุณสุภาวดี เพชรรัตน์ ซึ่งช่วยผู้ประสานงานของมูลนิธิเพื่อนหญิง

หลังจาก (รณรงค์ต่อต้านทวิทางเพศ) นั้น จึงมองว่ากิจกรรมเฉพาะที่รณรงค์ต่อต้านทวิทางเพศไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาผู้หญิงหรือพัฒนาความเท่าเทียมผู้หญิงและผู้ชายในสังคมได้ การแก้ปัญหาจำเป็นต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและสถานการณ์ของผู้หญิง แต่เนื่องจากข้อมูลที่มีอยู่ค่อนข้างจำกัด จึงได้พัฒนาขึ้นมาเป็นโครงการศูนย์ข้อมูลขึ้นมาเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาหรือสถานการณ์ของผู้หญิงในเมืองไทย ซึ่งเป็นประโยชน์สำหรับมูลนิธิใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเรื่องความเท่าเทียมของผู้หญิงและชายในสังคมได้อย่างจริงจัง

ศูนย์พิทักษ์สิทธิสตรี เป็นศูนย์ให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาทางด้านกฎหมาย มีในส่วนของชมรมหญิงช่วยเหลือผู้หญิง โดยมีสมาชิก 2 ระดับ คือ ผู้หญิงที่เจอปัญหาโดยตรง และผู้หญิงที่ตระหนักถึงปัญหาและอยากจะเข้ามาร่วมโครงการ ศูนย์นี้เกิดขึ้นเนื่องจาก

จากการศึกษาและข้อมูลที่ได้รับพบว่าหญิงในเมืองไทยถูกละเมิดสิทธิมากทั้งในแง่ของถูกทำร้ายร่างกาย ถูกข่มขืน ถูกกระทำความรุนแรงทั้งในบ้านและนอกบ้าน จึงได้ตั้งศูนย์พิทักษ์สิทธิสตรีขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์คือปกป้องและคุ้มครองสิทธิของผู้หญิงและกิจกรรมเริ่มพัฒนาเรื่อย ๆ ช่วงแรกจะมีกิจกรรมในเรื่องให้ความช่วยเหลือเฉพาะราย เช่น ในรายที่ถูกข่มขืน หรือถูกล่วงละเมิดสิทธิทางเพศ ก็จะมีงานให้ความช่วยเหลือ ซึ่งตอนนั้นจะเป็นในลักษณะของมีทนายที่เข้ามาเป็นเจ้าหน้าที่เต็มเวลาทำงานทั้งในแง่ของให้คำปรึกษาดำเนินการ ทางศาล หลังจากกิจกรรมได้พัฒนามาเรื่อย ๆ จึงทำในเรื่องของงานให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายแล้ว ก็มีในเรื่องงานด้านสังคมสงเคราะห์งานให้คำปรึกษาด้วย คือเราไม่ได้มองเฉพาะตัวบุคคลอย่างเดียว แต่มองบริบทรอบตัวของผู้ได้รับความเดือดร้อน ว่ามีใครที่เกี่ยวข้อง/มีส่วนสัมพันธ์กับผู้ได้รับความเดือดร้อน ก็เล่นในส่วนกับครอบครัวกับชุมชนด้วย จะเห็นได้ว่ามีการฝึกอบรมทั้งในเรื่องกฎหมายเบื้องต้นหรือในเรื่องของผู้หญิง ให้กลุ่มเป้าหมายได้เข้าใจว่า ปัญหาของผู้หญิงที่เกิดขึ้น เกิดขึ้นจากอะไร ถ้าเกิดว่ามีปัญหาเกิดขึ้นจะมีมาตรการแก้ไขหรือป้องกันอย่างไร

กลุ่มเป้าหมายช่วงแรกจะเป็นในลักษณะของผู้เคราะห์ร้ายคือคนที่ได้รับปัญหาโดยตรง และกลุ่มผู้หญิงในชุมชน และในภาคอุตสาหกรรม คนที่ผ่านการฝึกอบรมก็จะเป็นลักษณะอาสาสมัครส่งเสริมสิทธิสตรีคือ สามารถช่วยที่จะให้คำแนะนำเบื้องต้น ให้ได้แก่ผู้หญิงก่อนที่จะมาขอความช่วยเหลือจากมูลนิธิ และจะมีลักษณะของนิทรรศการเคลื่อนที่ในชุมชน ให้ชุมชนเข้าใจว่าปัญหาเรื่องการข่มขืนเกิดจากอะไร คนที่ถูกข่มขืนไม่ใช่ตัวกาลกิณี แต่ควรได้รับความเข้าใจ เอาใจใส่จากชุมชน ช้าไม่ใช่เป็นความผิดของผู้หญิงและเป็นสิ่งที่ผู้หญิงโดนกระทำจากผู้ชาย ซึ่งมีอำนาจเหนือกว่า

โครงการแรงงานผู้หญิงในภาคอุตสาหกรรม เริ่มจากกลุ่มแรงงานผู้หญิงในรอบ ๆ กรุงเทพมหานคร อนาคตจะขยายสู่ภาคชนบทมากขึ้น

โครงการศูนย์สุขภาพ เป็นโครงการที่ให้ผู้หญิงมีสิทธิในเนื้อตัวร่างกายของตัวเอง รณรงค์ให้ผู้หญิงมีทางเลือกเกี่ยวกับสุขภาพมากขึ้น สามารถดูแลสุขภาพตนเองได้มากขึ้น และให้คำปรึกษากับผู้หญิงที่มีปัญหาด้านสุขภาพและเพศสัมพันธ์ เจ้าหน้าที่ได้ยกตัวอย่าง เช่น การปฏิเสธการกินยาคุมเพราะสุขภาพของตนเอง ไม่ใช่ยังงี้ก็ต้องกิน เพราะเป็นบทบาทของผู้หญิง

โครงการ Gender Place เป็นโครงการผลิตสิ่งพิมพ์ พ็อคเก็ตบุค (Pocket book) หรือนิทานที่ไม่มีอคติทางเพศ

โครงการระดมทุน เป็นโครงการหารายได้ให้มูลนิธิฯ โดยการบริจาคและโดยผ่านทางธุรกิจ เช่น บ้านธรรมชาติซึ่งขายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากผู้หญิงในหมู่บ้าน

โครงการส่งเสริมบทบาทชายหญิงเพื่อการพัฒนา ทำการฝึกอบรมผู้ที่ทำงานในองค์การเอกชนสาธารณะประโยชน์ให้เข้าใจในเรื่องหญิงและชาย การจัดสรรหน้าที่โดยปราศจากการแบ่งเรื่องเพศ เมื่อไปทำงานในชุมชนแล้ว ก็จะนำความคิดเหล่านี้ไปใช้และสอนให้ชุมชนด้วย

โครงการเครือข่ายกลุ่มผู้หญิงชาวบ้าน เป็นโครงการที่ขยายเครือข่ายโดยผ่านกลุ่มผู้หญิงชาวบ้าน

กลยุทธ์ในการดำเนินงาน

กลยุทธ์ที่ใช้มีทั้งหมด 4 ประการดังต่อไปนี้

งานให้บริการ เช่น ผู้หญิงกับความรุนแรง มีบริการให้คำปรึกษาช่วยเหลือด้านกฎหมาย กรณีแรงงาน ผู้หญิงในภาคอุตสาหกรรม จะได้รับความช่วยเหลือ เช่น ในกรณีถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้างทั้งในเรื่องของค่าแรง ปัญหาสุขภาพ หรืองานทางด้านสุขภาพ เมื่อมีปัญหาก็สามารถมารับคำปรึกษาได้ เพราะเป็นงานให้บริการ

งานให้การศึกษากับสาธารณชน เพราะการให้ความรู้เฉพาะกับกรณีตัวอย่างหรือกลุ่มเป้าหมายโดยตรง จะไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาได้ เพราะฉะนั้นกับการป้องกันหรือแก้ไข ปัญหาเรื่องผู้หญิง สาธารณชนเองต้องเข้าใจ รับรู้และตระหนักถึงเรื่องนี้ด้วย กระบวนการให้การศึกษากับสาธารณชน จึงให้ความรู้โดยผ่านสิ่งพิมพ์และสื่อต่างๆ รวมทั้งการฝึกอบรม เจ้าหน้าที่มูลนิธิกล่าวว่า

สิ่งพิมพ์ของมูลนิธิฯ ตอนนี้จะมี 3 ตัวคือ วารสารสตรีทัศน์ ซึ่งออก 2 เดือน/ครั้ง หนังสือพิมพ์หญิงชายก้าวไกล จะเป็นหนังสือพิมพ์สำหรับผู้หญิงที่อยู่ในชนบท พูดถึงกิจกรรมของมูลนิธิฯ ปัญหาผู้หญิงในเมืองไทย และมี FOW News letter เป็นกิจกรรมภาษาอังกฤษ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายคือ ส่วนใหญ่เป็นองค์การต่างประเทศ องค์การเครือข่ายของเพื่อนหญิง

นอกจากนั้นมีการประสานกับทางสื่ออื่นๆ โดยการให้สัมภาษณ์หรือพูดถึงงานของมูลนิธิฯ ไป มีลักษณะของงานการฝึกอบรมให้กับชุมชนเป้าหมายหรือกลุ่มคนที่ให้ความสนใจในเรื่องประเด็นที่เกี่ยวกับกฎหมาย ประเด็นในเรื่องเกี่ยวกับผู้หญิง เช่น การดูแลป้องกันตัวเอง การรักษาสุขภาพ การมีเพศสัมพันธ์

ลักษณะของงานสร้างเครือข่าย ขอบข่ายงานทั้ง 3 ประเด็นนี้ โดยลำพังมูลนิธิเพื่อนหญิงเพียงหน่วยงานเดียวคงไม่สามารถทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ ต้องหาความร่วมมือกับองค์การที่เกี่ยวข้อง หรือมีแนวทางการทำงานคล้ายกัน การสร้างองค์การเครือข่ายมี 2 ระดับ คือองค์การระดับรัฐและองค์การเอกชนสาธารณะประโยชน์ เจ้าหน้าที่ได้ยกตัวอย่างว่า

กรณีศูนย์พิทักษ์สิทธิสตรี เครือข่ายคือ ทุนายความ เนื่องจากทุนายความที่ทำงานเต็มเวลาของมูลนิธิมีเพียง 1-2 คนไม่สามารถให้ความช่วยเหลือได้เพียงพอ จึงต้องมีทุนายเครือข่ายที่จะให้ความช่วยเหลือ เครือข่ายของนักจิตวิทยา เช่น กรณีรายที่ถูกข่มขืนมีปัญหาด้านจิตใจ ต้อง

ได้รับคำปรึกษาโดยนักจิตวิทยา เครือข่ายของนักสังคมสงเคราะห์ เครือข่ายทางแพทย์ ซึ่งมีความสำคัญในการพิสูจน์หลักฐานฟ้องร้อง

นอกจากนั้นจะมีการประสานกับหน่วยงานรัฐ ได้แก่กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักตอนนี้ และมูลนิธิยังเป็นคณะกรรมการอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ ของคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ เป็นต้น

งานรณรงค์เผยแพร่ โดยเฉพาะในระดับนโยบายของรัฐ โดยจะพิจารณาวานโยบายข้อใดที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาความเท่าเทียมของหญิงและชาย ก็จะทำการรณรงค์ในเรื่องนั้น โดยดำเนินการด้วยมูลนิธิเพียงลำพังหรือร่วมกับองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์อื่นๆ เท่าที่ผ่านได้มีการรณรงค์ 2 เรื่องหลักๆ คือพนักงานสอบสวนหญิง และการเรียกร้องให้หญิงและชายได้รับสิทธิเท่าเทียมกันในเรื่องการศึกษาและการประกอบอาชีพ

- การรณรงค์เรื่องพนักงานสอบสวนหญิง ได้พยายามให้ใช้พนักงานสอบสวนหญิงแทนพนักงานสอบสวนชายในกรณีที่ถูกข่มขืนหรือโดนทำร้ายร่างกาย โดยเจ้าหน้าที่ได้อธิบายว่า

ที่ผ่านมาหลายรายที่ถูกข่มขืนหรือโดนทำร้ายร่างกายจากผู้ชาย เมื่อไปแจ้งความพนักงานสืบสวนชายไม่มีความเข้าใจความรู้สึกของผู้หญิงทำให้ลำบากใจที่จะพูดข้อเท็จจริงออกมา เพื่อดำเนินคดีต่อไป เพราะฉะนั้นการมีพนักงานสอบสวนหญิงจะมีความสำคัญในการปกป้องสิทธิของผู้หญิง จึงมีการรณรงค์ให้พนักงานสอบสวนหญิงขึ้น ตอนนี้รัฐบาลกำหนดให้เป็นโครงการร่องซึ่งมีอยู่ 8 โรงพัก ในระยะยาวรณรงค์ให้ทำเป็นนโยบายเลย ไม่ใช่เป็นแค่โครงการนำร่อง

- การเรียกร้องให้หญิงและชายได้รับสิทธิเท่าเทียมกันในเรื่องการศึกษาและการประกอบอาชีพ การเรียกร้องในเชิงนโยบายให้หญิงมีโอกาสได้ศึกษาและประกอบอาชีพได้เช่นเดียวกับชาย เช่น การเรียกร้องให้ผู้หญิงสามารถทำงานในตำแหน่ง “ปลัดอำเภอ” ได้ รูปแบบของการเรียกร้องได้แก่

ประสานกับองค์การด้านผู้หญิงหลายองค์กร..... นอกจากนั้นมีการสร้างความเข้าใจต่อสาธารณชนว่ามีความจำเป็นอย่างไร ในการเรียกร้องให้ผู้หญิงเป็นปลัดอำเภอ โดยว่าสาธารณชนได้เข้าใจว่า ในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง ทั้งผู้หญิงและผู้ชายมีสิทธิที่จะเลือกประกอบอาชีพการศึกษา จากนั้นเป็นลักษณะของการล๊อบบี้ ประสานงานกับเครือข่ายสำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวข้องหรือเห็นด้วยมาทำงานร่วมกัน เพราะหากลำพังแต่มูลนิธิ อย่างเดียวไม่มีอำนาจพอที่จะกดดันในระดับนโยบายของรัฐได้ เพราะฉะนั้นจึงต้องร่วมกับองค์กรอื่นๆ องค์กร อาจจะทำได้โดยยื่นจดหมายถึงรัฐบาล ถึงสส. ที่เกี่ยวข้อง กลไกรัฐทุกระดับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การเรียกร้องยังรวมถึงการเรียกร้องสิทธิสตรีที่ควรได้รับการประกอบอาชีพ เช่น ในเรื่องกฎหมายลาคลอด ให้ลาคลอด 90 วัน โดยได้รับค่าจ้างเต็ม เนื่องจากในอดีตข้าราชการได้รับสิทธิส่วนนี้ แต่ภาคเอกชนไม่ได้ ซึ่งผู้หญิงไม่ว่าจะอยู่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจหรือเอกชน ควรได้รับการคุ้มครองในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง และเด็กที่เกิดมาต้องได้รับความคุ้มครองไม่แตกต่างกัน แม้ว่าจะเป็นลูกกรรมกรก็ตาม

การเรียกร้องจำเป็นต้องสาธารณชนรับทราบโดยจัดทำผ่านสื่อต่างๆ จัดว่าเป็นกลวิธีที่สำคัญมาก โดยมักจะขอความร่วมมือจากสื่อมวลชน ซึ่งก่อนหน้านี้จะมีโครงการสร้างเครือข่ายกับสื่อมวลชนให้เข้าใจประเด็นปัญหาผู้หญิง และเมื่อสื่อมวลชนเข้าใจและเสนอภาพเรื่องผู้หญิงให้ถูกต้อง ชัดเจน ไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมของค่านิยมเดิม หลังจากนั้น เมื่อองค์กรเรื่องใดก็จะผ่านสื่อเหล่านี้อย่างใกล้ชิด มีทั้งวิทยุ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ ขณะเดียวกันก็ใช้สื่อของมูลนิธิเอง และองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์อื่นๆ ด้วย ส่วนในกรณีคนงานในโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งมักพบว่าไม่มีเวลาอ่านหนังสือพิมพ์ ฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์จะใช้วิธีการทำงานกับกลุ่มผู้นำแรงงานหญิง มีเอกสารสั้นๆ เป็นรูปการตุนลงไปแจกในโรงงาน ในกลุ่มพื้นที่หรือเป็นการจับกลุ่มคุยกัน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมบทบาทหญิงชาย

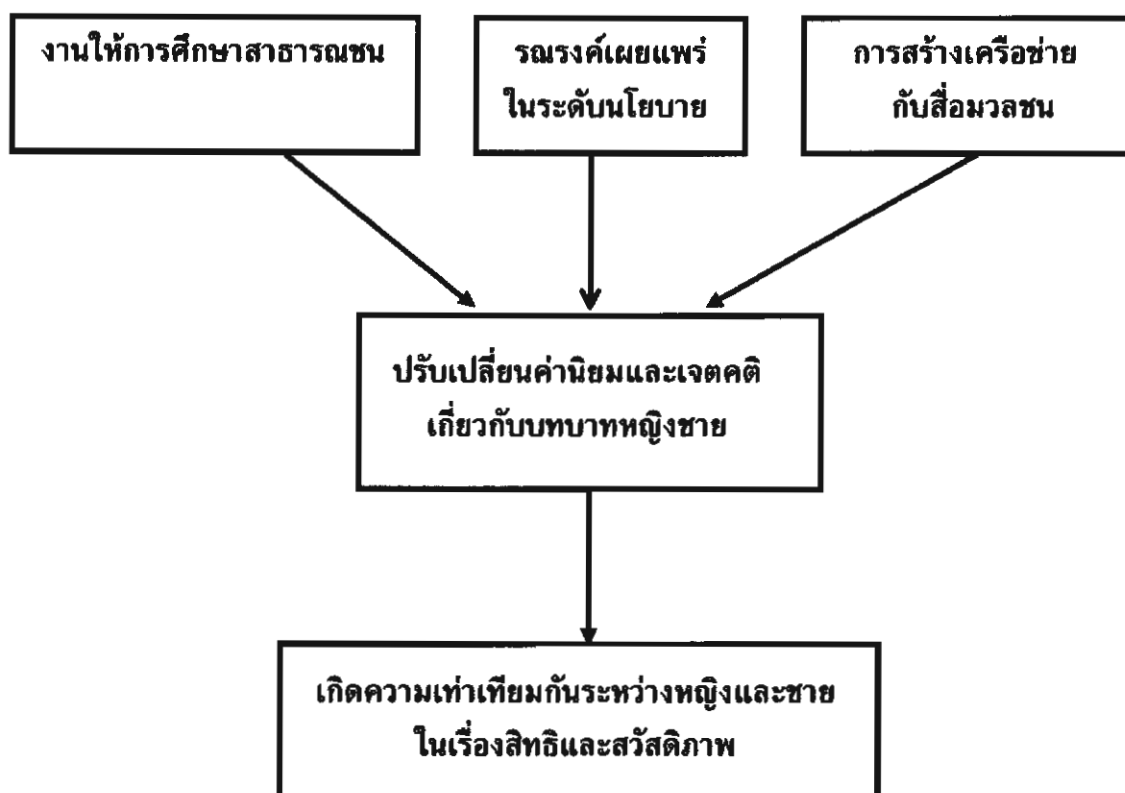
แม้ว่ามูลนิธิได้ทำกิจกรรมและโครงการหลากหลายที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงค่านิยมบทบาทหญิงชายทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่ในความรู้สึกของเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิก็ยังรู้สึกว่าการเปลี่ยนแปลงค่านิยมบทบาทหญิงชายในสังคมเป็นเรื่องที่ทำได้ค่อนข้างยาก การเปลี่ยนแปลงที่น่าจะให้ผลมากที่สุดคือการให้การศึกษาและการรณรงค์ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านนโยบาย เช่น นโยบายการศึกษาคือให้มีการเรียนการสอนเรื่องสิทธิและบทบาทหญิงชายในโรงเรียน เป็นต้น เจ้าหน้าที่มูลนิธิกล่าวว่า

มองว่าเป็นนโยบายที่ไม่ส่งเสริมให้มีความเท่าเทียมระหว่างหญิงชาย ถ้าสามารถเปลี่ยนในระดับนโยบายได้ความคิดและค่านิยมของคนก็เริ่มเปลี่ยนไปด้วย โดยกระบวนการเปลี่ยนมียุทธวิธีการต่างๆ มากมายและเปลี่ยนพร้อมๆ กันไป ไม่สามารถบอกได้ค่านิยมอันไหนจะเปลี่ยนก่อน และการเปลี่ยนค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายจะสามารถทำได้มากน้อยเพียงไร... อย่างไรก็ตาม ความเท่าเทียมของบทบาทหญิงชายเริ่มมีความเป็นไปได้มาก เมื่อเปรียบเทียบกับ 10 ปีที่แล้ว เช่น ผู้หญิงสามารถเข้าเรียนนายร้อยได้ แต่ในส่วนที่เป็นจิตสำนึกเป็นรากเหง้ายังค่อนข้างท้าทาย จึงได้เสนอไปในส่วนของการศึกษาว่าจะทำอย่างไรให้มีการสอดแทรกการสอนตั้งแต่ระดับประถมหรือในทุกระดับชั้น ถึงเรื่องสิทธิของหญิงและชายที่มีความเท่าเทียมกัน ซึ่งได้เสนอไปในระดับนโยบายแล้ว ซึ่งถือว่าเป็นมาตรการระยะยาวที่ละเอียดไม่ได้ แต่ปัญหาที่ผ่านมา ผู้ที่อยู่ในระดับบริหารยังไม่เห็นความสำคัญหรือเห็นความสำคัญน้อย

กลยุทธ์ที่ใช้ในปรับเปลี่ยนค่านิยมบทบาทหญิงชาย

จากกิจกรรมและโครงการต่างๆ ของมูลนิธิเพื่อนหญิง พอสรุปได้ว่ามูลนิธิเพื่อนหญิงใช้วิธีการในการปรับเปลี่ยนค่านิยมบทบาทหญิงชายในสังคม โดยผ่านกิจกรรม 3 โครงการคือ การให้งานการศึกษาสาธารณชน รณรงค์เผยแพร่ในระดับนโยบาย และการสร้างเครือข่ายกับสื่อมวลชน ดังได้แสดงไว้ในแผนภูมิที่ 3

**แผนภูมิที่ 3 กลยุทธ์ของมูลนิธิเพื่อนหญิง
ในการปรับเปลี่ยนค่านิยมบทบาทหญิงชาย**

แหล่งเงินทุนและปัญหาบุคลากร

แหล่งเงินทุนส่วนใหญ่(90%)ได้จากต่างประเทศ(แถบยุโรป) ขณะนี้ มูลนิธิกำลังอยู่ในช่วงปรับตัวครั้งสำคัญเนื่องจากแหล่งเงินทุนกำลังจะย้ายไปที่อื่น เนื่องจากแหล่งเงินทุนมองภาพรวมของประเทศไทยว่ามีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจดีแล้ว ดังนั้นมูลนิธิจึงต้องพยายามระดมเงินทุนจากภายในประเทศให้มากขึ้น ซึ่งมี 2 โครงการ คือ ระดมทุนจากเงินบริจาค ซึ่งจำเป็นต้องรณรงค์ให้ประชาชนในสังคมเข้าใจเข้าใจปัญหาของผู้หญิงว่าเป็นปัญหาของสังคมและเข้าใจการทำงานของมูลนิธิด้วย เช่น โครงการ One Nest for women เป็นต้น นอกจากนี้ คือโครงการระดมทุนในเชิงธุรกิจ ซึ่งจะมีสำนักงานกฎหมายโลตัส (Lotus) ซึ่งเป็นความชำนาญดั้งเดิมของมูลนิธิ ให้การบริการทั่วไปไม่ใช่เฉพาะเรื่องผู้หญิงอย่างเดียว โดยเรียกเก็บค่าบริการด้วย นอกจากนี้มี บ้านธรรมชาติที่มีการวางแผนโบราณ อบรมประคบสมุนไพร รับสินค้าของผู้หญิงในชนบทเข้ามาขาย และที่สำคัญทำอะไรให้รัฐบาลเห็นความสำคัญและจัดสรรทุนมาช่วยองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ทำงานพัฒนาสตรี

ปัญหาเรื่องบุคลากร มักจะมีเฉพาะเจ้าหน้าที่ใหม่ ๆ เจ้าหน้าที่รุ่นใหม่ จะทำงานอยู่ในช่วงหนึ่งมักจะออกไป เจ้าหน้าที่รุ่นเก่าที่ทำงานประมาณ 5-10 ปีต้องช่วยประดับประดาคนรุ่นใหม่ให้ผ่านไปได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับใจรัก อดทนและเท่าทันกับกระแสเงินทุน แต่เจ้าหน้าที่ที่ออกไปส่วนใหญ่ไม่ใช่เกิดจากการท้อแท้จากการทำงานเกี่ยวกับการแก้ปัญหาเรื่องผู้หญิง แต่ออกไปเพราะมีทางเลือกที่ดีกว่าเช่น ศึกษาต่อ รับราชการ หรือทำอาชีพส่วนตัว

มูลนิธิผู้หญิง⁵

ความเป็นมา

มูลนิธิผู้หญิงเป็นองค์การที่ดำเนินงานด้านพัฒนาสตรีและรณรงค์ให้สังคมตระหนักถึงปัญหาที่ผู้หญิงเผชิญอยู่ในสังคมปัจจุบัน ได้แก่ ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ความรุนแรงทางเพศในรูปแบบต่าง ๆ มูลนิธินี้ได้ตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อปี 2530 โดยเริ่มมาจากศูนย์ข่าวผู้หญิง ตั้งแต่ปี 2527 เนื่องจากขณะนั้นมีหญิงไทยจำนวนมากที่ไฝฝืนจะทำงานต่างประเทศหรือแต่งงานกับฝรั่งเพื่อยกฐานะและสภาพความเป็นอยู่ และมีจำนวนไม่น้อยที่ถูกหลอก คุณศิริพร สะโคร-บาเน็คได้ทำการวิจัยสภาพการดำเนินชีวิตของโสเภณีไทยในเยอรมัน และพบว่าโสเภณีไทยในเยอรมันอยู่ในสภาพตกต่ำลำบากและถูกทารุณ หญิงเหล่านี้ไม่มีโอกาสได้ทราบข้อเท็จจริงเลย ดังนั้นเมื่อคุณศิริพรกลับประเทศไทย จึงก่อตั้งโครงการศูนย์ข่าวผู้หญิงขึ้น ซึ่งเป็นโครงการหนึ่งของมูลนิธิเพื่อนหญิงในขณะนั้น ศูนย์นี้ให้ข้อมูลกับหญิงไทยที่ต้องการไปเมืองนอก โดยใช้คำขวัญว่า “ปรึกษากันสักนิดก่อนคิดไปเมืองนอก” ทางศูนย์จะเคารพการตัดสินใจของผู้ที่มาปรึกษา ถ้าเขาต้องการจะไปจริง ๆ ก็จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งที่ให้คำแนะนำและความช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหา โดยทำหนังสือคู่มือหญิงไทยไปต่างแดน ในระยะแรก ๆ ได้จัดทำเป็นโครงการเล็ก ๆ

กิจกรรมและโครงการ

กิจกรรมและโครงการเน้นช่วยเหลือหญิงด้วยโอกาส 4 กลุ่ม คือแรงงานหญิงและคนงานหญิง หญิงบริการ ชาวชุมชนแออัด และชาวชนบท กิจกรรมและโครงการที่สำคัญมีดังนี้

โครงการศูนย์ข่าวผู้หญิง เป็นโครงการรณรงค์เผยแพร่ความเข้าใจต่อปัญหาความรุนแรงทางเพศที่เกิดกับผู้หญิงและเด็ก เพื่อให้สังคมตระหนักว่าความรุนแรงต่อผู้หญิงเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างหนึ่ง โดยมีการผลิตสื่อและให้ข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิขออธิบายว่า

มีกิจกรรมทางด้านสื่อที่จะให้ผู้หญิงได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาของตนเอง เป็นสื่อการศึกษาสำหรับผู้หญิง จัดทำเป็นรูปภาพปัญหาสำหรับผู้หญิง ใช้รูปภาพเป็นสื่อกระตุ้น มีสื่อสำหรับผู้หญิงในโรงงานอุตสาหกรรม สื่อของผู้หญิงในชนบท สื่อสำหรับเยาวชนสตรีในชุมชนแออัด เวลาที่จะกระตุ้นให้ผู้หญิงรับรู้ ว่า ปัญหาผู้หญิงมีอะไรบ้าง ความรุนแรงทางเพศที่เกิดกับผู้หญิงมีอะไรบ้าง ปัญหาอะไรที่คุณควรตระหนัก ข้อมูลเหล่านี้ไม่สามารถนำมาบอกเล่าง่าย ๆ ให้ผู้

⁵ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารของมูลนิธิผู้หญิงและจากการสัมภาษณ์คุณอุษา เลิศศรีสันต์ ซึ่งเป็นผู้ประสานงานของมูลนิธิผู้หญิง ในโครงการ Women Information Network

หญิงคิดเท่าทันกับปัญหา วิธีการที่จะทำให้ผู้หญิงมาคุยกันเกี่ยวกับปัญหาของตนเอง ต้องมีสื่อที่จะกระตุ้น จึงคิดจัดทำสื่อเหล่านี้ขึ้นมาใช้ในการพูดคุย ในรูปแบบการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ คนที่เอาสื่อไปใช้ไม่ได้เป็นลักษณะผู้สอน เป็นลักษณะเพื่อนให้ความสะดวก ให้ผู้ที่มาเข้าร่วมประชุมเข้าใจปัญหาโดยที่มาจากความรู้สึกของตนเอง ได้เอาประสบการณ์ตนเองมาแลกเปลี่ยน

เนื่องจากยุคนี้เป็นยุคของข้อมูลข่าวสาร ทางมูลนิธิจึงจัดตั้งโครงการ Women information network ขึ้นเพื่อประสานกับเครือข่ายพื้นที่ในชนบท พร้อมๆ กับประสานผ่านเครือข่ายสื่อมวลชนด้วย มีลักษณะการให้ข้อมูลกับสื่อมวลชนมากขึ้น เพราะเห็นว่าสื่อมวลชนเป็นผู้ที่จะเผยแพร่ข้อมูลให้ประชาชน ไม่ว่ารายการวิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ นอกจากนี้มูลนิธิยังจัดทำจดหมายข่าว เพื่อให้ข่าวสารกับผู้หญิงที่มีปัญหา สำหรับช่วยให้ตัดสินใจในการแก้ปัญหา มีผู้หญิงจำนวนมากที่มีปัญหาและแก้ปัญหาในทางที่ผิดเพราะเชื่อว่าไม่มีข้อมูลข่าวสารดังนี้ เช่น

กรณีข่าวที่ออกมาว่าแม่ใจยักษ์ฆ่าลูก แต่ถ้ามองในทางกลับกันสังคมไม่ได้ให้ความช่วยเหลือ เพราะเด็กอายุ 16-17 ปี ไม่มีข้อมูลว่าการเลี้ยงดูบุตรต้องทำอะไร ในด้านอารมณ์ก็ยังไม่พร้อมเพราะยังไม่เป็นผู้ใหญ่พอ เมื่อพลาดทำให้เกิดท้องก็ต้องเสี่ยงรับภาระ โดยทั่วไป เมื่อผู้หญิงไปคลอดที่โรงพยาบาล ทางโรงพยาบาลไม่ได้เคยตั้งคำถามว่าต้องช่วยหรือไม่เพราะผู้หญิงอายุน้อย ตรงนี้พยายามผลักดัน เพราะคิดว่ากลไกทางสังคมที่มีอยู่น่าจะให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้หญิงมากขึ้น แทนที่จะมาปล่อยให้เกิดขึ้นแล้วมาซ้ำเติม

โครงการบ้านพักผู้หญิง ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นปัญหาที่โดดเด่นปัญหาหนึ่ง ดังนั้นทางมูลนิธิได้ให้ความปรึกษา ให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือกับหญิงที่เดือดร้อน โดยเป็นที่พักชั่วคราว นอกจากนี้ยังให้เงินกู้เพื่อเริ่มต้นชีวิตใหม่อีกด้วย เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิกล่าวถึงที่มาของโครงการนี้ว่า

หลังจากได้ทำงานกับผู้หญิงในอาชีพต่างๆ และในชุมชนแออัด พบว่าปัญหาเรื่องสามีทุพบุตติเป็นปัญหาที่มีอยู่มาก จึงมาสำรวจว่าการจัดตั้งบ้านพัก ผู้หญิงทั่วไปคิดเห็นอย่างไร ส่วนมากว่าเป็นความคิดที่ดี เพราะผู้หญิงส่วนมากถูกสามีทุพบุตติ บางวันที่ทนไม่ได้ก็ลุกขึ้นมาทำร้ายฆ่าสามี จึงสนับสนุนความคิดอันนี้ และมีการรณรงค์ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ให้สังคมเห็นว่าปัญหานี้มีผู้หญิงจำนวนมากที่พบ องค์การที่ทำงานเกี่ยวข้องน่าจะตระหนักปัญหาอันนี้ ก็เลยจัดทำเป็นบ้านพักผู้หญิงขึ้นมา โครงการหลักคือให้ข้อมูลข่าวสารกับผู้หญิงในเรื่องสิทธิ ให้ความช่วยเหลือกับผู้หญิงที่ประสบความรุนแรงในครอบครัว.... บ้านพักผู้หญิงที่(เคย)ทำ แรกๆ เน้นที่ผู้หญิงที่ถูกสามีทุพบุตติ และมีผู้หญิงที่ถูกส่งกลับจากต่างประเทศกับผู้หญิงที่ไปแต่งงานตามบริษัทจัดหาแล้วเกิดปัญหา บ้านพักสตรีในต่างประเทศจะส่งผู้หญิงเหล่านี้กลับมาที่เมืองไทย ก็ต้องการความช่วยเหลือต่อเนื่อง ต้องการที่พักชั่วคราวก่อนเริ่มต้นชีวิตใหม่.... เมื่อประมาณ 10 ปีก่อน ที่บ้านพักผู้หญิง มูลนิธิถูกโจมตีมาก แต่ปัจจุบันหลายคนรู้สึกขอบคุณที่ผู้หญิงถูกสามีทุพบุตติแล้วออกมาขอความช่วยเหลือแล้ว

ปัจจุบันโครงการบ้านพักสำหรับผู้หญิงที่เดือดร้อน ได้ให้แต่คำปรึกษาและความช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบความเดือดร้อนเท่านั้น โดยไม่มีบ้านให้พักชั่วคราวอย่างอดีต ซึ่งได้เลิกดำเนินการมาประมาณ 2 ปี ดังนั้นทางมูลนิธิจึงใช้วิธีการส่งผู้หญิงที่ประสบความเดือดร้อนต่อไปที่อื่น เช่น บ้านพักของศิษย์ศาสนาคริสต์ของแม็คคินสันนีย์ เป็นต้น

โครงการคำหล้า ปัญหาโสเภณีเด็กก็อีกปัญหาหนึ่งที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น จึงจัดตั้งโครงการคำหล้าเพื่อรณรงค์ปัญหาโสเภณีเด็กเป็นพิเศษ มีการผลิตสื่อทางการศึกษาสำหรับเด็ก โดยเอาเรื่องจริงจากเด็กที่ซื้อคำหล้ามาเผยแพร่ คำหล้าเป็นเด็กหญิงอายุ 13 ปี มาจากครอบครัวที่ยากจนของหมู่บ้านในภาคเหนือ ซึ่งได้พยายามหางานทำเพื่อมารักษาพ่อที่ป่วย แต่คำหล้าถูกล่อลวงและนำไปขายที่ช่องในภูเก็ต คำหล้าถูกทารุณอย่างโหดร้ายและถูกล่ามโซ่ เมื่อเกิดไฟไหม้ขึ้น จึงไม่สามารถหนีและถูกเผาตายในช่อง สร้างความเสียใจให้กับครอบครัวของคำหล้าเป็นอย่างยิ่ง หนังสือเกี่ยวกับชีวิตคำหล้าเป็นหนังสือที่บรรยายด้วยรูปการ์ตูนประกอบเรื่อง ทางมูลนิธิฯทำงานประสานกับสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดและเลือกบางพื้นที่ในภาคเหนือ จากนั้นจัดส่งหนังสือให้ครูนำไปสอนกับเด็ก เพื่อกระตุ้นให้ครูและเด็กตื่นตัวในปัญหาโสเภณีเด็ก หลังจากนั้น 2-3 เดือน ครูที่ได้อ่านหนังสือมาคุยกันว่าครูมีความคิดเห็นอย่างไร เอาหนังสือไปใช้กับเด็กได้ผลอย่างไรบ้าง เด็กรับข้อมูลได้ไหม นอกจากทำสื่อให้นักเรียนแล้ว ยังมีการรณรงค์ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาลูกหลาน หลังจากนั้นก็ขยายมาเป็นโครงการทำหนังสือคำแก้วสำหรับพื้นที่ในภาคอีสาน

จากการจัดประจักษ์ของโครงการคำหล้าทำให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนหันมาสนใจที่จะป้องกันการตกเหยื่อเพิ่มขึ้น ทางมูลนิธิฯก็ได้ประสานงานกับขององค์การต่างๆ เพื่อรณรงค์แก้ไขปัญหาลูกหลานอย่างเร่งด่วน ปัญหาโสเภณีเด็กไม่ใช่แค่ปัญหาครอบครัว หรือเป็นเรื่องส่วนตัว แต่เป็นปัญหาลังคมที่ทุกหน่วยงานควรระดมทรัพยากรมาช่วยเหลือเด็ก ปัจจุบันมีคณะทำงานเพื่อยุติการเอาเปรียบเด็กทางเพศซึ่งมาจากหลายองค์การ ทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้หญิงและเด็ก ป้องกันปัญหาโสเภณีเด็ก และมีการประสานงานแลกเปลี่ยนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

โครงการถักทอชีวิตใหม่ เป็นโครงการอบรมอาสาสมัครผู้หญิง เพื่อสนับสนุนให้ผู้หญิงในชุมชนได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการป้องกันแก้ไขปัญหาลูกหลานที่ผู้หญิงกำลังเผชิญอยู่ เจ้าหน้าที่ได้อธิบายเหตุผลที่ก่อกำเนิดโครงการนี้ว่า

เพราะคิดว่าปัญหาผู้หญิง มูลนิธิฯเป็นองค์การเล็ก ถึงมีองค์กรอีกมากก็คิดว่าไม่เพียงพอ ถ้าไม่มีผู้หญิงในชุมชนมาเป็นส่วนร่วม คิดว่าถ้าผู้หญิงในชุมชนมีโอกาสได้รับความรู้เกี่ยวกับปัญหาผู้หญิงคืออะไร สิทธิผู้หญิงมีอะไร เขาจะสามารถแก้ไขปัญหาลูกหลานของตนเองได้ และเป็นคนที่จะรณรงค์ประสานงานกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทำให้ปัญหาได้รับการแก้ไขในระดับท้องถิ่น จึงเกิดโครงการถักทอชีวิตใหม่ ให้ผู้หญิงในหมู่บ้านที่สนใจทำงานอาสาสมัคร ทำการจัดอบรมให้ข้อมูล วิธีการช่วยเหลือที่จะให้ผู้หญิงที่ประสบปัญหาในหมู่บ้านระวังอะไรบ้าง รณรงค์รูปแบบใดบ้างแล้วมูลนิธิฯก็จะส่งข้อมูลข่าวสาร จัดหมายข่าว วีดีโอ สไลด์ที่เราผลิต ให้สอดคล้องกับความต้องการในแต่ละพวก

โครงการถักทอชีวิตใหม่นี้เริ่มจากให้อาสาสมัครไปสำรวจว่าปัญหาผู้หญิงในชุมชนมีปัญหาอะไรบ้าง บางที่เป็นปัญหาข่มขืน เด็กถูกลวนลาม บางที่เป็นปัญหาการที่สามีทุบตีภรรยา บางที่เป็นเรื่องผู้หญิงถูกล่อลวงไปต่างประเทศ เพราะฉะนั้นกิจกรรมในแต่ละที่จะไม่เหมือนกัน โดยทางมูลนิธิฯจะจัดส่งเจ้าหน้าที่ไปประชุมร่วมกับอาสาสมัครทุกๆ เดือน ออกจากหมู่บ้านมาประชุมที่อำเภอ แลกเปลี่ยนว่ามีปัญหาอะไรบ้าง ที่มีปัญหามากคือ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอกุมภวาปี

จังหวัดอุดรธานี อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ดังนั้นทางมูลนิธิจึงรวบรวมประสบการณ์จากการทำงาน 3 ปี (ปี 2534-2537) ของอาสาสมัครผู้หญิงในหมู่บ้านทั้งสามแห่ง เกี่ยวกับปัญหาและวิธีการทำงานที่ช่วยแก้ปัญหาให้ผู้หญิงและเด็ก โดยเรียบเรียงแล้วพิมพ์เป็นหนังสือ *ฉีกทอชีวิตใหม่* ซึ่งเป็นคู่มือสำหรับการทำงานของอาสาสมัครผู้หญิงในหมู่บ้าน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ปัญหาความรุนแรงทางเพศที่จะเกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง อย่างไรก็ตาม หน่วยงานของรัฐยังไม่ให้ความสำคัญกับปัญหานี้เท่าไร ซึ่งตอนนี้ยังอยู่ในช่วงเอาประสบการณ์จากโครงการฉีกทอชีวิตใหม่มากระตุ้นให้องค์การทั้งภาครัฐและเอกชนมาสนใจปัญหา และหาแนวทางที่ชัดเจนในการแก้ปัญหา

ความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมบทบาทหญิงชาย

เจ้าหน้าที่มูลนิธิได้แสดงความเห็นว่าค่านิยมที่เกี่ยวกับบทบาทหญิงชายของสังคมไทยมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาความรุนแรงทางเพศ และค่านิยมบางเรื่องยังสร้างความไม่เป็นธรรมให้ผู้หญิงและผู้หญิงถูกเหยียบย่ำมาเป็นวัตถุทางเพศ เช่น ค่านิยมเกี่ยวกับพรหมจรรย์ของผู้หญิง

อย่างค่านิยมเกี่ยวกับพรหมจรรย์ของผู้หญิง เวลาที่ถูกข่มขืนแล้วต้องขึ้นศาลผู้หญิงจะลำบากต้องพยายามพิสูจน์ว่าไม่ได้ยินยอม รู้สึกอับอาย ซึ่งเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน ตอนนี้มีการสนับสนุนให้มีพนักงานสอบสวนหญิงก็ยังไม่เพียงพอ..... ซึ่งจริงๆ แล้วน่าจะมีสถานีเฉพาะไปเลยว่าถ้าเกิดกรณีข่มขืนละเมิดสิทธิทางเพศไม่ว่าจะเป็นท้องที่ไหนให้มาแจ้งกับสถานีนี้โดยเฉพาะไปเลย เพราะกรณีข่มขืนนี้มีปัญหามาก บางรายก็ไม่กล้าแจ้งความ ที่โทรมาปรึกษามูลนิธิก็มีมาก บางรายเป็นผู้บังคับบัญชาข่มขืนหรือลวนลามด้วยอำนาจหน้าที่โดยเฉพาะในหน่วยงานรัฐบาล ผู้หญิงก็ไม่กล้าที่จะฟ้องร้องเพราะกลัวสูญเสียงานถ้าจะต้องต่อสู้ฟ้องร้อง และกลัวว่าถ้าฟ้องแล้วจะไม่ชนะ ซึ่งกรณีนี้เรียกร้องให้มีพนักงานสอบสวนที่เป็นผู้หญิงมีหลายที่ที่ร่วมมือกันทำอยู่แล้ว

พฤติกรรมที่เรียกว่าหมาหยอกไก่ถือว่าการลวนลามทางเพศอย่างหนึ่ง ที่เกิดขึ้นเสมอๆ ในสังคมไทย ซึ่งก็อีกพฤติกรรมหนึ่งที่ผู้ชายไม่ให้เกียรติผู้หญิง เจ้าหน้าที่มูลนิธิกล่าวว่า

แม้กระทั่งในสภา นักการเมืองหญิงยังคงถูกหยอกในสภา ซึ่งเป็นเรื่องเราต้องณรงค์ จากการประชุมที่ปักกิ่งเรื่องการยกระดับสิทธิสตรีตอนนี้เป็นเรื่องระดับสากลแล้ว จะมองว่าเป็นเรื่องหมาหยอกไก่ เป็นเรื่องล้อเล่นไม่ได้

ค่านิยมเกี่ยวกับมาตรฐานชื่อนี้ก็ยังก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในกฎหมายการหย่าร้าง ประกอบกับสังคมยังมีค่านิยมที่ไม่ให้คุณค่ากับผู้หญิงที่หย่าร้างอีกด้วย ซึ่งสร้างความกดดันให้กับผู้หญิงอย่างมาก และมีปัญหาทางสังคมตามมาอีกมาก เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิได้แสดงความคิดเห็นต่อไปว่า

อย่างในเรื่องกฎหมายการหย่าก็ไม่เท่าเทียมกัน เช่น กรณีภรรยาไม่มีคู่เป็นสาเหตุการหย่าได้ แต่ในกรณีที่ผู้ชาย ไม่ได้ระบุว่าสามีมีคู่ แต่สามีไม่ได้ยกย่องหญิงอื่นฉันท์ภรรยา แต่การมีความสัมพันธ์ ไม่ได้ถือเป็นเหตุฟ้องหย่า ซึ่งเป็นกรณีที่เท่าเทียมกันอย่างเห็นได้ชัด และค่านิยมในบ้านเรา เช่น กรณีที่ผู้ชายมีความสัมพันธ์กับหญิงเกิน 1 คนถือว่าไม่เสียหาย ซึ่งมีปัญหามาก ผู้หญิงที่เป็นภรรยาของหลายราย ผู้ชายรู้สึกทนไม่ไหว ในสังคมไทย การหย่าถือเป็นการตีตราผู้หญิงว่าเป็นแม่หม้ายหย่าสามี ผู้หญิงจึงไม่อยากหย่าแต่ต้องทน เวลาที่มีคนมีปัญหาโทรมาทาง

มูลนิธิก็ไม่ตัดสินใจให้แต่ช่วยหาทางเลือกว่าสิ่งใดเหมาะกับเขา ในกรณีที่ผู้หญิงทนไม่ได้ก็พยายามให้กำลังใจ ว่าการที่สามีทิ้งไปไม่ใช่ความผิดของผู้หญิง ผู้หญิงเราอยู่คนเดียวได้ ผู้หญิงที่ถูกสามีทิ้งจะรู้สึกว่าคุณค่าตัวเองด้อยค่าลงไป

การอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกันระหว่างหญิงและชายในสังคมไทยได้เอื้อให้ชายรู้สึกตนเองเป็นใหญ่กว่าหญิง

ผู้ชายถูกเลี้ยงดูมาอย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้ผู้หญิงเป็นฝ่ายถูกกระทำ ข่มขืน ล่อลวง ลวนลาม หรือมามีความสัมพันธ์กับผู้หญิงแล้วทิ้งไป เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาก บางรายก็ตั้งท้อง ผู้ชายถูกเลี้ยงมาในลักษณะที่ทำให้ไม่ตระหนักตรงจุดที่ต้องเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน อย่างพ่อแม่ฝ่ายชายก็ยังเข้าข้างลูกชาย กฎหมายยังให้ความคุ้มครอง อย่างผู้หญิงจะไปเรียกร้องความยุติธรรมลำบาก ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้หญิงถูกละเมิดสิทธิซ้ำแล้วซ้ำเล่า

การรณรงค์เรื่องปัญหาความรุนแรงนั้น ได้รับความสนใจตั้งแต่การประชุมสิทธิมนุษยชนโลกที่กรุงเวียนนา และการประชุมสตรีโลกที่ปักกิ่งก็ยังกล่าวถึงอีก โดยถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนของสตรี ที่ประชุมอยากให้รัฐบาลนานาชาติที่ไป รับเรื่องนี้เข้าไปอยู่ในแผนปฏิบัติการพัฒนาสตรี ลำพังการใช้กฎหมายอย่างเดียวไม่สามารถแก้ปัญหาในแง่ปฏิบัติได้ ต้องสอดแทรกการสร้างจิตสำนึกให้สังคมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เจตคติที่ดีต่อสตรี โดยเฉพาะการรณรงค์โดยผ่านทางสื่อมวลชน และผ่านระบบการศึกษา ซึ่งตรงนี้ต้องมารณรงค์ต่อให้รัฐบาลไทยให้ความสำคัญกับปัญหานี้ให้มาก

กิจกรรมที่ช่วยการสร้างจิตสำนึกเป็นสิ่งสำคัญ นอกจากนั้นการให้สื่อมวลชนเข้ามาจับบทบาทในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเป็นสิ่งสำคัญ ให้ผู้หญิงตื่นตัว สื่อมวลชนน่าจะเป็นกุญแจที่ช่วยให้เจตคติความเท่าเทียมกันระหว่างชายหญิงเกิดขึ้น การเปลี่ยนค่านิยมบางอย่างต้องรณรงค์ในรุ่นใหม่ให้มากขึ้น ต้องทำตั้งแต่สอดแทรกเข้าไปในช่วงการเลี้ยงดู การส่งข้อมูลให้กับครูอาจารย์ หรือนักศึกษาในวิทยาลัยครูให้ได้รับความคิดเพื่อไปสอดแทรกในวิชาเรียน... ในระบบโรงเรียนควรให้โอกาสเด็กผู้หญิงเท่าเทียมเด็กผู้ชาย เพราะรู้สึกว่าถ้าเป็นเด็กผู้หญิง อะไรก็อย่า แต่ถ้าเป็นเด็กผู้ชายพร้อมที่จะให้ลองสิ่งใหม่ ๆ ซึ่งจริงแล้วผู้หญิงผู้ชายย่อมมีสิทธิ์เท่ากัน จะทำให้(ค่านิยมใหม่) ค่อย ๆ ซึมไปในทุกหน่วยในสังคม ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากพอควร

นอกจากนี้ บทบาทหญิงชายในครอบครัวก็ควรเปลี่ยนตามสภาพแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ไม่ใช่กำหนดเป็นบทบาทตายตัว

ในสมัยก่อนมีค่านิยมที่ว่าผู้หญิงไม่ต้องเรียนมาก เดียวก็แต่งงานฝึกแค่ทำงานบ้านงานเรือนจะดีกว่า ซึ่งเป็นค่านิยมที่ล้าสมัย ซึ่งส่งผลมาถึงปัจจุบันที่ผู้หญิงส่วนใหญ่ก็ยังคิดว่าแต่งงานแล้วจะทำให้มีคนคุ้มครอง สังคมสอนเหมือนให้ผู้หญิงรอใครสักคนที่จะมารับช่วงต่อจากพ่อแม่ แต่จริง ๆ แล้วผู้หญิงมีความรับผิดชอบตัวเองและบุคคลอื่นได้ จริงแล้วควรเปิดกว้างมากขึ้นว่าคุณค่าผู้หญิงไม่ได้ขึ้นกับการได้แต่งงานหรือไม่ได้แต่งงาน..... และเมื่อผู้หญิงและผู้ชายที่แต่งงานกันควรมีลักษณะร่วมมือร่วมใจกันมากกว่า ไม่ควรมีบทบาทตายตัวของผู้หญิงผู้ชายว่า ผู้หญิงต้องเป็นแม่บ้านทำกับข้าว เป็นต้น

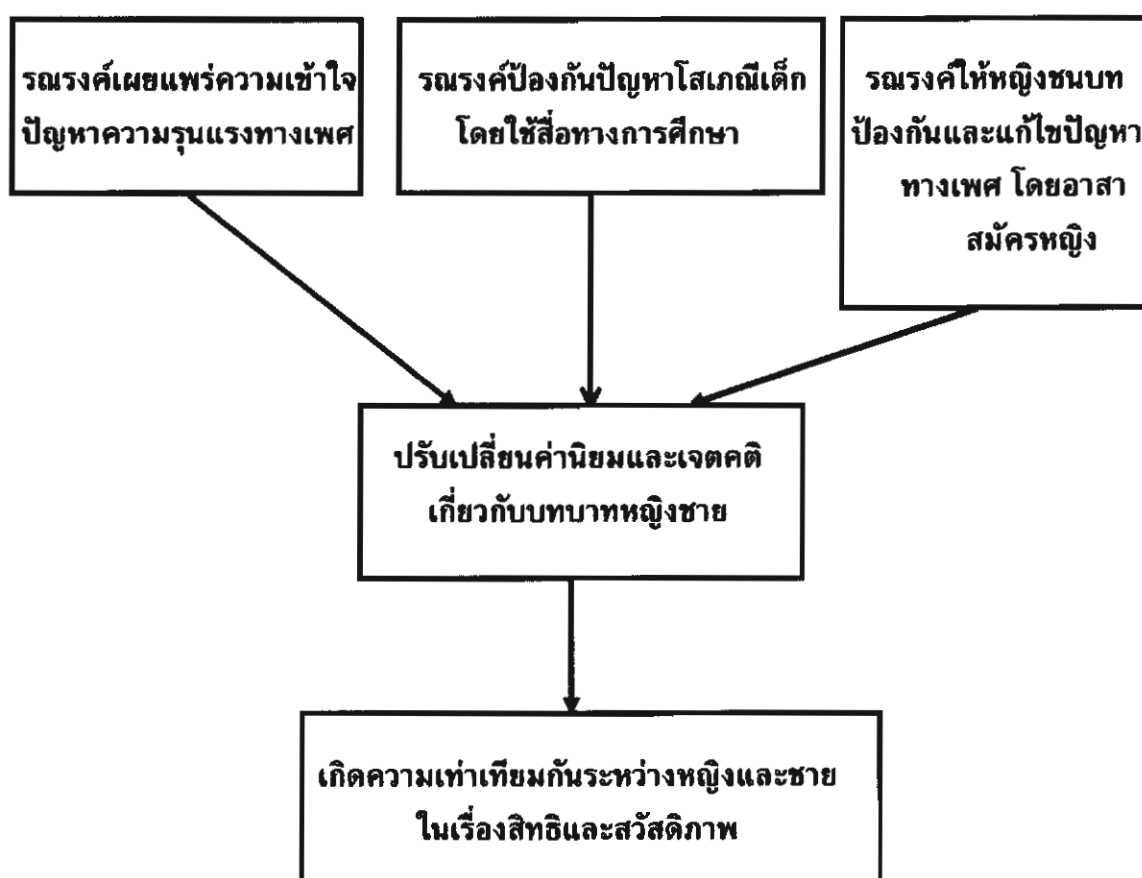
ปัญหาและอุปสรรคในการรณรงค์ปัญหาความรุนแรง ก็คือจะทำอย่างไรให้รัฐบาล และผู้หญิงเองซึ่งเป็นเจ้าของปัญหาตระหนักในเรื่องนี้ ช่วงนี้เวลาเรียกร้องจะมีแต่เป็นกลุ่มเล็ก ๆ ของ

พวกมูลนิธิซึ่งเมื่อรวมตัวกัน รัฐบาลจะเห็นว่าไม่ใช่เป็นตัวแทนของผู้หญิงทั้งหมด ผู้หญิงในชนบทไม่เห็นมีปัญหาเลย ต้องคิดว่าทำอะไรที่จะให้ผู้หญิงมารวมกันเพื่อสร้างพลังให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมมากขึ้น ซึ่งจะทำให้การแก้ไขปัญหาก็เรียกร้องได้ดีขึ้น

กลยุทธ์ที่ใช้ในปรับเปลี่ยนค่านิยมบทบาทหญิงชาย

มูลนิธิผู้หญิงใช้กลยุทธ์ในการปรับเปลี่ยนค่านิยมบทบาทหญิงชายนั้น ได้เน้นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความรุนแรงทางเพศ โดยวิธีทางตรงคือการรณรงค์เผยแพร่ความเข้าใจต่อปัญหาความรุนแรงทางเพศ ซึ่งได้แก่ ศูนย์ข่าวผู้หญิง การรณรงค์ป้องกันปัญหาโสเภณีเด็กโดยใช้สื่อทางการศึกษา ได้แก่ ดนตรีการรำล้าและคำแก้ตัว และการรณรงค์ให้หญิงชนบทป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงทางเพศ โดยอาสาสมัครหญิงได้แก่ โครงการถักทอชีวิตใหม่ ดังแสดงไว้ในแผนภูมิที่ 4

**แผนภูมิที่ 4 กลยุทธ์ของมูลนิธิผู้หญิง
ในการปรับเปลี่ยนค่านิยมบทบาทหญิงชาย
(เน้นเฉพาะปัญหาความรุนแรงทางเพศ)**

แหล่งเงินทุนและปัญหาบุคลากร

ทางมูลนิธิได้รับการสนับสนุนจากองค์การต่างประเทศ คือประเทศเนเธอร์แลนด์ ซึ่งเป็นองค์การคริสต์ที่สนับสนุนการพัฒนา ซึ่งเห็นความสำคัญของการพัฒนาสตรี ส่วนแหล่งเงินทุนในไทยนั้น ทางมูลนิธิกำลังจะได้รับแต่เป็นโครงการเล็ก ๆ จากกรมประชาสงเคราะห์ในเรื่องรณรงค์ คำนิยมไม่ให้เที่ยวโสเภณี แต่ยังไม่ได้รับเงิน ซึ่งทางมูลนิธิมีรายได้จากการจำหน่ายเอกสารบ้าง แต่ก็เล็กน้อยเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่าย เจ้าหน้าที่มูลนิธิกล่าวถึงปัญหาเรื่องงบประมาณว่า

ทางรัฐก็ไม่ได้ช่วยเหลืออะไร อย่างกรณีเงินทุนจากกรมประชาสงเคราะห์นั้นก็ก็เป็นในรูปแบบเฉพาะกิจ ทางรัฐอาจมองมูลนิธิว่าเป็นตัวยุ่งเพราะทางรัฐก็คิดว่ามีการช่วยอยู่แล้ว เช่น บ้านเก็จตระการ กรมประชาสงเคราะห์ แต่ทางมูลนิธิเป็นตัวกระตุ้นให้รัฐบาลทำตรงจุดที่ละเลย ซึ่งตรงจุดนี้รัฐอาจมองมูลนิธิว่าเป็นตัวยุ่ง.... บางครั้งทุนที่ได้ในการจัดโครงการสำหรับ 3 ปีนั้น งบประมาณไม่เพียงพอ ก็ใช้วิธีแก้ปัญหาโดยเอาตรงอื่นมาโปะส่วนที่ขาด บางครั้งก็มีกรณีที่เกิดจากแผน อาจต้องขอองค์การอื่นเร่งด่วน แต่ค่อนข้างลำบาก บางครั้งก็ต้องชะลอโครงการไว้ก่อน รอบงบประมาณก่อนใหม่

เจ้าหน้าที่มูลนิธิกล่าวต่อไปว่า

คนที่จะให้ความช่วยเหลือกับมูลนิธิมักมองภาพการทำงานของมูลนิธิไม่ค่อยออก ชัดเจนว่าทำอะไรบ้าง ไม่เหมือนกับการช่วยมูลนิธิเด็ก ที่คนค่อนข้างเห็นว่าเป็นปัญหาของสังคม เรื่องโสเภณีเด็ก แต่คนก็มักมองว่าตัวโสเภณีเป็นปัญหา แต่ไม่มองลึกลงไปถึงว่ากระบวนการโสเภณีที่มี เอเจนต์ ผู้มาเที่ยว คนมักมองแต่ตัวผู้หญิงที่เป็นโสเภณีและมองว่าเป็นผู้หญิงที่มีปัญหา บางทีก็มองว่าเป็นเรื่องความจำเป็นอันชั่วร้าย

การบริหารงานของมูลนิธิตอนนี้มีปัญหาเรื่องพื้นที่สถานที่ทำงานไม่พอ คับแคบ เนื่องจากเอกสารมีมาก และขาดบุคลากรในด้านต่างๆ เช่นบรรณารักษ์ และคนที่มีความรู้ด้านกฎหมาย เจ้าหน้าที่บริการสังคม เป็นต้น ซึ่งเนื่องมาจากงบประมาณ การลาออกของเจ้าหน้าที่ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ขาดประสบการณ์ด้านให้คำปรึกษาและแนะนำ ซึ่งอาจจะสร้างปัญหาตามมา เจ้าหน้าที่อธิบายว่า

ห้องสมุดต้องทำกันเอง เพราะไม่มีการจ้างระบุว่าเป็นบรรณารักษ์ ดังนั้นการจัดเก็บหนังสือเอกสารบางครั้งต้องส่งต่อห้องสมุดอื่น และลักษณะงานที่ทำบางครั้งก็มีปัญหาบ้าง เพราะเป็นลักษณะที่คนทำงานมาเรียนรู้ปัญหาตัวเอง ไม่มีการสอนในมหาวิทยาลัย การหาคนทำงานก็ค่อนข้างยาก ทางมูลนิธิมีเจ้าหน้าที่ประมาณ 12 คน ตอนนี้ทางมูลนิธิกำลังต้องการคนที่มีความรู้ด้านกฎหมายเพราะยังไม่มี ด้านฝ่ายบริการสังคมเจ้าหน้าที่ผลัดเปลี่ยนมาก เพราะเป็นหน่วยที่หนักต้องคอยรับฟังปัญหา ตอนนี้ทางมูลนิธิปิดบ้านพักผู้หญิงเพราะเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอที่จะไปดูแล ทางมูลนิธิแก้ปัญหาโดยใช้เจ้าหน้าที่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันทำงานตรงนั้น ซึ่งงานของทางมูลนิธิไม่ได้ทำงานในรูปแบบของสังคมสงเคราะห์ แต่เป็นการศึกษาปัญหามานำมาเสนอแนะ ซึ่งมีการทำกิจกรรมร่วม เช่น จัดค่ายเยาวชนเพื่อให้เยาวชนเข้าใจข้อมูลข่าวสาร การหาคนทำงานค่อนข้างยากและบางครั้งคนที่เข้ามาทำงานมีคุณสมบัติไม่เหมาะสม เช่น เจ้าหน้าที่มีอคติและตัดสินใจแทนผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน ซึ่งจริงๆ แล้วเราต้องการเพียงแต่แนะแนวทางต่างๆ ให้ และผู้ที่มีปัญหาจะเป็นผู้ที่ตัดสินใจเลือกเองว่าจะทำอย่างไร

สรุป

องค์การพัฒนาสตรีและมีบทบาทค่อนข้างสำคัญในการเรียกร้องสิทธิสตรีที่นำมาใช้เป็นตัวอย่างสำหรับบทความนี้ ได้แก่ สภาสตรีแห่งชาติ ในพระบรมราชินูปถัมภ์ สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี ในพระอุปถัมภ์พระวรวงศ์เธอ ทิพนิตตามาตุ และสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา มูลนิธิเพื่อนหญิง และมูลนิธิผู้หญิง ทุกองค์การยอมรับกันว่าค่านิยมและเจตคติเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายในสังคมเป็นอุปสรรคสำคัญในการสร้างความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย ดังนั้น องค์การพัฒนาสตรีเหล่านี้ได้มีกิจกรรมและโครงการที่จะปรับเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม แต่ยังคงขาดความต่อเนื่องและมักเลือกกิจกรรมและโครงการตามสภาพปัญหาในขณะนั้น

สภาสตรีแห่งชาติซึ่งเป็นองค์การแม่ข่ายที่ประสานระหว่างองค์การสมาชิกสตรีทั่วประเทศ กิจกรรมส่วนใหญ่จะขนานรับกับนโยบายของรัฐ องค์การนี้เห็นว่าการปรับเปลี่ยนค่านิยมหญิงชายควรเริ่มจากการพัฒนาศักยภาพของสตรี การรณรงค์ให้ผู้ชายเห็นคุณค่าของผู้หญิง และรณรงค์ในเรื่องของสื่อมวลชน ส่วนสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีและสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายใช้กลยุทธ์ผลักดันนโยบายให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในระดับที่มีอำนาจในการตัดสินใจและการเมือง เพื่อขจัดปัญหาการเลือกปฏิบัติต่อสตรีและทำให้สตรีได้แสดงศักยภาพของตนต่อสาธารณชน และเมื่อความสามารถของสตรีเก่งได้ถูกเผยแพร่ ย่อมทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงเจตคติที่ดีสตรีได้ นอกจากนี้ มีโครงการที่เริ่มมองเชื่อมโยงถึงผู้ชายมากขึ้น เช่น โครงการรณรงค์ไม่เที่ยวโสเภณีของนักธุรกิจชาย เป็นต้น มูลนิธิเพื่อนหญิงใช้กลยุทธ์ทุกรูปแบบ มีหลายโครงการเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนเจตคติโดยตรงสำหรับกลุ่มสตรีโดยเฉพาะ และสำหรับคนทั่วไป เช่น โครงการผลิตสื่อที่ไม่อคติทางเพศ โครงการส่งเสริมบทบาทหญิงชายเพื่อการพัฒนา เป็นต้น เช่นเดียวกันกับสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา ที่เล็งเห็นว่าการรณรงค์ในระดับนโยบายจะสามารถเปลี่ยนความคิดและค่านิยมของคนได้ สุดท้ายมูลนิธิผู้หญิงเป็นองค์การขนาดเล็กที่รณรงค์ถึงปัญหาที่ผู้หญิงเผชิญอยู่ในสังคม โดยเฉพาะปัญหาความรุนแรงทางเพศในรูปแบบต่างๆ โครงการที่พยายามปรับเปลี่ยนค่านิยมหรือเจตคติเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายนั้น มักเน้นที่สร้างปัญหาความรุนแรงทางเพศ และรณรงค์โดยตรงในสตรีระดับล่างหรือที่ด้อยโอกาสทางสังคม เช่น โครงการคำห้ำและโครงการถักทอชีวิตใหม่

องค์การพัฒนาสตรีทั้ง 4 องค์การมีปัญหาด้านแหล่งเงินทุนและเจ้าหน้าที่ประจำ มีอัตราการเข้า-ออกบ่อยครั้ง ทำให้งานพัฒนาสตรีไม่ต่อเนื่องและไม่กว้างขวาง โดยเฉพาะองค์การขนาดเล็ก ซึ่งต้องการความช่วยเหลือจากรัฐบาลอย่างมาก

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

การเปลี่ยนแปลงค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายจำเป็นต้องใช้เวลา ดังนั้นนโยบายและมาตรการต่างๆ เกี่ยวกับเรื่องนี้ต้องมีความชัดเจน มีทั้งระยะสั้นและระยะยาว ตลอดจนต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย เพียงองค์การพัฒนาสตรีเพียงฝ่ายเดียวไม่สามารถปรับเปลี่ยนค่านิยมหรือทัศนคติเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายได้ จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากภาครัฐอย่างจริงจัง ซึ่งรัฐ

ควรมีบทบาทด้านการกำหนดนโยบาย แผนงาน การประสานงานและสนับสนุนการดำเนินงานของ องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ ตลอดจนการศึกษาวิจัย และจัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทหญิง ชาย ส่วนองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ควรดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ช่วยสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและเจตคติในเรื่องบทบาทหญิงชาย

นโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนค่านิยมหรือเจตคติดั้งเดิมเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายที่มีผลกระทบต่อสิทธิและสวัสดิภาพของสตรี มีดังต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนกระบวนการหล่อหลอมทางสังคม การเปลี่ยนค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายเกี่ยวข้องกับกระบวนการการหล่อหลอมทางสังคมโดยตรง ดังนั้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ต้องมีการเปลี่ยนกระบวนการหล่อหลอมทางสังคมเกี่ยวกับบทบาทของหญิงชายให้กับเด็กรุ่นใหม่ โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันทางการศึกษา และสื่อมวลชน

สถาบันครอบครัว ครอบครัวมีบทบาทหน้าที่กำหนดบทบาทหญิงชายให้กับเด็ก ดังนั้น บิดามารดา จะเป็นแบบอย่างที่ดีได้ จำเป็นต้องพัฒนาเจตคติของบิดามารดาเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายภายใน ครอบครัว โดย

- ส่งเสริมให้มีการสร้างค่านิยมว่าบิดาควรแบ่งเบาภาระงานบ้านจากมารดา และ อบรมเลี้ยงดูลูกชายตั้งแต่เล็กให้ช่วยงานบ้าน (อมรา พงศาพิชญ์ และคณะ, 2537: 3-22)
- รัฐออกระเบียบให้บิดาสามารถลาหยุดงานเพื่อดูแลบุตรได้ เช่น ประเทศสวีเดน มี กฎหมายบังคับให้บิดาต้องอยู่บ้านเลี้ยงลูกอย่างน้อย 30 วัน (จรรยา เศรษฐบุตร, 2538)
- รณรงค์เพื่อเสริมสร้างค่านิยมและเจตคติที่ถูกต้องในเรื่องคุณธรรมทางเพศ (อมรา พงศาพิชญ์ และคณะ, 2537: 3-22) ได้แก่ ไม่เที่ยวโสเภณี ไม่มีภรรยา น้อย ไม่ทำร้ายร่างกายภรรยา เป็นต้น
- ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายครอบครัวที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความเสมอภาคในสิทธิ และหน้าที่ ยกเลิกกฎหมายซึ่งสะท้อนถึงลักษณะมาตรฐานซ้อน และ
- ยกเลิกหลักกฎหมายซึ่งให้สิทธิสามีข่มขืนกระทำชำเราภรรยาโดยไม่เป็นความผิด (มาลี พฤษพงษ์สวัสดิ์, 2537: 12-42)

สถาบันการศึกษา การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างเจตคติต่าง ๆ สำหรับการดำรงชีวิต ประจำวันและยังเป็นกลไกสำคัญที่เพิ่มศักยภาพให้กับสตรีด้วย ดังนั้นรัฐควรปรับปรุงหลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอนทั้งในแง่ของตัวครู วิธีการเรียน การสอน ตำรา แบบเรียนหนังสือ อ่านประกอบ เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมให้

- ผู้เรียนทั้งหญิงและชายมีความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายที่เหมาะสมในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง
- ผู้เรียนทั้งหญิงและชายรู้จักวิเคราะห์บทบาทที่ถูกต้องของตนเองต่อไปในอนาคต
- กระตุ้นให้ผู้เรียนที่เป็นสตรีสนใจและเห็นความสำคัญที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเอง (เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ และคณะ 2537: 5-46)

เนื้อหาของหลักสูตรควรสอดแทรกเรื่องสิทธิมนุษยชน เพื่อเด็กรุ่นใหม่จะได้เข้าใจและมีเจตคติที่ดีว่ามนุษย์ไม่ว่าหญิงหรือชายมีความเท่าเทียมกัน ควรให้เกียรติซึ่งกันและกัน ไม่ควรทำร้ายและเห็นหญิงเป็นแค่วัตถุทางเพศ ให้ความรู้เรื่องชีวิตครอบครัวศึกษา ซึ่งจะช่วยให้เด็กได้ไม่ยึดติดกับบทบาทหญิงชายดั้งเดิมที่ใช้ดำเนินชีวิตในครอบครัว แต่ให้เรียนรู้ว่าทั้งหญิงและชายสามารถมีบทบาทปะปนกันได้ เช่น ผู้ชายสามารถเลี้ยงลูก ล้างจานได้ เป็นต้น ผู้หญิงควรมีโอกาสได้รับความรู้เกี่ยวกับสิทธิทางกฎหมายและสิทธิสตรีเพื่อไม่ให้ถูกเอารัดเอาเปรียบ นอกจากนี้ การจัดการฝึกอบรมและสร้างคู่มือการเรียนการสอนแก่ครูเพื่อให้เข้าใจบทบาทหญิงชายที่ถูกต้อง โดยเฉพาะครูผู้ชายจำเป็นต้องมีเจตคติที่ดีต่อเรื่องนี้ด้วย จึงสามารถนำไปถ่ายทอดให้กับลูกศิษย์ได้ถูกต้อง

สื่อมวลชน สร้างเจตคติที่ดีต่อสตรีโดยผ่านสื่อมวลชนก็เป็นกลไกสำคัญอีกกลไกหนึ่ง ในยุคนี้ การสื่อสารได้เข้ามาพัวพันกับวิถีชีวิตประจำวัน วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนเจตคติหรือสร้างเจตคติใหม่ให้กับสังคมอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น สื่อมวลชนเหล่านี้สามารถชี้ให้เห็นทั้งความไม่เท่าเทียมกันในระหว่างชายหญิง และสามารถสร้างการตระหนักรู้ให้เกิดขึ้นได้ในหมู่สาธารณชนได้ แต่ข่าวที่พบเห็นตามหน้าหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ขณะนี้ได้ให้ภาพลบที่สร้างความเสื่อมเสียและไม่ให้เกียรติกับผู้หญิง ดังนั้นรัฐควรมีมาตรการดังต่อไปนี้

- ส่งเสริมให้นักสื่อมวลชนทั้งชายและหญิงมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และขจัดเจตคติแบบเพศนิยมในการเสนอข่าว รวมทั้งการรณรงค์ให้สื่อมวลชนให้เสนอข่าวยกย่องสตรีที่ประสบความสำเร็จและมีความสามารถ
- รณรงค์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับค่านิยมที่เหมาะสมเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายที่เหมาะสมในสังคม คุณธรรมทางเพศ ฯลฯ โดยใช้สื่อต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง
- ออกกฎหมายควบคุมการตีพิมพ์สื่อลามก อนาจาร การโฆษณา การเผยแพร่ภาพ และข้อความลามกทางวิทยุและโทรทัศน์ที่เป็นการทำลายภาพพจน์ของสตรี

2. การให้สตรีมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับนโยบายและการเมืองมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในระดับท้องถิ่นหรือระดับประเทศ นับว่าเป็นกลยุทธ์ทางอ้อมที่ช่วยเปลี่ยนเจตคติในเรื่องความเท่าเทียมของหญิงชายในสังคม เพราะการเพิ่มพูนศักยภาพและอำนาจให้สตรีเป็นกุญแจสำคัญในการยกระดับสถานภาพสตรี และทำให้สังคมเกิดการยอมรับบทบาทใหม่ของสตรีและจะช่วยให้เปลี่ยนภาพลักษณ์ของสตรีในสังคมได้ นอกจากนี้ เมื่อสตรีมีโอกาสได้ทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่

ผู้นำชายในสังคม ทำให้สาธารณชนได้เห็นความสามารถสตรี ทำให้เกิดการยกย่อง สิ่งเหล่านี้ช่วยทำให้สังคมมีเจตคติที่ดีต่อสตรีได้ (นโยบายและมาตรการในการผลักดันให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับนโยบายและการเมืองมากขึ้น ดูรายละเอียดได้จากบทความ องค์การสตรีกับการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของหญิงไทยในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยของรัฐ ในบทถัดไป)

3. การพัฒนาศักยภาพของสตรี เพื่อให้สังคมยอมรับบทบาทใหม่ของสตรีในสังคม สตรีจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพของตนเอง โดยเฉพาะด้านการศึกษาและการประกอบอาชีพ รัฐควรมีนโยบายและมาตรการดังนี้ (สายสุรี จุติกุล, 2537: 1-29 และ 1-30)

- ขจัดการไม่รู้หนังสือของสตรี สตรีทุกคนต้องมีการศึกษาขั้นพื้นฐาน และส่งเสริมให้สตรีศึกษาต่อจากขั้นพื้นฐานให้มากขึ้น
- ขจัดการจำกัดสิทธิการเข้าศึกษาของสาขาวิชาต่าง ๆ
- รมรงคให้สตรีสนใจศึกษาในแขนงใหม่ ๆ ที่ไม่ใช่จำกัดอยู่ตามบทบาทดั้งเดิม เช่น พยาบาล ครู เลขาณูการ เป็นต้น และเนื้อหาของหลักสูตรต้องเป็นทักษะที่เกี่ยวข้องกับงาน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการทำงานของสตรี
- สร้างโอกาสให้สตรีได้เข้ารับการฝึกอาชีพเพิ่มเติมในรูปแบบต่าง ๆ แต่ควรเป็นอาชีพที่เป็นที่ต้องการของตลาด และเป็นความรู้ด้านเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อให้ทันสมัยและทันต่อความเปลี่ยนแปลงในอาชีพของสังคม
- ขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในการประกอบอาชีพ ทั้งด้านการจ้างงาน การเลื่อนขั้นและตำแหน่ง ความก้าวหน้าในอาชีพและการทำงาน และด้านรายได้เมื่อทำงานหัดเทียมชาย

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไปในอนาคต

1. สํารวจองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ที่ทำงานพัฒนาสตรีใดที่มีกิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวข้องการปรับเปลี่ยนค่านิยมหรือเจตคติบทบาทหญิงชายทั้งวิธีการโดยตรงหรือโดยอ้อม รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน เพื่อให้รัฐได้นำไปการวางแผนงานในเรื่องนี้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนรัฐจะได้ประสานงานและสนับสนุนการดำเนินงานขององค์การเอกชน

2. ควรมีการศึกษาแบบเจาะลึกถึงค่านิยมบทบาทหญิงชายเฉพาะเรื่อง เช่น ค่านิยมที่มีความสัมพันธ์กับปัญหาโสเภณี ซึ่งเป็นปัญหารุนแรงที่ต้องการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ดังนั้นควรมีศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่ทำให้ชายไทยมีค่านิยมเกี่ยวกับการเที่ยวโสเภณีแตกต่างกัน หรือที่มีต่อค่านิยมเกี่ยวกับความกตัญญูรู้คุณและความรับผิดชอบของหญิงเพื่อใช้เป็นแนวทางในแก้ปัญหาโสเภณี

3. ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับค่านิยมและบทบาทหญิงชายในหลักสูตร ตำรา แบบเรียน หนังสืออ่านประกอบ รวมทั้งวิธีการเรียนการสอน เพื่อให้ทราบถึงสภาพและปัญหาสำหรับการแก้ไขปรับปรุง

4. ศึกษาอิทธิพลของสื่อมวลชนที่สร้างค่านิยมหรือเจตคติทั้งทางบวกและทางลบต่อบทบาทสตรีในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากสื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญยิ่งในการสร้างเจตคติให้กับสังคม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กฤตยา อาชวนิจกุล และนภาพร หะวานนท์. 2530. *สถานการณ์โอกาสในชีวิต และปัญหาที่เด็กผู้หญิงต้องเผชิญในสังคมไทย*. รายงานการวิจัยที่เสนอต่อองค์การสตรีเดอชอมแห่งประเทศไทย.
- ยงยุทธ์ วงศ์ภิรมย์ศานต์. 2537. *วิทยาการในการสัมมนาทางวิชาการเรื่องทิศทางการใหม่ของการบริการวางแผนครอบครัวและเพศศึกษา : ทางออกของการตั้งครรกไม่พึงประสงค์ ใน ทิศทางใหม่ของการบริการวางแผนครอบครัวและเพศศึกษา : ทางออกของการตั้งครรกไม่พึงประสงค์*. กฤตยา อาชวนิจกุล และนภาพร หะวานนท์ (บรรณาธิการ). รายงานจากการถอดเทป.
- กนิษฐา วิเชียรเจริญ และคณะ. 2537. “สตรีกับธุรกิจบริการทางเพศ.” ใน *นโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2535-2554) คณะกรรมการเฉพาะด้านจัดทำแผนหลักงานสตรี คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี*. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- โครงการแรงงานหญิงฯ 2533. “คุณภาพชีวิตของผู้ใช้แรงงานหญิงในยูนิค NICs.” *สตรีทัศน์* 6(2) : 29-32.
- จรรยา เศรษฐบุตร. 2538. “มินิซีรีส์ ชุด ‘คุยเฟื่องเรื่องสวีเดน’ ตอนความเท่าเทียมหรือเท่าจริงทางเพศ” *ประชากรและการพัฒนา* 16(1) : 4-5.
- เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ และคณะ. 2537. “สตรีกับการศึกษา” ใน *นโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2535-2554) คณะกรรมการเฉพาะด้านจัดทำแผนหลักงานสตรี คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี*. กรุงเทพฯ-มหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- ธิดาศักดิ์ แสงห้าว. 2536. “แรงงานสตรียุคใหม่: ก้าวไปพร้อมกับแรงงานชาย.” *รัฐสภาสาร* 41 (8) : 61-72.
- ธนาดี ทำจิ้น. 2533. “พัฒนาการขบวนการสิทธิสตรีไทย.” *สตรีทัศน์*, 6(2) : 10-24.
- วิจิตร ระวังค์ และคณะ. 2537. “สตรีและอาชีพ” ใน *นโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2535-2554) คณะกรรมการเฉพาะด้านจัดทำแผนหลักงานสตรี คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี*. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- มาลี พงษ์พวงสาวลี. 2537. “สตรีกับกฎหมาย” ใน *นโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2535-2554) คณะกรรมการเฉพาะด้านจัดทำแผนหลักงานสตรี คณะกรรมการส่งเสริม*

- และประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี.
กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- ศิริพร สะโครบาเน็ค. 2526. “การเรียกร้องสิทธิสตรีของหญิงไทย (2398-2475).” *สตรีทัศน์*,
1(3) : 28-35.
- สายสุรี จุติกุล. 2537. “บทสรุป : นโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2535-
2554).” ใน *นโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2535-2554)* คณะกรรมการ
เฉพาะด้านจัดทำแผนหลักงานสตรี คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ
(กสส.) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์
พับลิชชิ่ง.
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. 2537. *ร่วมแรงแบ่งปันรัก: สภาพข้อเท็จจริง
แห่งปัญหาโสเภณีและเอดส์*. เอกสารทางวิชาการหมายเลข 178. นครปฐม : สถาบันวิจัย
ประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
- สุธีรา ทอมสัน และเมทีนี พงษ์เวช. 2538. *ผู้หญิง : สถานภาพและบทบาทที่เปลี่ยนแปลง
กรุงเทพ-มหานคร: สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา*.
- อมรา พงศาพิชญ์. 2537. “สตรีและครอบครัว.” ใน *นโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว
(พ.ศ. 2535-2554)* คณะกรรมการเฉพาะด้านจัดทำแผนหลักงานสตรี คณะกรรมการส่งเสริม
และประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี.
กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.

ภาษาอังกฤษ

- National Statistical Office, Office of the Prime Minister. 1995. *Statistical Booklet on Thai Women and Men*. Bangkok : National Statistical Office.
- Tantiwiramanond, Darunee and Pandey, Shashi R. 1991. *By Women, For Women: A Study of Women's Organizations in Thailand*. Social Issues in Southeast Asia, Research Notes and Discussions Paper No. 72. Singapore : Institute of Southeast Asian Studies.
- Thomson, Suteera and Thomson, Sheila. 1994. *Women and Politics in Thailand : Options for the 1990s*. Bangkok : Gender and Development Research Institute.
- TVS. 1986. *Directory: Non-governmental Development Organizations in Thailand*. Bangkok : Thai Volunteer Service.

องค์กรสตรี

กับการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ
หญิงไทยในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยของรัฐ

องค์การสตรี
กับการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของหญิงไทย
ในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยของรัฐ

ดร. ปริญญ์ ปราชญานุพร

‘เครื่องมือแห่งความรู้เรื่องคือสภาพแห่งสตรี’

รามจิตติ

บทคัดย่อ

งานวิจัยเบื้องต้นนี้ได้ศึกษานโยบาย บทบาทและกิจกรรมขององค์กรสตรีในประเทศไทยทั้งที่เป็นองค์กรท้องถิ่นและระหว่างประเทศที่มีบทบาทสำคัญการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของหญิงไทยในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยของรัฐบางองค์กรในบริบทสภาพสังคม เศรษฐกิจ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเมืองไทยภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและแผนพัฒนาสตรีระยะยาว รวมทั้งนโยบายเรื่องการพัฒนาศตริด้านการเมืองของรัฐบาลชุดปัจจุบัน

องค์กรสำคัญ ๆ ที่ได้ศึกษาในรายละเอียดทั้งจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ระดับสูงบางท่านได้แก่ The Asia Foundation, Unifem, สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา องค์กรติดตามการดำเนินงานทางการเมืองเรื่องสตรี (ตมส) ศูนย์ศึกษาเพื่อพัฒนาสตรีล้านนา มูลนิธิผู้หญิงเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยและสถาบันผู้หญิงกับการเมือง

องค์การสตรีต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นดูเหมือนจะประสบความสำเร็จในการพยายามส่งเสริมความก้าวหน้าของสตรีด้านการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติในระดับหนึ่ง นโยบาย บทบาทและกิจกรรมขององค์กรเหล่านี้ในการช่วยให้สตรีไทยได้เพิ่มพูนความตระหนักรู้ด้านการเมืองและส่งเสริมประเด็นบทบาทหญิงชายทางการเมืองรวมทั้งการจูงใจและฝึกอบรมสตรีไทยให้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในทุกะดับมีรูปแบบที่แตกต่างหลากหลายกันไป เช่น (ก) การให้ทุนสนับสนุนโครงการที่เน้นประเด็นบทบาทหญิงชายด้านการเมือง การฝึกอบรมระดับท้องถิ่น การเผยแพร่ข่าวสารและฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวกับประเด็นสตรี รวมทั้งให้เงินสนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีไทย (ข) การวิจัยด้านนโยบายที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสถานภาพสตรี (ค) การเพิ่มจำนวนสตรีในการเลือกตั้งตัวแทนปกครองท้องถิ่น

ถิ่นโดยการฝึกอบรมด้านทักษะ การสร้างเครือข่ายและการเข้าถึงข่าวสารต่าง ๆ (ง) ทำบทบาทเป็นผู้กระตุ้นให้บุคคลและองค์กรที่ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการบริหารและปกครองท้องถิ่นได้มาประชุมร่วมกัน (จ) การส่งเสริมกลุ่มต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงด้านการเมืองเรื่องสตรีให้มีพลังเข้มแข็ง (ฉ) การเพิ่มอำนาจแก่สตรีผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ และ (ช) การส่งเสริมความสนใจ ความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนักและความสำนึกทางการเมืองในหมู่เยาวชน

จากการศึกษาได้พบว่าการมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจและตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งเรื่องการเมืองของสตรีไทยจะก้าวหน้าไปบ้าง แต่โดยทั่วไปสภาพความไม่เสมอภาคระหว่างหญิงชายในเรื่องดังกล่าวยังปรากฏอยู่ทั่วไปในทุกด้านอันมีผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตสตรี ความไม่เสมอภาคที่ว่่านี้เห็นได้ทั้งในสังคมและชีวิตส่วนตัวและในเวทีการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น ถึงแม้ว่าองค์การสตรีต่าง ๆ จะประสบความสำเร็จในการพยายามส่งเสริมความก้าวหน้าของสตรีด้านการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชุมชนทั้งในเขตชนบทและเมืองใหญ่เมื่อเทียบกับการดำเนินงานในภาครัฐบาล อย่างไรก็ตามประสิทธิภาพขององค์การสตรีดังกล่าวยังเป็นไปอย่างไม่เต็มที่เนื่องจากยังขาดงบประมาณดำเนินงานที่เพียงพอ การประสานงานระหว่างกัน และการประสานงานกับรัฐบาล ปัญหาสำคัญประการอื่นก็คือ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณีและโครงสร้างสังคมที่ไม่เอื้อต่อสตรีโดยทั่วไปรวมทั้งความสามารถด้านการเมืองของสตรีตลอดจนการขาดความสนับสนุนจากรัฐบาลทั้งในด้านนโยบาย แผนงาน งบประมาณ และการใช้มาตรการด้านต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

สุดท้าย งานวิจัยเบื้องต้นนี้ได้ประมวลแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขและข้อเสนอแนะในการดำเนินการด้านนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ทั้งในภาครัฐและองค์กรสตรี และประเด็นการวิจัยที่จะเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีไทยทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพให้มีมากยิ่งขึ้นในอนาคต

บทนำ

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้ระบุไว้ว่า บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิเข้ามีส่วนร่วมในการปกครองประเทศของตนเอง การคืนอำนาจและความเป็นไทให้แก่สตรีรวมทั้งการส่งเสริมสถานภาพสตรีในด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมืองนับว่าจำเป็นอย่างยิ่งยวดที่จะบรรลุความสำเร็จในการได้มาซึ่งรัฐบาลที่บริหารและดำเนินการเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ตลอดจนการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกแง่มุมของชีวิต รูปแบบการใช้อำนาจในสังคมซึ่งกีดกันมิให้สตรีสามารถใช้ศักยภาพและความสามารถอย่างเต็มที่ในการดำรงชีวิตยังคงมีอยู่ในทุกรูปแบบและทุกระดับของสังคมทั้งด้านส่วนตัวและสาธารณะ การบรรลุเป้าประสงค์ที่หญิงชายจะมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคในการใช้อำนาจและตัดสินใจจะช่วยให้เกิดความสมดุลในการสะท้อนความต้องการของสมาชิกสังคมตามสัดส่วนที่มีอยู่จริงอย่างถูกต้องและทั่วถึงยิ่งขึ้น ซึ่งจะช่วยสนับสนุนให้กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยมีความเข้มแข็งและทำหน้าที่ในการสนองตอบความต้องการของสมาชิกได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น ถ้าไม่มีความเสมอภาคในการมีส่วนร่วมใช้อำนาจและตัดสินใจทางการเมืองแล้วการประสมประสานมิติต่าง ๆ ในการกำหนดนโยบายของรัฐบาลอย่างเสมอภาคย่อมเป็นไปได้ยาก เกี่ยวกับเรื่องนี้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเสมอภาคของสตรีนับเป็นบทบาทหลักในกระบวนการสร้างสรรค์ความก้าวหน้าแก่สตรีโดยทั่วไป การมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจและตัดสินใจอย่างเสมอภาคของสตรีไม่เพียงเป็นสิ่งพึงปรารถนาในการก่อให้เกิดความยุติธรรมเบื้องต้นในกระบวนการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยเท่านั้น แต่ยังเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นในการพิทักษ์ผลประโยชน์ของสตรีที่ขาดเสียมิได้ หากปราศจากการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของสตรีและการผนวกประเด็นการเมืองเรื่องสตรีเข้าไปในทุกระดับของการใช้อำนาจและตัดสินใจแล้ว เป้าหมายของความเสมอภาค การพัฒนา และสันติสุขย่อมไม่อาจบรรลุได้ (สรุปจากThe Beijing Declaration and Platform for Action, August 1995)

ขอบเขตการศึกษา:

งานเขียนนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกจะกล่าวถึงสถานภาพและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในประชาคมโลกและภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกอย่างคร่าว ๆ เพื่อปูพื้นไปสู่รายละเอียดเกี่ยวกับสถานภาพและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีไทยในบริบทสภาพสังคม เศรษฐกิจ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเมืองไทยภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและแผนพัฒนาสตรีระยะยาว รวมทั้งนโยบายเรื่องการพัฒนาสตรีด้านการเมืองของรัฐบาลชุดปัจจุบัน

ในส่วนที่สองจะศึกษานโยบาย วัตถุประสงค์ และกิจกรรมขององค์กรสตรีในประเทศไทยทั้งที่เป็นองค์กรท้องถิ่นและระหว่างประเทศที่มีบทบาทสำคัญบางองค์กรเป็นกรณีศึกษา ตลอดจนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ระดับสูง (คือระดับกำหนดนโยบายและวางแผนองค์กรมากกว่าเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการโดยทั่วไปเพื่อให้ได้ภาพรวมในเชิงแนวคิด นโยบาย แผนงานและกิจกรรมมากกว่ารายละเอียดปลีกย่อยในเชิงปฏิบัติ) และผู้นำด้านการเมืองสตรีบางท่าน โดยเนื้อหาจะเน้นความสำคัญด้านการพัฒนาศักยภาพและบทบาทของสตรีทาง 'การเมือง' ในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยของรัฐซึ่งในที่นี้จะครอบคลุมเฉพาะประเด็นสำคัญในเรื่อง (ก) สตรีกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและใช้อำนาจทางการเมือง (ข) สตรีกับการเป็นตัวแทนระดับชาติ จังหวัดและท้องถิ่น และ (ค) สตรีกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา:

การศึกษาครั้งนี้เป็นการสำรวจเบื้องต้นในเนื้อหาที่กำหนดไว้ในขอบเขตการศึกษา แล้วนำมาสรุปเป็นภาพรวมโดยสังเขปเพื่อให้ได้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปดำเนินการหรือศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมต่อไป

ตอนที่ 1

สถานภาพและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในประชาคมโลกและภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

ในระหว่างทศวรรษสตรีขององค์การสหประชาชาติที่ผ่านมา 2 ช่วง คือ ช่วงแรกระหว่างปี 2518-2528 และในช่วงทศวรรษที่ 2 คือ ปี 2528-2538 นั้นประเทศต่าง ๆ ได้พยายามดำเนินการให้โครงการพัฒนาเอื้อโอกาสและผลประโยชน์แก่หญิงและชายอย่างเท่าเทียมกันมากขึ้น และแม้ความพยายาม เหล่านี้จะทำให้สตรีมีส่วนร่วมมากขึ้นในกระบวนการพัฒนา แต่การมีส่วนร่วมนั้นยังอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับชาย ทศวรรษสตรีช่วงแรกนั้นยังมุ่งเน้นให้การสนับสนุนแก่สตรีตามบทบาทดั้งเดิม คือในฐานะที่เป็นภรรยา แม่ พยาบาลหรือครู กลวิธีในการพัฒนายังแยกกลุ่มสตรีออกจากกลุ่มบุรุษ

ในช่วงทศวรรษสตรีที่ 2 นั้น กลวิธีพัฒนาได้ปรับเปลี่ยนไปบางจากแทนที่จะเน้นเฉพาะสตรีมาเป็นการมองบทบาทรวมของทั้งหญิงและชายเพื่อสะท้อนให้เห็นบทบาท สถานภาพและความรับผิดชอบของหญิงที่มีส่วนเกี่ยวพันโดยตรงกับชาย ในช่วงระยะนี้ได้มีความพยายามที่จะพัฒนาข้อมูลหญิงชายเพื่อชี้ให้เห็นถึงส่วนที่หญิงสามารถเอื้อต่อกระบวนการพัฒนา ข้อมูลเหล่านี้รวมการวิเคราะห์บทบาทหญิงชายซึ่งสามารถ

ทำให้งานที่หญิงทำเห็นเป็นภาพที่ชัดเจนขึ้นและช่วยสร้างความเข้าใจในเรื่องปัจจัยที่มีผลกระทบถึงบทบาทหญิงชายให้กว้างขวางขึ้น (สรุปความจากสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา 2538)

ในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกตั้งแต่ได้มีมติยอมรับกลวิธีส่งเสริมความก้าวหน้าของสตรีในที่ประชุมที่ไนโรบีเมื่อปี 2528 ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงสำคัญ ๆ ในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมซึ่งมีผลกระทบทั้งในทางบวกและลบต่อสตรีในภูมิภาคนี้หลายประการ

เช่นเดียวกับแนวโน้มทั่วโลก ความเปลี่ยนแปลงด้านสังคมมีผลทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างหญิงและชายเกิดความเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมซึ่งกำหนดด้านการศึกษาและสตรีมีส่วนร่วมในตลาดแรงงานที่มีการจ่ายค่าจ้างมากขึ้น พรหมแดนการแบ่งงานทำตามบทบาทเดิมซึ่งขึ้นอยู่กับเพศทางสรีระ (sex-based division of labour) ระหว่างหญิงชายในการผลิตและสร้างครอบครัวเริ่มสลายลงทีละน้อย ในขณะที่สตรีเริ่มก้าวเข้าสู่หน้าที่การงานที่เคยเป็นอาณาเขตของบุรุษในขณะที่บุรุษค่อย ๆ ยอมรับผิดชอบงานต่าง ๆ ในครอบครัวยิ่งขึ้น แม้กระนั้นความเปลี่ยนแปลงในบทบาทสตรีจะมากและรวดเร็วกว่าของบุรุษแต่ทัศนคติและค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายโดยทั่วไป (gender roles) กลับเปลี่ยนแปลงน้อยมาก ในหลายประเทศของภูมิภาคนี้ ความแตกต่างระหว่างความสำเร็จและกิจกรรมระหว่างหญิงชายในเชิงบทบาทที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม (socially constructed gender roles) ยังไม่เป็นที่ยอมรับมากเท่าบทบาทอันเกิดจากสรีระทางเพศซึ่งไม่เปลี่ยนแปลง ทั้ง ๆ ที่สังคมและบทบาทหญิงชายได้เปลี่ยนแปลงไปแล้วไม่น้อยดังเป็นที่รู้เห็นกันทั่วไป สมมติฐานที่ว่าบทบาทหญิงชายเป็นเรื่องตายตัวตามสรีระยังคงฝังลึกอยู่ในวัฒนธรรม ต่าง ๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของทั้งหญิงชายทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเปลี่ยนแปลง

เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจและตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งเรื่องการเมือง แม้หลายประเทศจะก้าวหน้าไปบ้าง แต่โดยทั่วไปสภาพความไม่เสมอภาคระหว่างหญิงชายในเรื่องดังกล่าวยังปรากฏอยู่ทั่วไปในทุกด้านอันมีผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตสตรี ความไม่เสมอภาคที่เห็นได้ทั้งในสังคมและชีวิตส่วนตัว

ถึงแม้ว่าภูมิภาคนี้จะเป็นแห่งแรกที่มีสตรีเป็นผู้นำรัฐบาลและดำรงตำแหน่งสำคัญในคณะรัฐบาลสตรีส่วนใหญ่ยังคงไม่มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จนถึงปี 2536 เปอร์เซนต์ที่นั้สตรีในคณะรัฐมนตรีในภูมิภาคนี้ยังมีน้อยมาก และตำแหน่งที่ได้รับมักไม่เกี่ยวข้องกับกิจการด้านเศรษฐกิจ

สตรีมีสิทธิในการออกเสียงในทุกประเทศของภูมิภาคนี้แต่ในความเป็นจริงมีสตรีน้อยมากที่มีที่นั่งในสภานิติบัญญัติ ประเทศส่วนใหญ่ในเอเชีย-แปซิฟิก (ยกเว้นบางกรณีซึ่งมีน้อยมาก) เพอร์เซนต์สตรีที่นั่งอยู่ในสภาดังกล่าวยังต่ำอยู่ บรรทัดฐานและรูปแบบชีวิตทางการเมืองและการประกอบอาชีพยังคงจำกัดโอกาสการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจของสตรีและกีดกันเยาวชนสตรีให้ได้รับรู้รูปแบบบทบาทดังกล่าวในทางสร้างสรรค์

ในด้านพรรคการเมืองยังมีสตรีน้อยมากที่มีบทบาทในระดับตัดสินใจและกำหนดนโยบาย โดยทั่วไปจำนวนสตรีที่มีบทบาทในพรรคการเมืองระดับต่าง ๆ ก็ยังจำกัด นอกจากนี้ พรรคการเมืองต่าง ๆ ยังไม่ค่อยให้ความสำคัญต่อประเด็นปัญหาบทบาทหญิงชายหากพิจารณาจากนโยบาย คำประกาศและเอกสารต่าง ๆ ของพรรค

ได้มีความพยายามที่จะส่งเสริมความเสมอภาคในเรื่องบทบาททางเพศผ่านกระบวนการนิติบัญญัติ จะเห็นได้ว่าเกือบทุกประเทศในเอเชีย-แปซิฟิกได้มีการผลักดันในเรื่องความเสมอภาคของสตรีตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ที่เสมอภาคกันสำหรับพลเมืองทุกคน ประเด็นที่ประเทศต่าง ๆ ให้ความสำคัญ คือการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุผลทางเพศ (sex discrimination) เพื่อปรับปรุงสถานภาพสตรีในด้านกฎหมาย ในบางประเทศได้มีความก้าวหน้าในการมีส่วนร่วมและรับผิดชอบกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างหญิงชายมากขึ้น แต่บรรทัดฐานและค่านิยมดั้งเดิมยังคงกำหนดสถานภาพสตรีต่ำกว่าชาย และจำกัดโอกาสเข้ามีส่วนร่วมในการใช้อำนาจและตัดสินใจอยู่เช่นเดิม และนี่เป็นตัวอย่างที่คนรุ่นถัดไปถือเป็นต้นแบบในการเรียนรู้บทบาทหญิงชายและเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งหากไม่มีการปรับปรุงแก้ไขจะเป็นอุปสรรคต่อความพยายามที่จะทำให้โอกาสที่สตรีจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องอื่น ๆ

กลไกที่ทรงประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งในระดับท้องถิ่น ประเทศ และภูมิภาคในฐานะตัวกระตุ้น (catalysts) ให้เกิดการส่งเสริมความก้าวหน้าของสตรี กลไกที่มีอยู่ในประเทศส่วนใหญ่ของภูมิภาคนี้ เช่น โครงสร้างรัฐบาล งบประมาณ และเจ้าหน้าที่มีขีดความสามารถที่จะดำเนินการในเรื่องนี้ยังมีประสิทธิภาพ

ในระดับชาติ ได้มีการสร้างเครื่องมือเพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าของสตรีในหลายประเทศของภูมิภาคนี้ในรูปแบบที่ต่าง ๆ กัน เป็นต้นว่าการทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียง การติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และรายงานเกี่ยวกับนโยบายและโครงการของรัฐตลอดจนการระดมการสนับสนุนด้านต่าง ๆ อย่างไรก็ตามเครื่องมือระดับชาตินี้อยู่กันน้อยมากและไร้ประสิทธิภาพภายใต้การดำเนินงานตามโครงสร้างรัฐบาล และมักได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบประเด็นบทบาทหญิงชายในทุกเรื่องโดยปราศจากนโยบายและเป้า

หมายที่เด่นชัด หน่วยงานเหล่านี้มักขาดแคลนเจ้าหน้าที่และความชำนาญในการทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียง และฝึกอบรมในประเด็นบทบาทหญิงชาย นอกจากนี้ยังไม่ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ และไม่สามารถระดมข่าวสารและการสนับสนุนของผู้มีอำนาจที่จำเป็นต่อการเป็นกระบอกเสียง ประสานงานและติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และรายงานภายในรัฐบาล ตลอดจนขาดเครือข่ายประสานงานอย่างเพียงพอ กับองค์การสาธารณประโยชน์ ซึ่งสามารถช่วยให้ความกระจ่างในเรื่องความสำคัญก่อนหลังเกี่ยวกับประเด็นปัญหา บทบาทหญิงชายและการดำเนินงานที่จำเป็นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล

องค์การสตรีต่าง ๆ รวมทั้งกลุ่มสตรีระดับรากหญ้า สมาคมวิชาชีพ เครือข่ายสตรีและองค์การสาธารณประโยชน์อื่น ๆ ดูเหมือนจะประสบความสำเร็จในการพยายามส่งเสริมความก้าวหน้าของสตรีโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชุมชนทั้งในเขตชนบทและเมืองใหญ่เมื่อเทียบกับการดำเนินงานในภาครัฐบาล อย่างไรก็ตามประสิทธิภาพของกลุ่ม และองค์การสตรีดังกล่าวยังเป็นไปอย่างไม่เต็มที่เนื่องจากขาดการประสานงานระหว่างกัน และกับรัฐบาลรวมทั้งยังขาดงบประมาณดำเนินงานที่เพียงพอ ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือเจ้าหน้าที่สตรีในกลุ่มและองค์การเหล่านี้จำนวนไม่น้อยทำงานโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน (หรือได้รับค่าตอบแทนไม่เพียงพอ) ซึ่งสะท้อนให้เห็นค่านิยมสังคมที่มีต่อเวลาและความสามารถของสตรีในภูมิภาคนี้ (UN/ESCAP 1994)

สถานการณ์และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีไทย

เมื่อพิจารณาจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่ช่วงปี 1893 ถึงต้นสมัยรัตนโกสินทร์ ผู้หญิงถูกมองเป็นเพียงทรัพย์สินของบิดาและเมื่อแต่งงานก็เป็นทรัพย์สินของสามีที่สามารถซื้อขายได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย (Wimolsiri Jamnarnwej 1983) ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเริ่มตั้งแต่ปี 2325 จนถึงช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาสถานภาพและบทบาทของหญิงไทยได้เปลี่ยนแปลงไปบ้างในหลายด้านทั้งในแง่สุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม

ปัจจุบันนี้ ผู้หญิงมีจำนวนประมาณครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมดของประเทศซึ่งมีจำนวนเกือบ 60 ล้านคน นอกจากการทำงานและการเกษตรอื่น ๆ แล้ว ผู้หญิงในชนบทต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการภายในบ้านทุกอย่าง นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของผู้หญิงในแรงงานของประเทศนั้นอยู่ในระดับสูงมาก กว่า 80-90% ของแรงงานในอุตสาหกรรมส่งออกและการท่องเที่ยวเป็นสตรี ในปี 2535 อุตสาหกรรมเหล่านี้ทำรายได้แก่ประเทศจำนวนมหาศาลกว่า 400,000 ล้านบาท ซึ่งเท่ากับงบประมาณของประเทศที่ได้รับ

จัดสรรในปีนั้น แต่แรงงานหญิงส่วนใหญ่ยังได้รับค่าแรงเพียงครึ่งหนึ่งของค่าแรงที่รัฐบาลกำหนดไว้

(Thomson 1993)

ถึงแม้หญิงไทยจะมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของประเทศ แต่ยังมีอุปสรรคที่ไม่เอื้อให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศได้เต็มตามศักยภาพในทุกด้าน เช่น การไม่ได้รับการศึกษาและฝึกอบรมในการพัฒนาความรู้ ทักษะและทักษะต่าง ๆ ทัดเทียมชาย การขาดโอกาสในการมีที่ทำกินและสินเชื่อ นอกจากนี้ กระบวนการหล่อหลอมทางสังคมและทัศนคติดั้งเดิมเกี่ยวกับบทบาทชายหญิง ภาระในการให้กำเนิดบุตรและการเป็นมารดา ตลอดจนความไม่เท่าเทียมกันอันเกิดจากกฎหมายต่าง ๆ ยังไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ ตามศักยภาพสตรีรวมทั้งการมีส่วนร่วมทางการเมือง (ดู กนลา สุขพานิช-ชนบทปราณ 2535)

บทบาทของสตรีในด้านการเมืองจึงยังมีไม่มากนักเพราะแนวคิดที่ว่า “การเมืองเป็นเรื่องของบุรุษ” ยังคงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป แม้ในสังคมไทยซึ่งสตรีมีสิทธิเท่าเทียมบุรุษในทางนิตินัย แต่ในทางปฏิบัติยังคงมีความเหลื่อมล้ำตามเกณฑ์ของสังคม (กสส. 2537) แม้สตรีจะมีส่วนร่วมค่อนข้างเข้มข้นในฐานะผู้ลงคะแนนเสียง ผู้รณรงค์หาเสียงและผู้สนับสนุน (ในการเลือกตั้งปี 2535 สตรีไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมากกว่าชายถึง 300,000 คน) แต่ตัวแทนสตรีที่มีส่วนร่วมในการเมืองระดับชาติและมีส่วนกำหนดนโยบายสาธารณะซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตและสวัสดิภาพของสตรีเองยังมีน้อยมาก ดังจะเห็นได้ว่า จำนวนสตรีที่ดำรงตำแหน่งสำคัญในการตัดสินใจด้านต่าง ๆ ในระดับประเทศมีน้อยกว่า 5% ในระดับจังหวัดมีสตรีได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาจังหวัดเพียงประมาณ 5% ส่วนในระดับท้องถิ่น มีสตรีเพียงประมาณ 1% ที่ได้รับเลือกเป็นกำนันและผู้ใหญ่บ้าน (Gender and Development Research Institute 1995) จึงสรุปได้ว่าสตรีไทยยังมีบทบาทน้อยมากในการมีส่วนร่วมตัดสินใจบริหารประเทศ หรือกำหนดนโยบายต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อตนเอง (ดูภาคผนวก 1) ผลที่ตามมาก็คือ การเลือกปฏิบัติต่อสตรียังมีให้เห็นอยู่มากในสังคมไทย การที่จะก้าวไปสู่สังคมที่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชายนั้น จำเป็นต้องมีกลวิธีที่มีประสิทธิภาพยิ่ง และต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันจากทุก ๆ ฝ่าย ตั้งแต่รัฐบาล พรรคการเมือง กลุ่มผลักดันสาธารณชนรวมทั้งสื่อมวลชน

ดังนั้นสิ่งที่ท้าทายในช่วงทศวรรษสตรีต่อไปคือ การหาวิถีทางที่จะให้ประเด็นหญิงชายสอดแทรกอยู่ในการพิจารณาเรื่องต่าง ๆ และกฎเกณฑ์สำคัญที่จะนำไปสู่จุดนั้นได้คือการเพิ่มจำนวนสตรีที่มีความมุ่งมั่นที่จะสร้างสังคมที่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงชายให้มากขึ้นในตำแหน่งที่มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจทั้งในระดับ

ประเทศและระดับท้องถิ่น ในการนี้ต้องอาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังระหว่างรัฐบาล พรรคการเมือง กลุ่ม ผลักดันต่าง ๆ โดยเฉพาะองค์กรสตรีและสื่อมวลชนที่จะดำเนินการหาวิธีการที่จะใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ให้ ได้ประสิทธิภาพสูงสุด ตลอดจนการสร้าง พัฒนา รักษาและใช้เครือข่ายต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด รวมทั้งวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ เพื่อกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมสำหรับการจัดการกับสิ่งท้าทายดังกล่าวข้างต้น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติว่าด้วยเรื่องสตรีและการเมือง

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นผู้รับผิดชอบในการกำหนดทิศทางพัฒนา ประเทศในช่วง 35 ปีที่ผ่านมา แผนพัฒนาฯ ส่วนใหญ่มิได้มุ่งเสริมสร้างบทบาทและยกสถานภาพสตรี แม้ ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 (ปี 2520-2524) และฉบับที่ 5 (ปี 2525-2529) จะมีการระบุสตรีเป็น กลุ่มเป้าหมาย แต่ก็มิได้ระบุอย่างชัดเจนว่าจะแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสตรีอย่างไรและเมื่อไร สำหรับ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (ปี 2530-2534) และฉบับที่ 7 (2535-2539) นั้นแม้จะมีการกล่าวถึงสตรี ในแผนพัฒนาสังคม แต่เป็นการกล่าวถึงอย่างกว้าง ๆ โดยมีได้ระบุเป็นหัวข้อเฉพาะหรือมีรายละเอียดแต่ อย่างใด (สำรวจแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 และ 7 และสัมภาษณ์ศรีวิวัฒนา กุลชาติ 2539)

อย่างไรก็ดีรัฐบาลได้ตั้งคณะทำงานขึ้นเพื่อจัดทำแผนพัฒนาสตรีระยะยาว (ปี 2535-2554) ขึ้น แผนฯ ระยะยาวนี้นับว่าเนื้อหามีความละเอียดกว่าแผนพัฒนาสตรี 5 ปี เนื่องจากมีกลุ่มเป้าหมายที่กว้าง ขว้าง ครอบคลุมและแยกแยะไปตามด้านต่าง ๆ คือ สุขภาพ การศึกษา การทำงาน การบริหาร การ เมืองและกฎหมาย อย่างไรก็ตาม ในขณะที่แผนฯ ระยะยาวได้กำหนดตัวชี้วัดสำหรับการกำหนดนโยบาย แต่ก็มิได้กำหนดเป้าหมายการดำเนินงานที่จะผสมผสานกันไปกับแผน 5 ปี ได้ นอกจากนั้นก็ไม่ได้กำหนด มาตรการดำเนินการไว้ด้วย

แม้แผนฯ ระยะยาวนี้ได้รับการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและ สังคมเพื่อนำไปรวมกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แต่เนื่องจากแผนหลักในการพัฒนาสตรีระยะยาวนี้ ดำเนินการเสร็จสิ้นภายหลังแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 ทำให้ไม่สามารถจัดสรรงบประมาณมาสนับสนุนการทำ กิจกรรมต่าง ๆ ได้ (คัดย่อจากสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา 2538)

ในส่วนที่เกี่ยวกับการเมืองแผนฯ ระยะยาวนี้เพียงแต่ให้แนวคิด รายละเอียดสภาพความเป็นจริง และงานวิจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสตรีในด้านต่าง ๆ เช่น การมีส่วนร่วมในการบริหารท้องถิ่น การเข้าไปมีบทบาทในองค์กรบริหารทางการเมืองระดับสูง และการมีส่วนร่วมโดยใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งเป็นต้น โดยได้ให้ข้อเสนอแนะด้านนโยบายและมาตรการอย่างกว้าง ๆ มากกว่ามีการกำหนดไว้เป็นแผนปฏิบัติการ (action plan) และมีการจัดสรรงบประมาณตลอดจนกำหนดระยะเวลาดำเนินการเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างจริงจัง

เนื่องจากแผนฯ 8 ยังอยู่ในระหว่างดำเนินการจึงไม่นำมาวิเคราะห์ในการศึกษารุ่นนี้ แต่ได้ใช้นโยบายเรื่องการพัฒนาสตรีด้านการเมืองซึ่งนายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรีปัจจุบันได้แถลงไว้ต่อสภาฯ มาศึกษาแทนซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป

นโยบายเรื่องการพัฒนาสตรีด้านการเมืองของรัฐบาลชุดปัจจุบัน

เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2538 นายกรัฐมนตรี นายบรรหาร ศิลปอาชา ได้แถลงนโยบายรัฐบาลต่อสภาผู้แทนราษฎร ภายใต้ข้อ 5.2 นโยบายเกี่ยวกับสตรี เยาวชน และผู้ด้อยโอกาส ดังนี้

"รัฐบาลมีเจตนารมณ์ที่จะส่งเสริมสถานภาพของสตรี และพัฒนาเด็กและเยาวชน ตลอดจนดูแลผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มบุคคลพิเศษให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม โดยจะดำเนินการ

5.2.1 ส่งเสริมให้มีการออกกฎหมายรองรับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ได้กำหนดให้หญิงและชายมีสิทธิเท่าเทียมกัน รวมทั้งปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ เพื่อจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี

5.2.2 ส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตลอดจนมีบทบาทในการกำหนดทิศทางของประเทศ (สำนักนายกรัฐมนตรี 2538)

จะเห็นได้ว่าแม้รัฐบาลชุดปัจจุบันจะได้ระบุเป็นหลักปฏิบัติทางกฎหมายในข้อ 5.2.1 ว่าส่งเสริมให้มีการออกกฎหมายรองรับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ได้กำหนดให้หญิงและชายมีสิทธิเท่าเทียมกัน รวมทั้งปรับปรุง กฎหมาย กฎ ระเบียบ เพื่อจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี แต่ในเชิงนโยบายกลับระบุเจตนารมณ์ที่จะส่งเสริมให้สตรีมีสถานภาพที่จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ "อย่างเหมาะสม" ซึ่งยังเป็นถ้อยคำที่กำกวมและก่อให้เกิดคำถามในเชิงปฏิบัติได้ว่า เหมาะสมในสายตาของใคร ใครเป็นผู้กำหนดความเหมาะสม และจะใช้เกณฑ์อะไรมากำหนดหรือวัดว่าเหมาะสม? ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่านโยบายกับหลักปฏิบัติที่รัฐบาล

ได้แถลงไว้ดูจะขัดกัน นั่นคือแม้จะมีกฎหมายรองรับความเท่าเทียมทางสิทธิระหว่างหญิงชาย แต่ในเชิงปฏิบัติหากรัฐบาลไม่ส่งเสริมให้สตรีมีโอกาสและสถานภาพที่จะดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีและทัดเทียมชายอย่างแท้จริงแล้ว ก็จะทำให้เกิดสภาพเลือกปฏิบัติต่อสตรีโดยค่านิยม ทศนคติ บรรทัดฐาน ขนบธรรมเนียม ประเพณีและการเรียนรู้ทางสังคม (socialization) ผ่านโครงสร้างและองค์การต่าง ๆ ทางสังคมสู่สมาชิกสังคมส่วนใหญ่อยู่ดี ทำให้เกิดลักษณะ 'Double Standard' ที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งและไม่ส่งเสริมให้นโยบายที่รัฐบาลประกาศไว้เป็นจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในทางปฏิบัติ

ตอนที่ 2

วิวัฒนาการขององค์กรสตรีไทย

วิวัฒนาการของขบวนการรณรงค์เพื่อสตรีโดยทั่วไปรวมทั้งบทบาทขององค์กรสตรีในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสตรีไทยในทางการเมืองนั้นมีประวัติศาสตร์อันยาวไกลกว่า 3 ทศวรรษ แต่พอแบ่งให้เห็นเป็นสังเขปได้ 3 ระยะคือ ระยะเริ่มต้น (ปี 2501-2516) ซึ่งเป็นระยะที่มีการรวมตัวของกลุ่มสตรีที่มุ่งเสริมสร้างความเป็นอยู่ที่ดีให้แก่สตรีโดยอาศัยงานสังคมสงเคราะห์เป็นหลักและต่อมาก็เน้นการพัฒนาในด้านต่าง ๆ กิจกรรมขององค์กรสตรีในช่วงนี้ส่วนใหญ่ค่อนข้างถูกจำกัดเนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายห้ามรวมตัวกันเพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมือง (Tantiwiramanond and Shashi Ranjan 1991)

ระยะกลาง (ปี 2517-2528) เริ่มต้นหลังจากนักศึกษาได้ล้มล้างรัฐบาลในเดือนตุลาคม 2516 ระยะนี้มีองค์กรสตรีเกิดขึ้นหลายองค์กร เนื่องจากอิสระทางการเมืองและเป็นช่วงเริ่มทศวรรษสตรีในปี 2518 องค์กรสตรีระยะนี้มุ่งปรับสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมผู้หญิง ยกเลิกกฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อสตรีและพยายามสร้างความเท่าเทียมกับชายในทุกด้าน (Vichit-Vadakan 1993) โดยเน้นกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดการฝึกอบรมให้สตรี การก่อตั้งกลุ่มรณรงค์ การสร้างเครือข่ายและศูนย์ช่วยเหลือผู้เดือดร้อน

ระยะหลัง (ปี 2528 เป็นต้นมา) แม้จะมีความพยายามดำเนินการด้านต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมสถานภาพสตรีอย่างต่อเนื่อง ปัญหาต่าง ๆ ที่สตรีประสบยังไม่เปลี่ยนแปลงหรือลดลงมากนัก ขณะเดียวกันบางปัญหากลับขยายวงกว้างออกไปอีก ขบวนการรณรงค์องค์กรสตรีในช่วงหลังนี้จึงปรับกลยุทธ์ในการดำเนินงานบ้าง ที่สำคัญประการหนึ่งคือแทนที่จะเน้นพัฒนาสตรีเพียงฝ่ายเดียวตามแนวเดิมกลับปรับเปลี่ยนจุดมุ่งหมายที่จะแก้ไขปัญหาสตรีโดยเชื่อมโยงไปถึงบุรุษด้วย

ในส่วนที่เกี่ยวกับบทบาทด้านส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสตรีทางการเมืองในกระบวนการพัฒนาระบบประชาธิปไตยของรัฐบาลนั้น แม้จะได้มีความพยายามในเรื่องนี้มานาน แต่อาจกล่าวได้ว่าหากพิจารณาจากนโยบาย แผนงาน กิจกรรมหลัก (และงบประมาณที่ใช้) อย่างจริงจังและเป็นทางการ รวมทั้งการจัดตั้งเป็นสถาบันและจัดสรรให้มีบุคลากรมารองรับการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องมากกว่าเป็นกิจกรรมรองหรือกิจกรรมฝาก หรือทำเป็นครั้งคราวตามโอกาสแล้ว ช่วงตั้งแต่ปี 2534 เป็นต้นมานับเป็นช่วงที่องค์กรสตรีหลายแห่งถือกำเนิดขึ้น และกิจกรรมที่อาจสรุปอย่างกว้าง ๆ ว่าการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสตรีทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ ก็จะเด่นชัดกว่าช่วงใด ๆ

นโยบาย วัตถุประสงค์ และกิจกรรมขององค์กรสตรีในประเทศไทยที่มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของหญิงไทยในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย

แม้ว่าองค์กรที่ดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาสตรีโดยทั่วไปมีจำนวนไม่น้อย ในที่นี้จะเลือกเฉพาะบางองค์กรที่มีบทบาทหลักในการส่งเสริมสตรีให้มีส่วนร่วมทางการเมืองในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยของรัฐบาลเป็นหลักเมื่อพิจารณาจากนโยบาย แผนงาน และกิจกรรมเป็นสำคัญเพื่อเป็นตัวอย่างเชิงกรณีศึกษาเท่านั้น องค์กรระหว่างประเทศที่จะกล่าวถึงในรายละเอียดต่อไปได้แก่ The Asia Foundation เนื่องจากมูลนิธิมีโครงการด้านนี้โดยตรง ส่วนองค์กรในประเทศได้แก่ สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา และสำหรับองค์กรส่วนท้องถิ่นนั้นจะกล่าวถึงองค์กรติดตามการดำเนินงานทางการเมืองเรื่องสตรี (ตมส) ซึ่งแม้จะมีสำนักงานกลางในกรุงเทพฯ แต่ก็ประกอบขึ้นด้วยองค์กรสมาชิก 70 องค์กรจาก 4 ภาค และกิจกรรมส่วนใหญ่ก็เกี่ยวข้องกับการเมืองเรื่องสตรีในท้องถิ่น ส่วนกิจกรรมของ องค์กรท้องถิ่นอื่น ๆ นั้นได้กล่าวไว้ในส่วนโครงการที่ได้รับการสนับสนุนด้านการเงินจากมูลนิธิเอเชีย (ซึ่งประเด็นสำคัญได้สรุปไว้ในภาคผนวก 2) และสุดท้ายจะพูดถึงมูลนิธิผู้หญิงเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยและสถาบันผู้หญิงกับการเมือง ซึ่งเป็นสองสถาบันน้องนุชสุดท้องบนเวทีการเมืองของสตรีไทยไปพร้อมกัน สำหรับข้อคิดเห็นและข้อเสนอของเจ้าหน้าที่ระดับสูงขององค์กรสตรีและผู้นำด้านการเมืองซึ่งเป็นสตรีบางท่านได้นำเสนอไว้ในภาคผนวก 3.

โครงการสตรีกับการเมืองและกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องของมูลนิธิเอเชีย (The Women in Politics Program and Related TAF Activities)

ในปีงบประมาณ 2534 มูลนิธิเอเชียได้เลือกประเด็นการเมืองเป็นประเด็นหลักเพื่อให้การสนับสนุนด้านการเงินในโครงการ 4 ปี เป้าหมายหลักกว้าง ๆ ของโครงการนี้เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์

อันติระหว่างนักการเมืองที่ได้รับเลือกตั้ง กับสถาบันที่มีบทบาทในการตัดสินใจในเรื่องสำคัญของชาติ รวมทั้งพลเมืองไทยโดยทั่วไปให้กระชับแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

โอกาสที่จะสนับสนุนให้สตรีได้ก้าวเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองเริ่มทวีความสำคัญยิ่งขึ้นในช่วงปี 2535 เมื่ออำนาจปกครองด้วยกำลังทหารสิ้นสุดลง และการเมืองระบอบประชาธิปไตยมีโอกาสฟื้นตัวขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ในเวลานั้น มูลนิธิฯ เริ่มให้ความสนใจสนับสนุนด้านการเงินแก่องค์กรสตรีและหน่วยงานนักวิชาชีพเพื่อปรับปรุงสถานภาพและโอกาสเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายของประเทศ ในเวลาเดียวกันนี้การเริ่มต้นขบวนการรณรงค์ทางการเมืองของสตรีเริ่มได้รับความสนใจจากมูลนิธิฯ ดังนั้นแม้เงินสนับสนุนที่ได้อนุมัติไปในปีแรกคือ 2534 จะเป็นเรื่องการฝึกอบรมสตรีระดับท้องถิ่น โครงการที่ได้รับอนุมัติเงินสนับสนุนจากมูลนิธิฯ ในปีถัดมาคือ 2535 กลับเน้นประเด็นบทบาทหญิงชายโดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางการเมืองยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้ว่า มูลนิธิฯ ได้อนุมัติงบประมาณสนับสนุนจำนวนมากแก่สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนาเพื่อจัดประชุมเรื่อง "นโยบายของพรรคการเมืองเรื่องสตรี"

นับตั้งแต่เงินสนับสนุนในปี 2534 จนถึงปัจจุบัน มูลนิธิฯ ได้ให้การสนับสนุนด้านการเงินเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของหญิงไทยรวมทั้งสิ้น 30 โครงการ นับเป็นเงินทั้งสิ้น \$294,573 สหรัฐ เงินสนับสนุนเหล่านี้แบ่งได้กว้าง ๆ ว่าเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์สองประการหลักคือ ประการแรกเพื่อช่วยให้กลุ่มสตรีได้เพิ่มพูนความตระหนักรู้และให้การสนับสนุนเกี่ยวกับประเด็นบทบาทหญิงชายในเรื่องการเมือง และประการที่สองเพื่อจูงใจและฝึกอบรมให้สตรีก้าวเข้ามามีส่วนร่วมในวงการเมืองในทุกระดับมากขึ้น

ในปี 2538 มูลนิธิฯ ได้ร่วมกับแหล่งเงินทุนอื่น ๆ ให้การสนับสนุนด้านการเงินและข้อเสนอแนะด้านโครงการแก่องค์กรสตรีหลายแห่งเพื่อพัฒนากิจกรรมฝึกอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งสตรีในท้องถิ่น (Women in Local Politics) องค์กรสตรีสำคัญ ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนได้แก่ สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา ศูนย์ศึกษาเพื่อพัฒนาสตรีล้านนา เชียงใหม่ ศูนย์วิจัยและพัฒนาสตรี สงขลา และศูนย์สตรีศึกษา จังหวัดขอนแก่น โดยเฉพาะศูนย์สตรีแต่ละแห่งดังกล่าวมานี้ต่างจัดเตรียมหลักสูตรการฝึกอบรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสตรีทางการเมืองให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งที่เป็นหญิงก่อนที่จะมีการเลือกตั้งสภาตำบลทั่วประเทศในเดือนพฤษภาคม 2538 นับเป็นจำนวนสตรีทั้งสิ้นกว่า 1,500 คน ที่ได้รับการอบรมเกี่ยวกับการเลือกตั้ง การรณรงค์หาเสียง รวมทั้งประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อจูงใจ

และเตรียมความพร้อมก่อนที่จะโดดขึ้นเวทีการเมืองท้องถิ่นครั้งนี้ (ดูสรุปกิจกรรมโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในภาคผนวก 2)

ผลที่ได้รับการจากฝึกอบรมครั้งนี้เป็นที่น่าพอใจ ประมาณ 26–50% สตรีที่ลงสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งผ่านการอบรมได้รับเลือกตั้ง ส่วนในตำบลที่มีการอบรม สัดส่วนตัวแทนสตรีเมื่อเทียบกับบุรุษในสภา ตำบลได้เพิ่มสูงขึ้นจาก 1% เป็น 13–15%

ที่น่าสนใจกว่านั้นก็คือการที่มูลนิธิฯ ได้ให้การสนับสนุนการฝึกอบรมแก่สตรีท้องถิ่นในการเลือกตั้งสมาชิกสภาตำบลโดยไม่มีอคติแก่ฝ่ายใด ทำให้สามารถทำบทบาทเป็นศูนย์กลางระหว่างบุคคลากรและองค์กรที่มีหน้าที่ในการวางแผนปฏิรูปการบริหารงานท้องถิ่นจากส่วนต่าง ๆ ให้มาพบกัน เช่น กรมการบริหารงานส่วนท้องถิ่น กรมการพัฒนาชุมชน สำนักงบประมาณ องค์การสตรีที่มูลนิธิฯ ให้การสนับสนุน และคณะทำงานฝึกอบรมการบริหารงานสภาตำบล ในการประชุมครั้งนั้นกรมการบริหารงานส่วนท้องถิ่นได้เชื้อเชิญให้องค์กรสตรีและมูลนิธิฯ มีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดทิศทางและแนวทางในแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่แผนงานบริหารงานส่วนท้องถิ่นของฝ่ายราชการได้บรรจุข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากองค์กรสตรีและองค์การพัฒนาเอกชนโดยตรง และนับเป็นก้าวแรกที่แนวคิดบริหารงานสภาตำบลเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมซึ่งอาศัยเจ้าหน้าที่จากส่วนกลางเป็นหลักในการวางแผนพัฒนาตำบลโดยที่ประชุมมีมติเป็นเอกฉันท์ที่จะหลีกเลี่ยงการบริหารงานแบบที่สั่งการจากเบื้องบนซึ่งเป็นรูปแบบบริหารราชการที่เคยถือปฏิบัติกันอยู่

กล่าวได้ว่าความสำเร็จของการประชุมครั้งนี้ อยู่ที่ว่าการที่ผู้นำสตรีซึ่งมีประสบการณ์โดยตรงในท้องถิ่นได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเจ้าหน้าที่ซึ่งรับผิดชอบในการกำหนดกฎระเบียบต่าง ๆ ในการบริหารสภาตำบลนับเป็นความเปลี่ยนแปลงในเชิงสร้างสรรค์และชี้ไปในทิศทางของการยอมรับความสามารถของประชาชนโดยเฉพาะสตรีในท้องถิ่นในการใช้สิทธิใช้เสียงและโอกาสในการปกครองตนเองมากขึ้น

นอกจากการให้ความสนับสนุนด้านการเงิน ข่าวสารข้อมูล และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับโครงการแก่องค์กรสตรีในโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสตรีไทยในการเมืองระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเลือกตั้งและบริหารงานสภาตำบลดังกล่าวข้างต้นแล้ว มูลนิธิฯ ยังให้การสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มและองค์กรสตรีอื่น ๆ ซึ่งเริ่มก่อตัวหรือให้ความสนใจในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของหญิงไทยทางการเมืองในจังหวัดต่าง ๆ เพิ่มขึ้น เช่น โครงการสตรีและเยาวชนตลอดจนองค์กรสตรีอื่น ๆ ที่ดำเนินการส่งเสริมสถานภาพสตรีด้านต่าง ๆ อยู่ก่อนแล้ว เช่น สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทย สมาคมส่งเสริม

เสริมสถานภาพสตรีฯ มูลนิธิเพื่อนหญิง และมูลนิธิผู้หญิง ซึ่งมองเห็นความสำคัญในการเสริมสร้างบทบาทสตรีทางการเมืองให้มากขึ้น ตัวอย่าง กิจกรรมที่มูลนิธิฯ ได้ร่วมดำเนินงานกับเครือข่ายองค์กรสตรีที่พูดถึงนี้เช่น การจัดประชุม "Women's Rights: Interrelationship of Domestic and International Human Rights Law." ในเดือนเมษายน 2538 อันเป็นหัวข้อเกี่ยวกับสิทธิสตรีเมื่อพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายสิทธิมนุษยชนในระดับท้องถิ่นและระดับสากล

โครงการสำคัญอีกสองโครงการซึ่งควรกล่าวถึงในที่นี้ก็คือ โครงการสนับสนุนกลุ่มที่ทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงทางการเมืองของสตรี (Strengthening Women's Political Advocacy Groups) และโครงการเสริมสร้างอำนาจของสตรีผ่านสื่อมวลชน (Empowering Women Through the Media)

สำหรับโครงการแรก วัตถุประสงค์หลักคือการเพิ่มพูนทักษะของผู้สมัครรับเลือกตั้งในการพัฒนาประเด็นปัญหาทางการเมือง การจัดการเกี่ยวกับการรณรงค์หาเสียง และการเป็นกระบอกเสียงด้านการเมืองเกี่ยวกับประเด็นปัญหาด้านต่าง ๆ ของสตรี กิจกรรมสำคัญในโครงการนี้ได้แก่

1. ให้การสนับสนุนบางส่วนในการจัดตั้งกลุ่มผู้หญิงกับการเมือง ปัจจุบันกลุ่มนี้ได้จัดตั้งเป็นมูลนิธิผู้หญิงเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย ถึงแม้ว่าปัจจุบันนี้มูลนิธิฯ ไม่ได้ให้การสนับสนุนด้านการเงินอีกต่อไป แต่มูลนิธิฯ ดังกล่าวยังคงติดต่อประสานงานด้านข้อมูลและข้อเสนอแนะในการพัฒนาโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ

2. กลุ่มส่งเสริมสตรีโคราช มูลนิธิได้สนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มซึ่งให้ความสำคัญในกิจกรรมส่งเสริมความตระหนักรู้เกี่ยวกับประเด็นบทบาทหญิงชายในด้านต่าง ๆ โดยการจัดสัมมนา ในส่วนที่เกี่ยวกับการเมืองนั้น กลุ่มได้จัดสัมมนาเรื่องสิทธิทางกฎหมายของสตรีและสตรีกับการเมือง ในการสมมนาแต่ละครั้งมีผู้เข้าร่วมประชุมกว่า 100 คน กลุ่มนี้มีแผนงานที่จะส่งเสริมสตรีให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองมากขึ้น

3. การฝึกอบรมสตรีในการปกครองท้องถิ่น โครงการนี้เกิดขึ้นจากคณะทำงานหลังจากการระดมสมองจากการประชุมที่มูลนิธิฯ ได้จัดขึ้นเมื่อต้นเดือนมกราคม 2538 การฝึกอบรมนี้มุ่งส่งเสริมสตรีที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งในการปกครองท้องถิ่นระดับต่าง ๆ นอกเหนือจากสภาตำบล เช่นกรุงเทพมหานคร จังหวัดอื่น ๆ เขตสุขาภิบาล และเขตเทศบาล โดยมูลนิธิฯ กับสถาบันเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาชนบท จะเป็นหน่วยงานหลักที่จะรับผิดชอบในงานฝึกอบรมนี้

สำหรับโครงการสุดท้ายคือโครงการเสริมสร้างอำนาจของสตรีผ่านสื่อมวลชนนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ข่าวสารและข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับบทบาทสตรีในสังคมไปสู่กลุ่มเป้าหมายทั่วประเทศ และส่งเสริมความสนใจของสตรีในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในประเด็นต่าง ๆ ให้กว้างขวางและสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น กิจกรรมสำคัญในโครงการนี้เช่น (ก) การทำเทปวิดีโอเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำสตรีกับการเมืองท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคเพื่อใช้เผยแพร่ก่อนเริ่มฝึกอบรมหรือประชุมสัมมนาที่เกี่ยวข้องกับสตรีกับการเมือง (ข) จัดรายการวิทยุ เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีรายการใดที่จัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีแม้แต่รายการเดียว และรายการอื่น ๆ ที่เผยแพร่บทบาทในทางสร้างสรรค์ของสตรี รวมทั้งข่าวสารที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อสตรีก็มีน้อยมาก มูลนิธิฯ จึงได้สนับสนุนด้านเงินทุนแก่เอเยนต์สื่อมวลชนสองแห่ง และแก่มูลนิธิพัฒนาเยาวชนสตรีภาคเหนือเพื่อผลิตรายการดังกล่าว ปัจจุบันรายการวิทยุที่ว่ามีทั้งหมด 3 รายการ รายการหนึ่งออกอากาศทั่วประเทศ ในขณะที่อีกสองรายการกระจายเสียงใน 30 จังหวัดในสี่ภาค (3) การประชุมสัมมนาเรื่องสตรีกับการเมืองในหมู่นักสื่อสารมวลชน ก่อนการประชุมสตรีโลกที่กรุงปักกิ่ง เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับการประชุมดังกล่าวและโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อชูประเด็นสตรีกับการเมืองในการประชุมเดียวกันนี้

ปัจจุบันนี้เนื่องจากประเทศไทยไม่อยู่ในข่ายประเทศที่จะได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐได้อีกต่อไป และเนื่องจากงบประมาณที่ลดลงของมูลนิธิฯ มูลนิธิฯ จึงไม่สามารถให้การสนับสนุนด้านการเงินแก่องค์กรสตรีในโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของหญิงไทยในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยได้อย่างเต็มที่เช่นที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม มูลนิธิฯ ยังยินดีให้ความสนับสนุนด้านต่าง ๆ อย่างดีที่สุดเท่าที่จะทำได้เพื่อให้องค์กรสตรีไทยสามารถดำเนินงานต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนด้วยตนเอง โดยพยายามเสาะหาความสนับสนุนจากแหล่งทุนในประเทศเพิ่มขึ้นเพื่อให้โครงการต่าง ๆ ดำเนินต่อไปได้ด้วยดี (สรุปจาก Ruengrawee Ketphol 1995)

**สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา (Gender and Development Research Institute)
และองค์กรติดตามการดำเนินงานทางการเมืองเรื่องสตรี (The GenderWatch Group)**

เนื่องจากองค์กรสตรีทั้งสองดำเนินงานโดยผู้บริหารและเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายเป็นส่วนใหญ่ ทั้งบทบาทและกิจกรรมต่าง ๆ ก็เกี่ยวเนื่องใกล้ชิดกับสถาบันฯ มาก จนเกือบกล่าวได้ว่าเป็นการดำเนินงานโดยสถาบันเดียวกันภายใต้ชื่อองค์กรที่ต่างกันตามภาระหน้าที่หลักบางอย่างเท่านั้น ในที่นี้จึงจะกล่าวถึงองค์กรทั้งสองนี้ไปพร้อม ๆ กัน

สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายฯ ตั้งขึ้นเมื่อปี 2533 งานหลักคือดำเนินการวิจัยนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสถานภาพของสตรีอันจะนำไปสู่ความเสมอภาคระหว่างหญิงและชายในสังคม การเสริมสร้างศักยภาพและบทบาทของสตรีในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยโดยขยายฐานการมีส่วนร่วมของสตรีด้านการเมือง สนับสนุนและส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมที่เท่าเทียมกับชายในกระบวนการตัดสินใจทุกระดับ การสร้างภาพลักษณ์ในเชิงบวกสำหรับสตรี อันจะส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนนโยบายที่เอื้อต่อการแก้ปัญหาของสตรีได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น รวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลหญิงชายในด้านต่าง ๆ ให้แก่ผู้กำหนด นโยบาย ผู้ดำเนินการโครงการพัฒนา รวมทั้งองค์กรระดับชุมชนต่าง ๆ นอกจากนั้น ยังทำหน้าที่เลขาธิการให้กับองค์กรติดตามการดำเนินงานทางการเมืองเรื่องสตรี (ตมส.) โดยการผลิตและเผยแพร่วารสารรายเดือนของตมส. ด้วย

ส่วนองค์กรติดตามการดำเนินงานทางการเมืองเรื่องสตรี (ตมส.) ก่อตั้งขึ้นเมื่อเดือนมีนาคม 2536 ประกอบด้วยองค์กรสมาชิก 70 องค์กรจาก 4 ภาค ซึ่งมาจากหลายแหล่ง เช่น องค์กรประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน มหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษา โรงเรียน สื่อมวลชน สหภาพแรงงานและหน่วยงานราชการ แต่ละภาคจะมีคณะกรรมการ ตมส. ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากแต่ละจังหวัดในภาคนั้น ๆ มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือติดตามการดำเนินงานด้านการเมืองของรัฐบาลและพรรคการเมือง สร้างการรับรู้และการตระหนักในประเด็นสตรี ประสานความเห็นร่วมในเรื่อง ที่เกี่ยวกับประโยชน์ของการนำประเด็นสตรีเข้าสู่กระแสหลักของการเมืองและการบริหาร และเสริมสร้างบทบาทสตรีในการพัฒนาประชาธิปไตย

บทบาทและกิจกรรมของสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายฯ ในการพัฒนาศักยภาพและบทบาทของสตรีทาง 'การเมือง' ในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยมีหลายประการ อาทิ

1. การชูประเด็นที่เกี่ยวกับสตรีในการเลือกตั้ง ต่อเนื่องจากต้นปี 2534 ที่หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนรวม 18 แห่ง ซึ่งทำงานในเรื่องสตรีได้พิจารณาร่วมกันและมีความเห็นว่าประเด็นเร่งด่วนเกี่ยวกับสตรีที่ควรได้รับการแก้ไขมีอยู่ 3 ประเด็น คือการเลือกปฏิบัติต่อสตรี สถานภาพที่ต่ำต้อยของแรงงานหญิง และปัญหาอันเนื่องมาจากธุรกิจทางเพศ ในเดือนสิงหาคมปีเดียวกัน สถาบันฯ จึงได้จัดการประชุมเรื่อง "นโยบายของพรรคการเมืองเรื่องสตรี" ขึ้นซึ่งมีผู้เข้าร่วมประชุมกว่า 300 คน การประชุมครั้งนั้นมีหัวหน้าพรรคการเมืองหรือผู้แทนพรรคการเมืองได้มาร่วมแถลงนโยบายของเกี่ยวกับเรื่องสตรีและตอบข้อซักถามต่าง ๆ ผู้เข้าร่วมประชุมซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผู้นำสตรีระดับชุมชนเห็นพ้องต้องกันถึงความสำคัญของการประชุมในลักษณะดังกล่าว จึงร่วมใจกันจัดการประชุมทำนองเดียวกันในจังหวัดต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 10 จังหวัด ใน

การประชุมเหล่านั้นผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือผู้แทนจากพรรคการเมืองกว่า 50 คน จากพรรคต่าง ๆ รวม 10 พรรคได้รับเชิญมาแถลงเรื่องนโยบายเกี่ยวกับสตรี นับเป็นจุดเริ่มต้นที่พรรคการเมืองได้กำหนดและแถลงนโยบายเกี่ยวกับสตรีต่อสาธารณชน

2. การผลักดันให้นำประเด็นสตรีที่รณรงค์ไว้ขณะหาเสียงปรากฏอยู่ในนโยบายรัฐบาล สถาบันฯ ได้ประสานงานกับ ส.ส. หญิงที่ได้รับเลือกตั้งเพื่อหาทางนำประเด็นสตรีที่รณรงค์ไว้ขณะหาเสียงให้ปรากฏอยู่ในนโยบายรัฐบาล ในงานเลี้ยงแสดงความยินดีต่อส.ส. หญิงที่ได้รับเลือกตั้งซึ่งสถาบันฯ จัดขึ้น กลุ่ม ส.ส. หญิงได้เสนอแผนในการทำงานประเด็นที่เกี่ยวกับสตรี และได้ให้คำมั่นว่าจะจับมือร่วมกันทำงานโดยไม่คำนึงถึงพรรคที่แต่ละคนสังกัดโดยองค์กรสตรีบางแห่งได้ขอรับที่จะประสานร่วมมือด้วย

จากข้อเรียกร้องของที่ประชุมในเดือนสิงหาคม ขององค์กร สตรีและกลุ่มสมาชิกสภา ที่เป็นสตรี รวมทั้งของสถาบันฯ ที่เสนอให้รัฐบาลผนวกประเด็นสตรีไว้ในนโยบายของรัฐบาลมีผลให้นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี ขณะนั้นได้ประกาศว่ารัฐบาลจะแก้ไขกฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อแรงงานสตรี รวมทั้งจะพยายามขจัดปัญหาแรงงานเด็กและโสเภณีเด็กให้หมดไป ซึ่งนับเป็นครั้งแรกอีกเช่นกันที่ประเด็นเกี่ยวกับสตรีได้รับการผนวกไว้ในคำแถลงนโยบายของรัฐบาล

สำหรับการติดตามผลการดำเนินงานในประเด็นที่เกี่ยวกับสตรีว่าจะเป็นไปตามนโยบายที่รัฐบาลได้แถลงไว้หรือไม่อย่างไร การกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นและชายสู่หญิง ปัญหาสิทธิสตรีในรัฐธรรมนูญ รวมทั้งการรณรงค์และติดตามนโยบายพรรคการเมืองที่เกี่ยวกับเรื่องสตรี เหล่านี้ถือเป็นภารกิจหลักที่ ตมส. ดำเนินการซึ่งจะกล่าวต่อไปในรายละเอียด

1. การติดตามการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาล เกี่ยวกับเรื่องนี้ ตมส. มีกิจกรรมหลัก 4 ประการคือ (ก) ติดตามการดำเนินงานของรัฐบาลในเรื่องที่เกี่ยวกับสตรีที่ได้แถลงไว้ (ข) จัดประชุมอย่างต่อเนื่องในทั้ง 4 ภาคของประเทศเพื่อกระตุ้นให้พรรคการเมืองแถลงความก้าวหน้าที่ได้ดำเนินการไปในเรื่องสตรี นอกจากนั้นยังมีการประเมินการดำเนินงานของพรรคการเมืองเป็นรายปีและนำเสนอในการประชุมที่จัดขึ้นโดยขอให้นักการเมืองได้แถลงความคิดเห็นต่อผลการประเมินนั้น ๆ (ค) ผลิตและเผยแพร่วารสารรายเดือนเพื่อให้ข้อมูลต่าง ๆ และนำเสนอความคิดเห็นของ ตมส. ภาคต่าง ๆ และสมาชิก โดยมีสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายฯ ดำเนินการในฐานะเลขานุการของ ตมส. (ง) ดำเนินการในเรื่องอื่น ๆ เช่น ติดตามความก้าวหน้าและวิวัฒนาการของนโยบายเรื่องสตรีของพรรคการเมือง ร่วมมือและประสานงานกับ ส.ส. หญิง ในประเด็นที่เกี่ยวกับสตรี ดำเนินการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการลงสมัครรับ

เลือกตั้งของหญิง การจำแนกเพศของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียง การปรับเปลี่ยนระดับความสนใจของ
สาธารณชนในประเด็นหญิงชาย รวมทั้งทัศนคติของรัฐบาลและ ส.ส. ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง

2. การกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นและชายสู่หญิง ตมส. ได้ให้ความสนใจในการ
พัฒนาประชาธิปไตยโดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการกระจายอำนาจการปกครองจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น
ร่างพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลได้ผ่านความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่
25 พฤษภาคม 2536 แม้ร่างพระราชบัญญัติฯ ฉบับนี้มุ่งให้สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล
สามารถสนองตอบความต้องการท้องถิ่นมากขึ้นโดยให้อิสระทางการคลังยิ่งขึ้น แต่ส่วนที่ละเอียดไม่ได้ให้
ความสำคัญคือการให้หญิงชายมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกันในองค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง ๆ ที่สตรีมี
บทบาทสูงในการจัดการเรื่องต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนซึ่งมีปัญหาหลายด้าน เช่น
การขาด (สาร) อาหาร การแพร่ขยายของโรคเอดส์ ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมชุมชนซึ่งล้วนมี
ผลกระทบต่อชีวิตของสตรีอย่างมาก สตรีจึงควรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องเหล่านี้มากขึ้นโดยเฉพาะ
ในระดับที่มีอำนาจในการตัดสินใจ ภารกิจของ ตมส. ในช่วงสองสามปีที่ผ่านมาได้ผลเป็นที่น่าพอใจ
กิจกรรมเด่น ๆ ที่น่าสนใจได้แก่ การรณรงค์ให้มีมาตรการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบหญิงชายในองค์การ
บริหารส่วนตำบลที่กำหนดให้มาจากการเลือกตั้งหมู่บ้านละ 2 คน ว่าควรจะเป็นหญิง 1 คน ชาย 1 คน
การเป็นกระบอกเสียงในการแต่งตั้งผู้ว่าราชการและรองผู้ว่าราชการจังหวัด ตลอดจนกำนันหญิง การฝึก
อบรมการเป็นผู้นำให้สตรีที่มีศักยภาพที่จะลงรับเลือกตั้งในตำแหน่งต่าง ๆ ดังกล่าว และล่าสุดก็คือการ
ผลักดันให้มีการรับรองสิทธิสตรีในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

3. สิทธิสตรีในรัฐธรรมนูญ มาตรา 24 หมวด 3 ของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (2534) ระบุไว้
ว่า "บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ" ถึงแม้คำว่า "บุคคล" จะสามารถตี
ความให้ครอบคลุมทั้งหญิงและชายได้ แต่ในสภาพข้อเท็จจริงนั้น ผู้มีอำนาจในการบัญญัติกฎหมายจะตี
ความว่า "บุคคล" หมายถึงชายเท่านั้น เพราะฉะนั้นการเลือกปฏิบัติที่เกิดจากความแตกต่างระหว่างเพศยัง
ปรากฏให้เห็นอยู่เสมอในทุกระดับของสังคมเนื่องจากสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของหญิงไทยยังไม่ได้รับการ
ยอมรับอย่างแท้จริง ตมส. ได้รณรงค์และผลักดันให้ ส.ส. และวุฒิสมาชิกให้การสนับสนุนให้มีการกำหนด
ความเสมอภาคระหว่างหญิงชายไว้อย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญเมื่อมีการพิจารณาปรับปรุงร่างรัฐธรรมนูญ
ฉบับปัจจุบัน ผลจากความพยายามในครั้งนี้ก็คือรัฐธรรมนูญฉบับปี 2538 ได้ระบุข้อความต่อไปนี้ไว้ใน
มาตรา 24: "ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การจำกัดสิทธิและเสรีภาพอันเป็นการฝ่าฝืนเจตนารมณ์ตาม
บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้" การเพิ่มเติมข้อความดังกล่าวจะทำให้เกิดสภาพบังคับที่ต้อง

กระทำอันมีผลเชื่อมโยงให้บรรดากฎหมายระเบียบและข้อบังคับต่าง ๆ ที่เลือกปฏิบัติต่อหญิงไม่สามารถบังคับใช้ได้โดยปริยาย ทั้งนี้เพราะมาตรา 5 ของรัฐธรรมนูญปัจจุบันได้ระบุไว้ว่า บทบัญญัติใดที่มีความขัดแย้งต่อรัฐธรรมนูญ บทบัญญัตินั้นเป็นอันบังคับใช้ไม่ได้

4. การรณรงค์และติดตามนโยบายพรรคการเมืองที่เกี่ยวกับเรื่องสตรี ก่อนการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนกรกฎาคม 2536 องค์การสตรีต่าง ๆ ได้ร่วมกันรณรงค์ให้พรรคการเมืองและผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งแสดงความเห็นและแถลงนโยบายที่เกี่ยวกับเรื่องสตรีในประเด็นต่อไปนี้คือ (ก) การมีส่วนร่วมของสตรีในการบริหารและกำหนดนโยบายพัฒนาประเทศ เนื่องจากสตรีที่ดำรงตำแหน่งหน้าที่ที่มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและตัดสินใจซึ่งมีผลกระทบต่อชีวิตของสตรีเองมีค่อนข้างน้อยคือไม่ถึง 10% ทั้งในระดับประเทศและท้องถิ่น เช่น ในคณะกรรมการธิการของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือสภาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการลงทุนแห่งชาติ ไม่ปรากฏว่ามีสมาชิกที่เป็นสตรีแม้เพียงคนเดียว ในพรรคการเมืองทั้งระดับประเทศและท้องถิ่นมีสตรีน้อยมากที่ดำรงตำแหน่งระดับบริหารของพรรคทั้ง ๆ ที่พลเมืองของประเทศประกอบด้วยทั้งชายและหญิงในอัตราส่วนพอ ๆ กันและในบางช่วงหญิงอาจมีจำนวนมากกว่า ดังนั้นการมีผู้แทนจากพลเมืองทั้งสองเพศในการมีส่วนร่วมตัดสินใจและกำหนดนโยบายย่อมสามารถสะท้อนและตอบสนองความจำเป็นและความต้องการของทั้งชายและหญิงได้ดีกว่า (สรุปจาก สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา, 2537 และ Gender and Development Research Institute 1995)

มูลนิธิผู้หญิงเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย (Foundation for Women in Democratic Development) และสถาบันผู้หญิงกับการเมือง (Women in Politics Institute)

ข้อมูลที่จะนำเสนอเกี่ยวกับองค์กรสตรีทั้งสองนี้เป็นเรื่องแผนงานที่จะดำเนินการมากกว่าในเชิงกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาแล้วเพราะองค์กรดังกล่าวเพิ่งก่อตั้งมาได้ไม่นานและเนื่องจากมีประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกันอย่างแนบแน่นตั้งแต่การก่อตั้งและดำเนินการจึงจะกล่าวถึงทั้งสององค์กรไปด้วยกัน

มูลนิธิผู้หญิงเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย เกิดขึ้นจากความปรารถนาและเจตนาแน่วแน่ของกลุ่มสตรีที่มีความรู้ทางการเมืองหรือเกี่ยวข้องทางการเมือง เช่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายคนจากหลายพรรคที่จะรวบรวมพลังสตรีเพื่อร่วมกันพัฒนาประชาธิปไตย โดยมีจุดมุ่งหมายให้มีสตรีจำนวนมากเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารบ้านเมืองในทุกระดับและในทุกด้านตามแต่กำลังสตรีจะเอื้ออำนวย

ประกอบกับการที่องค์กรเอกชน International Republican Institute จากอเมริกาซึ่งทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือองค์กรประเทศต่าง ๆ เพื่อพัฒนาและเผยแพร่ประชาธิปไตยได้ติดต่อขอจัดสัมมนาเรื่อง "การฝึกอบรมการเป็นผู้นำทางการเมืองของผู้หญิง" (*Women's Political Leadership Training*) ผ่านรัฐสภาไทยซึ่งต่อมาได้จัดขึ้นที่โรงแรมแลนด์มาร์ค สุขุมวิท กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 6-7 พฤษภาคม 2537 โดยมีบุคคลจากหลากหลายอาชีพทั้งภาครัฐและเอกชนเข้าร่วมสัมมนา

จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการสัมมนานั้น ผู้เข้าร่วมสัมมนาต่างเห็นพ้องกับเจตนารมณ์ที่จะรวบรวมพลังผู้หญิงเพื่อร่วมกันพัฒนาประชาธิปไตย โดยเริ่มจากพื้นฐานคือจากระดับประชาชนทั่วไป และเริ่มตั้งแต่การใช้สิทธิใช้เสียงในการเลือกตั้งต่าง ๆ ทุกระดับ โดยสนับสนุนให้สตรีเริ่มเข้ามามีหน้าที่ในการเรียนรู้เรื่องประชาธิปไตยจนเกิดวิจาร์ณญาณในการเลือกบุคคลที่มีคุณภาพเข้าไปทำหน้าที่บริหารบ้านเมืองแทนตนได้ จนถึงขั้นที่สตรีเกิดความพร้อมและความกล้าในการเข้าไปร่วมบริหารบ้านเมืองอย่างมีประสิทธิภาพโดยถูกต้องตามวิถีแห่งประชาธิปไตย โดยได้มีการรวมกลุ่มกันขึ้นใช้ชื่อว่า "กลุ่มผู้หญิงกับการเมือง" เพื่อระดมแนวร่วมให้เจตนารมณ์ที่ตั้งไว้เป็นจริงขึ้นในทางปฏิบัติอย่างมีหลักการและประสิทธิภาพ และได้ตั้งคณะทำงานเพื่อจัดสัมมนาเรื่อง "การก่อตั้งกลุ่มผู้หญิงกับการเมือง" ขึ้น โดยมี ส.ส. หญิง สุดารัตน์ เกยุราพันธุ์ เป็นประธาน

หลังจากสิ้นสุดการสัมมนา ปรากฏว่ามีผู้ดำรงตำแหน่งสูงในวงการต่าง ๆ ยินดีให้การสนับสนุนกิจกรรมของ "กลุ่มผู้หญิงกับการเมือง" ในทุกด้านอย่างต่อเนื่อง และได้แนะนำให้กลุ่มก่อตั้งมูลนิธิเพื่อให้เกิดสถาบันซึ่งจะเป็นองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ในที่สุดมูลนิธิผู้หญิงเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยก็ได้ถือกำเนิดขึ้นโดยได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติให้จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2538 คณะกรรมการบริหารเริ่มแรกของมูลนิธิฯ มี 16 คน โดยมี ดร. สายสุรี จุติกุล เป็นประธาน และได้รับอนุญาตให้จดทะเบียนจัดตั้งเป็นนิติบุคคลจากกระทรวงมหาดไทยเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2538 โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้คือ

1. เพื่อส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ด้วยความเป็นกลางและไม่ให้การสนับสนุนด้านการเงินหรือทรัพย์สินแก่นักการเมืองหรือพรรคการเมือง
2. เพื่อระดมความคิดในการส่งเสริมบทบาทของสตรีให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

3. เพื่อกระตุ้นให้สตรีได้รับรู้และตระหนักในสิทธิและหน้าที่ในระบอบประชาธิปไตย รวมทั้งผลกระทบทางการเมือง

4. เพื่อวางแนวทางและเสริมทักษะความพร้อมให้สตรีมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองทุกระดับ ในฐานะผู้รับสมัครเลือกตั้ง ผู้สนับสนุนและผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง

ต่อมามูลนิธิผู้หญิงเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยได้ก่อตั้งองค์กรที่มีชื่อว่า "สถาบันผู้หญิงกับการเมือง" ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ประสานงานและดำเนินกิจกรรมตามเจตนารมณ์ของมูลนิธิฯ อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

สถาบันผู้หญิงกับการเมืองถือกำเนิดขึ้นโดยมูลนิธิผู้หญิงเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยเมื่อวันที่ 26 กันยายน 2538 เพื่อทำหน้าที่ประสานงานและดำเนินกิจกรรมตามเจตนารมณ์ของมูลนิธิฯ ดังกล่าวแล้วข้างต้น โดยสถาบันเองได้ตั้งเจตนารมณ์ในการดำเนินงานเพื่อ "การพัฒนาประชาธิปไตยที่อยู่บนรากฐานของคุณธรรมจริยธรรมอย่างสันติด้วยพลังหญิงชาย" เนื่องจากพิจารณาเห็นว่าในแต่ละชุมชนและสังคมแต่ละระดับยังมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพแต่ได้ไม่ได้รับการส่งเสริมอย่างเต็มที่ นั่นคือประชากรหญิงนั่นเอง ดังที่ผลการศึกษาวิจัยและข้อมูลที่รวบรวมได้จากองค์กรต่าง ๆ ได้ชี้ให้เห็นว่ายังมีการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกด้าน ทั้งการเมือง กฎหมาย เศรษฐกิจ สังคม และอื่น ๆ ส่งผลให้สตรีซึ่งมีจำนวนกว่าครึ่งหนึ่งของประเทศไม่ได้รับโอกาสที่จะพัฒนาและแสดงศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ในการดำรงชีวิตทั้งระดับส่วนตัว ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศ

สถาบันฯ มีความเชื่อมั่นว่าหญิงและชายควรมีโอกาสร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติอย่างเสมอภาค แต่ด้วยสภาพความเป็นจริงดังกล่าวข้างต้น สถาบันฯ จึงมุ่งเน้นกิจกรรม ที่ให้โอกาสและสตรีและเยาวชนก่อนในระยะแรก โดยกำหนดเป้าหมายที่จะส่งเสริมศักยภาพสตรีและเยาวชนให้มีส่วนร่วมทางการเมืองทุกระดับตามความเหมาะสม และได้กำหนดจุดประสงค์ในการดำเนินงานสถาบันฯ ไว้ดังนี้คือ

1. เพื่อให้สตรีและเยาวชนเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของบทบาท หน้าที่และศักยภาพของตนเองในการพัฒนาประชาธิปไตยอันตั้งอยู่บนรากฐานของคุณธรรมจริยธรรมอย่างสันติวิธี

2. เพื่อสนับสนุนและสร้างโอกาสให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเต็มที่ตามความถนัดของตนเองและมีอิสระในการตัดสินใจ

3. เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างทักษะต่าง ๆ ด้านการเมืองแก่สตรี

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว สถาบันฯ ได้จัดทำแผนงาน (ปี 2539–43) และกิจกรรม (ปี 2539) ดังนี้คือ

แผนดำเนินงาน (ปี 2539–43) ประกอบด้วยโครงการต่าง ๆ 4 โครงการคือ

1. โครงการส่งเสริมความสนใจ ความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนักและความสำนึกทางการเมืองในหมู่เยาวชน โดยวิธีสนับสนุนการสร้างเครือข่ายผู้นำเยาวชน การประชุมเสวนา การฝึกอบรม ตลอดจนการสำรวจรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ

2. โครงการส่งเสริมความสนใจ ความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนัก ทักษะและความสำนึกทางการเมืองในหมู่สตรีโดยสนับสนุนการสร้างเครือข่ายผู้นำสตรี การประชุมเสวนา การฝึกอบรม การสร้างโอกาสให้สตรีมีส่วนร่วมทางการเมืองทุกระดับและการเป็นผู้นำตัวอย่างที่มีคุณภาพ รวมทั้งการสำรวจรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ

3. โครงการพัฒนาสื่อเกี่ยวกับความรู้และทักษะด้านการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ โดยสนับสนุนและพัฒนาสื่อ การสร้างเครือข่ายและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการพัฒนาสื่อแบบต่าง ๆ ตลอดจนการสนับสนุนและจัดพิมพ์คู่มือและเอกสารเพื่อเผยแพร่ และ

4. โครงการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ โดยการรวบรวมและส่งเสริมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารรูปแบบต่าง ๆ

สำหรับกิจกรรมที่กำลังดำเนินการในปี 2539 นั้นมี 4 กิจกรรมหลัก (ซึ่งดำเนินการด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังกล่าวไว้ในแผนงานฯ ข้างต้น) คือ

1. โครงการนำร่องเรื่องการเสริมสร้างความสนใจ ความรู้ ความเข้าใจและความตระหนักในหมู่เยาวชนโดยคาดว่าจะสามารถสร้างรูปแบบและเรียนรู้จุดแข็งและข้อจำกัดของรูปแบบและวิธีการได้จากโครงการนำร่องนี้

2. โครงการนำร่องเรื่องการเพิ่มจำนวนผู้สนใจ ผู้ทำงานและผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งสตรีทุกระดับ โดยคาดว่าจะ สามารถสร้างรูปแบบการจัดการ การสร้างบรรยากาศที่จะนำไปสู่การเพิ่มจำนวนผู้สนใจ ผู้

ทำงานและผู้ลงสมัครทุกระดับและเรียนรู้จุดแข็งและข้อจำกัดของรูปแบบและวิธีการได้จากโครงการนำร่องนี้ เช่นเดียวกับโครงการแรก

3. การสำรวจข้อมูลและสร้างเครือข่ายองค์กร กลุ่มทำงานโดยคาดว่าจะสามารถสร้างเครือข่ายองค์กรและกลุ่มทำงานได้อย่างเป็นรูปธรรมและในจำนวนที่เพิ่มขึ้น

4. การรวบรวมและเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลโดยคาดว่าจะกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ จะได้รับทราบข่าวสารข้อมูลจากสถาบันฯ (สรุปจากมูลนิธิผู้หญิงเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย 2538 และสถาบันผู้หญิงกับการเมือง 2539)

สรุป

การศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับองค์กรที่มีบทบาทส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในกระบวนการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยนี้พบว่า ถึงแม้องค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับสตรีนั้นมีจำนวนมาก แต่ที่มีนโยบาย แผนงาน กิจกรรมและบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีโดยตรงเป็นหลักนั้นหากเทียบกับจำนวนองค์กรสตรีทั้งหมดทั่วประเทศแล้วยังมีน้อยมาก ตัวอย่างองค์กรสตรีบางแห่งที่มีภารกิจเน้นเรื่อง การสร้างเสริมสถานภาพสตรีโดยการให้ข้อปรึกษาแนะนำ การฝึกอบรม การทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ การสร้างเครือข่ายและการรณรงค์เพื่อความเสมอภาคระหว่างหญิงชายรวมทั้งการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีซึ่งดำเนินงานหรือมีสำนักงานในกรุงเทพฯ หรือส่วนกลาง เช่น สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทย สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ มูลนิธิเพื่อนหญิง มูลนิธิผู้หญิง สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา และองค์กรติดตามการดำเนินงานทางการเมืองเรื่องสตรี (ตมส) และล่าสุดมูลนิธิผู้หญิงเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยและสถาบันผู้หญิงกับการเมือง

นอกจากองค์กรสตรีดังกล่าวซึ่งส่วนใหญ่ตั้งสำนักงานอยู่ในกรุงเทพฯ องค์กรสตรีในท้องถิ่นจำนวนไม่น้อยก็ไม่ได้เกิดขึ้นจากการรวมตัวของกลุ่มสตรีในระดับรากหญ้าด้วยตนเองโดยตรง หากเกิดขึ้นจากการสนับสนุนของหน่วยงานการศึกษาหรือวิจัยเกี่ยวกับสตรีในสถาบันการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนภูมิภาค เช่น ศูนย์ศึกษาเพื่อพัฒนาสตรีล้านนา และสโมสรก้านันและผู้หญิงบ้านสตรี จังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์วิจัยและพัฒนาสตรี และสโมสรผู้นำสตรีชาวใต้ จังหวัดสงขลา ศูนย์สตรีศึกษา จังหวัดขอนแก่น เป็นต้น องค์กรสตรีเหล่านี้ดำเนินงานในด้านการจัดสัมมนาเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในประเด็นบทบาทชายหญิงด้านต่าง ๆ ในสังคมรวมทั้งการมีส่วนร่วมของสตรีในการเมือง การฝึกอบรม และจัดกิจกรรมผู้นำสตรีท้องถิ่นหรือสนับสนุนสตรีที่ลงสมัครรับเลือกตั้ง สำหรับเงินดำเนินการ (ไม่ว่าจะ

เป็นบางส่วนหรือส่วนใหญ่) มักได้มาจากองค์การระหว่างประเทศมากกว่าเป็นงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ หรือระดมได้ในท้องถิ่น หรือเป็นงบประมาณดำเนินการประจำของหน่วยงานเอง

ส่วนองค์กรที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของหญิงไทยในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยซึ่งเป็นองค์การระหว่างประเทศนั้นมีเพียงไม่กี่แห่งและส่วนใหญ่จะมีบทบาทในฐานะเป็นผู้ให้การสนับสนุนด้านการเงิน (*funding agencies*) เป็นหลัก รวมทั้งการให้คำแนะนำ ตลอดจนข่าวสารข้อมูลในการพัฒนาโครงการที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสตรีและการเมืองซึ่งเป็นส่วนน้อย หน่วยงานระหว่างประเทศที่สำคัญได้แก่ The Asia Foundation (Thailand), The Friedrich Ebert and Friedrich Naumann Stiftungs และ The Canadian and Australian foreign assistance programs ทั้งนี้ไม่นับรวมองค์การสหประชาชาติ เช่น UNICEF, UNIFEM และ UNDP ซึ่งให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนแก่กิจกรรมพัฒนาสตรีและองค์กรสตรีโดยทั่วไป รวมทั้งการส่งเสริมความรู้หรือผนวกประเด็นบทบาทหญิงชายเข้าไปในงานพัฒนาในบางโอกาสและบางกิจกรรม

เกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย แผนงาน และมาตรการดำเนินการต่าง ๆ องค์กรสตรีและผู้เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในกระบวนการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย ทั้งภาครัฐและเอกชนควรทำความเข้าใจว่า ความมุ่งหวังที่จะให้สตรีได้มีส่วนร่วมในทางการเมืองในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยให้มากขึ้นไม่ได้หมายถึงแต่จำนวนสตรีที่มาใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งมากขึ้น หรือได้เป็น ผู้นำท้องถิ่น ส.ส. หรือรัฐมนตรีมากขึ้นนั้น แต่หมายถึงคุณภาพของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในทุกระดับ

งานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี (ดู Juree Vichit-Vadakan 1993) ได้ชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของ ส.ส. หญิงส่วนใหญ่กลับเป็นส่วนร่วมในรูปแบบมากกว่ามีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตยจริง ๆ นั่นคือบทบาทในการมีส่วนร่วมตัดสินใจนโยบายที่สำคัญ ๆ ของประเทศ ได้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และอยู่ในคณะกรรมการและเป็นประธานคณะกรรมการต่าง ๆ ที่สำคัญ เช่น คณะกรรมการการคลังฯ การปกครอง การทหาร การเศรษฐกิจ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คณะกรรมการกิจการสตรีและเยาวชน ไม่ใช่เป็นเพียง 'กล้วยไม้' (หรือ 'ไม้ซีก') ประดับสภาให้มีสีสันโดยปราศจากพลังที่สร้างสรรค์ในฐานะตัวแทนจากภาคสตรีที่มีความเป็นมนุษย์และมีฐานะพลเมืองไทย (จำนวนกว่าครึ่งหนึ่ง) ซึ่งควรจะมีสิทธิมีเสียงเท่าเทียมกับบุรุษทั้งในเชิงสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและสิทธิทาง

กฎหมายตามหลักสากลและในการเลือกดำเนินชีวิตของตนและได้รับการปฏิบัติทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรมทั้งในเรื่องส่วนตัวและในสังคมอย่างเสมอภาคกับบุรุษดังที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ

ข้อค้นพบที่ว่า ส.ส. สตรีที่ภูมิหลังมาจากครอบครัวที่เคยมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือครอบครัวมีฐานะดีและมีการศึกษาสูงมักมีบทบาททางการเมืองสูงกว่าสตรีที่เป็นสามัญชน แสดงให้เห็นว่าอาจเป็นเพราะสตรีกลุ่มแรกมีโอกาสได้รับประสบการณ์ทางการเมืองจากครอบครัวรวมทั้งการเรียนรู้ทางสังคมด้านการเมือง (political socialization) ตลอดจนมีเครือข่ายและโอกาสได้รับการสนับสนุนด้านการเมืองมากกว่าสตรีกลุ่มหลัง ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับเรื่องนี้มีหลายข้อ แต่ที่สำคัญก็คือ ส.ส. กลุ่มแรกควรเร่งชวนขยายหาประสบการณ์ด้านการเมืองใส่ตัวเพื่อยกสถานะภาพของสตรีโดยส่วนรวมด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในระบบรัฐสภาเพื่อมิให้การเป็น ส.ส. หญิงเป็นเพียงมิติหนึ่งของการยกสถานะภาพทางสังคมส่วนตนให้สูงขึ้นเท่านั้น

ผลการวิจัยที่น่าสนใจยิ่งอีกข้อหนึ่งก็คือโอกาสที่สตรีสามัญชนโดยทั่วไปจะได้เป็น ส.ส. นั้น (แทบจะหรือ) ไม่มีเลยซึ่งแสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับชาติของสตรีนั้นถูกผูกขาดอยู่กับสตรีที่มีฐานะดีหรือมีการศึกษาสูงเท่านั้น ผลเสียที่ตามมาก็คือสตรีสามัญไม่มีตัวแทนที่จะเป็นปากเป็นเสียงให้ ขณะเดียวกันโอกาสที่สตรีกลุ่มนี้จะเกิดสำนึกทางการเมืองของตนเพิ่มขึ้นก็มีไม่มากนัก นอกจากนี้สตรีทั่วไปยังคงต้องรับผิดชอบสมาชิกและกิจกรรมต่าง ๆ ทางครอบครัวและยังถูกกำหนดโดยเงื่อนไขทางประเพณีและวัฒนธรรมให้มีบทบาทตามที่สังคมเห็นว่า ‘ควรจะ’ เป็นเท่านั้น เด็กและสตรีจึงมักถูกกันออกจากกิจกรรมหรือการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นส่วนใหญ่วรรวมทั้งการสร้างสำนึกหรือความสนใจทางการเมืองโดยอัตโนมัติในการสร้างสำนึกทางการเมืองให้เกิดขึ้นในระบบความคิดของสตรีนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาบทบาทและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องศึกษาให้ทราบทัศนคติที่สตรีมีต่อตนเองและต่อผู้นำสตรีเพื่อผู้กำหนดนโยบาย นักวางแผนและผู้ปฏิบัติจะได้เข้าใจบทบาทของขบวนการเรียกร้องสิทธิสตรีที่มีอยู่ ยิ่งกว่านั้นควรมีการศึกษาถึงโครงสร้างทางสังคมที่จะเอื้อหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเสริมสร้างให้สตรีเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มขึ้นในทุกระดับ และทั้งที่เป็นนามธรรม (เช่น ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี) และนามธรรม (เช่น สภาพเศรษฐกิจ อิทธิพลท้องถิ่น ระบบกฎหมาย) ควบคู่ไปด้วย

ในส่วนที่เกี่ยวกับการใช้สิทธิออกเสียงทางการเมือง สตรีที่ไปออกเสียงจำนวนไม่น้อยคิดว่าบทบาททางการเมืองของตนมีเพียงแค่การใช้สิทธินี้เท่านั้น การไปเลือกตั้งก็ถือว่าใช้ได้แล้ว การมีส่วนร่วมทางการเมืองเพียง 1 ครั้งต่อ 3-4 ปี คงไม่เพียงพอ จึงควรมีการให้ความรู้ทางการเมืองแก่สตรีว่าสามารถเข้ามามี

ส่วนร่วมทางการเมืองในรูปใดบ้าง ควรมีการรวมกลุ่มสตรีเพื่อติดตามประเด็นทางการเมืองที่เป็นผลได้ผลเสียของสตรีโดยตรง และองค์กรสตรีสามารถทำประโยชน์ได้โดยการเผยแพร่ข้อมูลผ่านการวิเคราะห์แล้วว่าประเด็นทางการเมืองหนึ่ง ๆ จะมีผลกระทบต่อสตรีอย่างไรเพื่อเป็นการป้อนให้สตรีที่ยังไร้เสียงทางการเมืองได้เริ่มเรียนรู้และเกิดความสนใจประเด็นสตรีกับการเมืองต่อไป (สรุปความและเพิ่มเติมจากคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ 2537)

เมื่อพิจารณาจากจำนวนคะแนนเสียงที่สตรีมีสิทธิและไปใช้เสียงจากการเลือกตั้งครั้งล่าสุดที่เพิ่งผ่านไป อาจกล่าวได้ว่าคะแนนเสียงจากสตรีเป็นเรื่องพรรคการเมืองไม่อาจมองข้ามได้อีกต่อไป เพราะอาจเป็นคะแนนตัดสินให้แพ้หรือชนะอย่างไม่คาดคิดมาก่อนได้ หากพรรคการเมืองมีข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงว่าเป็นหญิงมากกว่าชายแล้วก็อาจถือเป็นอาวุธสำคัญสำหรับต่อสู้ให้ได้มาซึ่งชัยชนะได้ นอกจากนี้ถ้าพรรคการเมืองมองสตรีเป็นฐานเสียงสำคัญ ประเด็นที่เกี่ยวกับสตรีก็จะถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการณรงค์หาเสียงได้เป็นอย่างดี (สุริยา ทอมสัน และ เมทินี พงษ์เวช 2539)

กล่าวโดยสรุปได้ว่าเกี่ยวกับประเด็นปัญหาสตรีและการเมืองเช่นเดียวกับปัญหาบทบาทหญิงชายในประเด็นอื่น ๆ สามารถปรับปรุงแก้ไขได้โดยต้องเริ่มต้นตั้งแต่การเสริมสร้างความตระหนักรู้ (awareness-raising) ที่ถูกต้องและการส่งเสริมค่านิยมและการประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ ในวัฒนธรรม รวมทั้งการจัดการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุผลทางเพศในทุกวงการและทุกระดับในสังคม โดยเริ่มต้นตั้งแต่ในครอบครัวด้วยการสนับสนุนให้ทำหน้าที่สร้างบรรยากาศให้มีการเรียนรู้และประพฤติปฏิบัติในเรื่องบทบาทหญิงชายที่สร้างสรรค์เพื่อช่วยให้สตรีในภูมิภาคนี้รวมทั้งสตรีไทยได้รับความยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาค ตลอดจนการเข้ามามีส่วนร่วมในด้านการเมืองของสตรีในทุกระดับและทุกวงการอย่างมีคุณภาพและทัดเทียมกับบุรุษมากยิ่งขึ้น (UN/ESCAP 1994) ซึ่งในที่นี้จะสรุปข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายและมาตรการทั้งในภาครัฐและเอกชนเพื่อดำเนินการและวิจัยศึกษาเพิ่มเติมดังจะกล่าวต่อไปในส่วนข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะด้านนโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีนั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับทุกฝ่ายคือทั้งภาครัฐ เอกชน พรรคการเมือง สถาบันการศึกษาและสื่อมวลชน แต่ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรัฐ เอกชน และองค์กรสตรีเท่านั้นคือ

1. รัฐควรมีปณิธานทางการเมืองที่จะส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสตรีในทุกกระดับโดยเฉพาะในระดับผู้ตัดสินใจและมีการประกาศนโยบายในด้านนี้อย่างชัดเจน
2. รัฐควรกำหนดให้สตรีสามารถดำรงตำแหน่งทางการเมืองปกครองในระดับต่าง ๆ อย่างทัดเทียมชาย
3. ในระดับท้องถิ่น รัฐควรกำหนดให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านมีวาระการดำรงตำแหน่งและส่งเสริมให้สตรีเข้าแข่งขันเพื่อดำรงตำแหน่งดังกล่าว เช่น จัดอบรมผู้นำสตรีในด้านการบริหารท้องถิ่นและการปกครองท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง ตลอดจนการจัดอบรมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อส่งเสริมให้มีบทบาททางการเมืองบริหารท้องถิ่นทางการเมืองในระดับที่สูงขึ้นไปอีก
4. รัฐควรแสดงความจริงใจในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีโดยเสนอการแต่งตั้งสตรีเข้าดำรงตำแหน่งวุฒิสมาชิกในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น
5. รัฐควรผสมผสานประเด็นหญิงชายในกระบวนการกำหนดนโยบายทุกระดับ รวมทั้งการวางแผนโครงการต่าง ๆ ด้วย
6. รัฐควรสนับสนุนให้สตรีมีโอกาสได้รับการศึกษาและสนับสนุนบริการข่าวสารข้อมูลแก่สตรีเพื่อเพิ่มบทบาทในการตัดสินใจและดำเนินการให้สตรีได้มีโอกาสทัดเทียมชายในการเข้าถึงทรัพยากรและเข้าถึงการจัดอบรมต่าง ๆ โดยเฉพาะทักษะในงานบริหารจัดการ
7. รัฐควรส่งเสริมองค์การพัฒนาเอกชนและองค์กรประชาชนทั้งในด้านการมีส่วนร่วมของสตรีและการดำเนินงานเพื่อสตรี
8. รัฐและภาคเอกชนควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้งองค์กรสตรีและควรให้การศึกษาทางการเมืองแก่สตรีในองค์กรเหล่านั้น
9. องค์กรของสตรีและกลไกของรัฐสภาควรหามาตรการสนับสนุนให้สามัญชนสตรีโดยทั่วไปที่มีความสามารถสูงได้มีโอกาสเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบรัฐสภามากขึ้น เช่นการจัดตั้งเงินกองทุนสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการสมัครรับเลือกตั้ง การเสาะแสวงหาสามัญชนสตรีที่มีศักยภาพมาส่งเสริมให้เข้าสู่ระบบรัฐสภา การแต่งตั้งกรรมการชุดต่าง ๆ ของสภาผู้แทนราษฎรควรคำนึงถึงการมีสตรีเป็นกรรมการอยู่ด้วย

10. องค์การพัฒนาศรีควรเสนอประเด็นที่เป็นนโยบายสตรีให้พรรคการเมืองพิจารณาและเพื่อให้เป็นประเด็นในสมัยเลือกตั้ง รวมทั้งชักจูงให้ผู้ออกเสียงที่เป็นสตรีและบุรุษคำนึงถึงประเด็นเหล่านี้ในการลงคะแนนเสียงด้วย (สรุปจากคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ 2537, สุธีรา ทอมสัน และ เมทินี พงษ์เวช 2539)

สำหรับกลยุทธ์การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีนั้นสรุปได้ดังนี้คือ

1. รัฐควรยกเลิกข้อสงวนในอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขกฎหมายต่าง ๆ ที่เลือกปฏิบัติต่อสตรี
2. สิทธิสตรีควรได้รับการคุ้มครองจากรัฐธรรมนูญไทยโดยการแก้กฎหมายรัฐธรรมนูญเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันทางกฎหมายขั้นพื้นฐานระหว่างหญิงชายในทุกด้าน นอกจากนี้ควรพยายามเปลี่ยนแปลงความเชื่อดั้งเดิมเรื่องบทบาทหญิงชายเพื่อเป็นหลักประกันในการปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยความเท่าเทียมกันของหญิงชาย
3. รัฐควรสนับสนุนให้พรรคการเมืองทุกพรรคใช้ระบบสัดส่วนเพื่อเป็นหลักประกันว่าสตรีจะมีบทบาทเต็มที่ในการเมือง
4. รัฐควรกำหนดแผนงานภายในกรอบเวลาที่แน่นอนเหมาะสมที่จะเพิ่มสัดส่วนหญิงชายในการเข้าร่วมทางการเมืองทุกระดับอย่างทัดเทียม ซึ่งรวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล สมาชิกแทนราษฎร จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน
5. ควรมีแผนงานและโครงการเฉพาะซึ่งดำเนินการโดยหน่วยงานรัฐบาล เช่น โรงเรียนและมหาวิทยาลัยที่สร้างการรับรู้ การตระหนักในเรื่องบทบาทของผู้แทนสตรีและสตรีที่มีสิทธิในการลงคะแนนเลือกตั้ง
6. หน่วยงานของรัฐควรมีการจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของหญิงชายในการเลือกตั้งในฐานะผู้มีสิทธิลงคะแนนเลือกตั้งอย่างต่อเนื่องจริงจัง
7. หน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้องควรรายงานความก้าวหน้าเป็นรายปีเกี่ยวกับความพยายามในการส่งเสริมบทบาทสตรีในการพัฒนาการเมืองและการบริหาร

8. รัฐและเอกชนควรให้การสนับสนุนการจัดทำรายชื่อของสตรีที่มีศักยภาพที่จะเป็นนักการเมืองที่ดีในระดับชาติและระดับท้องถิ่นและควรจัดอบรมพิเศษแก่ผู้มีศักยภาพที่จะลงสมัครรับเลือกตั้ง

9. รัฐควรจัดสรรงบประมาณให้กับหน่วยงานของรัฐที่จะดำเนินการโครงการนำร่องเพื่อช่วยหน่วยงานหาแนวทางที่จะปฏิบัติตามโครงการ และควรให้ความสนับสนุนแก่หน่วยงานเอกชนโดยเฉพาะองค์กรสตรีที่มีโครงการในทิศทางเดียวกันเพื่อช่วยให้มีการขยายเครือข่ายในความพยายามที่จะสร้างพลังให้แก่สตรีในการพัฒนาการเมือง หน่วยงานเหล่านี้รวมถึงหน่วยงานทางวิชาชีพด้วย เช่น สมาคมพยาบาล สมาคมครูฯ รวมทั้งสภานักศึกษาของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

10. รัฐและเอกชนควรสนับสนุนให้กลุ่มผลักดันสาธารณะต่าง ๆ ที่ดำเนินการเพื่อความก้าวหน้าและเท่าเทียมกันในสิทธิและโอกาสระหว่างหญิงชาย โดยเฉพาะกลุ่มที่มีเป้าหมายในการส่งเสริมให้มีผู้แทนสตรีจำนวนมากขึ้นในการสมัครรับเลือกตั้ง เช่น องค์กรสตรีต่าง ๆ สามารถดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น กิจกรรมที่ควรสนับสนุนได้แก่

(ก) บ่งชี้และจัดกฎระเบียบและการปฏิบัติซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาการเมือง

(ข) โครงการที่มีเป้าหมายในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติดั้งเดิมเกี่ยวกับบทบาทสตรี

(ค) ส่งเสริมให้มีการเข้าถึงและการให้ข้อมูลหญิงชายเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

(ง) สนับสนุนหญิงและชายที่จะดำเนินการเปลี่ยนแปลงในประเด็นที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน

(จ) เสาะหาและสนับสนุนผู้นำสตรีระดับชุมชน ท้องถิ่น จังหวัด และระดับประเทศเพื่อเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาธิปไตย

(ฉ) สนับสนุนการฝึกอบรมหญิงชายเกี่ยวกับประเด็นหญิงชายเพื่อส่งเสริมสัมพันธภาพในการทำงานร่วมกันโดยปราศจากการเหยียดเพศและให้ความเคารพในวิธีการตัดสินใจและรูปแบบบริหารจัดการที่แตกต่างหลากหลาย

(ช) ร่วมกับสื่อมวลชนในการสร้างการรับรู้และการตระหนักของสาธารณชนเกี่ยวกับประเด็นสตรี

(ข) กระจายข่าวเกี่ยวกับความสำเร็จของสตรีในด้านการเมืองและการบริหาร และ

(ณ) สนับสนุนการสร้างเครือข่ายระหว่างสตรีในประเทศและนอกประเทศ (ประมวลและเพิ่มเติมจาก

The Beijing Declaration 1995, สุธีรา ทอมสัน และ ซิลลา สุนธธา ทอมสัน 2536, สุธีรา ทอมสันและเมทินี พงษ์เวช 2539)

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะสำหรับการทวิวิจัยในอนาคต

1. รัฐและเอกชนควรส่งเสริมตลอดจนดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลสถิติเปรียบเทียบเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสตรีในทุกระดับ โดยเฉพาะในระดับผู้ตัดสินใจและควรส่งเสริมตลอดจนดำเนินการศึกษาวิจัยให้ทราบถึงอุปสรรค สิ่งที่เกื้อหนุนและมาตรการที่เหมาะสมในอันที่จะเพิ่มการมีส่วนร่วมของสตรี ทั้งในภาครัฐและเอกชนตลอดจนการประสานงานและร่วมมือกันระหว่างภาคทั้งสองกับตัวประชาชนเองโดยเฉพาะสตรี
2. ควรศึกษาสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุน และเป็นอุปสรรคต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในกระบวนการพัฒนาระบบประชาธิปไตยของรัฐ รวมทั้งค่านิยมและบทบาทของผู้นำหญิงชายและหญิงชายทั่วไปที่มีต่อประเด็นดังกล่าวทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น
3. ควรมีการสำรวจและจัดทำทำเนียบนามองค์กรสตรีที่มีนโยบาย แผนงาน วัตถุประสงค์ และกิจกรรมในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสตรีทางการเมืองในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยของรัฐอย่างจริงจังทั่วถึง ทั้งระดับสากล ภูมิภาค ประเทศ และระดับท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ในการสร้างเครือข่าย ประสานงานและการให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือแลกเปลี่ยนทรัพยากรดำเนินการด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงินทุน บุคคลากร ข้อมูลข่าวสารและกลไกในการดำเนินการ
4. ควรวิจัยศึกษากรณีตัวอย่างและโครงการนำร่องในการส่งเสริมสตรีให้ประสบความสำเร็จในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่าง ๆ และในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งระดับจุลภาคและมหภาคเพื่อสรุปเป็นประสบการณ์ที่อาจนำมาใช้เป็นบทเรียนในการถ่ายทอดแก่ผู้นำสตรีในรุ่นต่อ ๆ ไป
5. ในการสร้างสำนักทางการเมืองให้เกิดขึ้นในระบบความคิดของสตรีโดยทั่วไปนั้น จำเป็นต้องศึกษาบทบาทและการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีโดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องศึกษาให้ทราบทัศนคติที่สตรีมีต่อตนเองและต่อผู้นำสตรีด้วยเพื่อกำหนดนโยบาย นักวางแผนและผู้ปฏิบัติทั้งภาครัฐและเอกชนจะ

ได้เข้าใจบทบาทของการเรียกร้องสิทธิสตรีโดยเฉพาะในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในการพัฒนาระบบประชาธิปไตยของรัฐได้อย่างถ่องแท้ยิ่งขึ้น ประเด็นสำคัญ ๆ ที่ควรจะศึกษาวิจัยคือ

(ก) นอกเหนือไปจากการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งแล้ว สตรีมีความมั่นใจว่า ส.ส. และผู้แทนประชาชนระดับต่าง ๆ ในท้องถิ่นที่ตนเลือกจะช่วยแก้ไขปัญหากับสตรีหรือไม่

(ข) สตรีทั่วไปมีทัศนคติต่อการสมัครเข้าเป็น ส.ส. และผู้แทนประชาชนระดับต่าง ๆ ในท้องถิ่นที่เป็นสตรีอย่างไร

(ค) ความสนใจของสตรีต่อ ส.ส. สตรี และผู้แทนประชาชนระดับต่าง ๆ ในท้องถิ่นที่เป็นสตรีเป็นไปในทางสนับสนุนหรือต่อต้าน

(ง) สตรีลงคะแนนเสียงให้นักการเมืองสตรีหรือบุรุษมากกว่ากัน (Wells and Smal 1974)

(จ) ควรมีการพิจารณาถึงบทบาทและการปฏิบัติหน้าที่ของ ส.ส. สตรีและผู้แทนประชาชนระดับต่าง ๆ ในท้องถิ่นที่เป็นสตรีให้มากขึ้น

(ฉ) การศึกษาการมีส่วนร่วมของสตรีในทางการเมืองควรพิจารณาจากระดับล่างหรือระดับท้องถิ่นขึ้นมาสู่ส่วนกลางเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันที่กำลังมีการกระจายอำนาจออกไปสู่ประชาชนในระดับตำบล (วิเคราะห์และเพิ่มเติมจากคณะอนุกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ 2537)

ภาคผนวก 1

สรุปวิวัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีไทย ในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยของรัฐ

1. การเข้าไปมีบทบาทในองค์กรบริหารทางการเมืองระดับสูง

1.1 *คณะรัฐมนตรี* นับตั้งแต่ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี 2475 เป็นต้นมา สตรีได้มีโอกาสเข้าร่วมเป็นรัฐมนตรีในรัฐบาลชุดต่าง ๆ น้อยมาก รัฐบาลชุดแรกที่แต่งตั้งสตรีเป็นรัฐมนตรีคือ รัฐบาลชุดที่ 40 (2510-20) ซึ่งมีนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี ส่วนรัฐบาลชุดถัดมาจนถึงชุดที่ 51 ซึ่งมีนายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรีมีสตรี (ทั้งที่มาจากการเลือกตั้งหรือแต่งตั้ง) รวมอยู่ในคณะรัฐมนตรีเพียงชุดละ 1 คน ตลอดเวลา 56 ปี ที่ประเทศไทยมีรัฐสภาและคณะรัฐมนตรี จึงมีสตรีเข้าร่วมมีบทบาททางการเมืองในระดับรัฐมนตรีทั้งสิ้นเพียง 7 คน

1.2 *คณะกรรมการการสามัญสภาผู้แทนราษฎร* ประกอบไปด้วยคณะกรรมการต่าง ๆ ถึง 17 ชุด มีหน้าที่พิจารณาและกลั่นกรองงานต่าง ๆ ที่จะเสนอเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร ในคณะกรรมการเหล่านี้มีสตรีเข้าไปเป็นกรรมการอยู่หลายคณะ (แม้ในจำนวนที่ไม่มากนักเมื่อเทียบสัดส่วนกับบุรุษ) ระหว่างปี 2528-37 โดยเฉพาะในคณะที่รับผิดชอบงานด้านสตรีและสวัสดิการสังคม คณะกรรมการกิจการสตรีและเยาวชน เป็นคณะกรรมการที่มีสตรีเป็นสมาชิกมากที่สุดคือ 4 คน จาก 19 คน

1.3 *สภาผู้แทนราษฎร* ในองค์กรระบอบประชาธิปไตยนี้ สตรีไทยได้เริ่มเข้ามามีส่วนร่วมครั้งแรกในการเลือกตั้งซ่อมเมื่อปี 2491 (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ 2537) สตรีซึ่งเป็นสมาชิกสภา ผู้แทนฯ คนแรกคือ นางอรพินท์ ไชยการ ต่อมาในสภาผู้แทนราษฎรแต่ละสมัยจะมี ส.ส. หญิงได้รับเลือกเข้ามา ประปราย สัดส่วนโดยเฉลี่ยแล้วจะต่ำกว่า ส.ส. ชายมาก ในช่วงเวลา 62 ปี ที่ประเทศไทยปกครองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย มี ส.ส. หญิงทั้งหมด 100 คน (2.55%) เมื่อเปรียบกับ ส.ส. ชายทั้งสิ้น 3,818 คน

การวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของสตรีในระบบรัฐสภาไทยของ ร.ศ. ดร. จุรี วิจิตรวาทการ (1993) พบว่า ส.ส. หญิงส่วนใหญ่พิจารณาว่าบทบาทหลักของตนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองคือการรณรงค์เพื่อให้ได้รับเลือกเข้ามาเป็น ส.ส. และการให้ผลประโยชน์ตอบแทนแก่ประชาชนที่เลือกตนเข้ามามากกว่าพิจารณาบทบาทของตนในภาพรวมว่าจะมีส่วนผลักดันให้การเมืองไทยก้าวหน้าไปอย่างไร ส่วนใหญ่จึงแสดงบทบาทของ ส.ส. ที่ขยันเอาใจใส่ ได้รับความไว้วางใจในการรับรู้ความเดือดร้อนของชาวบ้าน มีมนุษยสัมพันธ์ ดี ประสานงานเก่ง แต่ไม่ค่อยคำนึงถึงเรื่องบทบาท